

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TTYESI QOSHIDAGI KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**YANGI O‘ZBEKISTONNING TARAQQIYOT
SATRATEGIYASI VA JAMIYATNING MA’NAVIY
ASOSLARI moduli bo‘yicha
(Barcha yo‘nalishlar uchun)**

O‘QUV–USLUBIY MAJMU’A

Toshkent – 2026

Modulning o‘quv-uslubiy majmuasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2025-yil 25-avgustdagi 391-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan o‘quv dasturi va o‘quv rejasiga muvofiq ishlab chiqilgan.

Tuzuvchi: **G.K.Masharipova** - falsafa fanlari doktori, professor

Taqrizchi: **Sh.Agzamxodjayeva** – TTYeSI “Ijtimoiy fanlar va jismoniy madaniyat” kafedrası mudiri, f.f.d.

O‘quv-uslubiy majmua oliy ta’lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti kengashining qarori bilan nashrga tavsiya qilingan
(“__” _____ 2025-yildagi ____ -sonli bayonoma)

MUNDARIJA

ISHCHI DASTUR.....	4
MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL	
O‘QITISH METODLARI.....	9
NAZARIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI.....	15
AMALIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI.....	33
ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	52

I.ISHCHI DASTUR

KIRISH

Ushbu dastur O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-avgustdagi “Oliy ta’lim muassasalari pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF–5789-son, 2019-yil 8-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF–5847-son va 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmonlari, 2017-yil 27-iyuldagi “Oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3151-son, 2019-yil 3-maydagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4307-son va 2021-yil 26-martdagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-5040-son qarorlari, shuningdek Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 17-sentyabrdagi “Ta’lim tizimida ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 736-son va 2019-yil 23-sentyabrdagi “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 797-son qarorlarida belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, ta’lim-tarbiya jarayonlarida ma’naviy-ma’rifiy muhit barqarorligini ta’minlash, tinglovchilarning davlat va jamiyat hayotida amalga oshirilayotgan islohotlardan xabardorligini va daxldorlik tuyg‘ularini oshirish, Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma’naviy asoslari bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini yanada rivojlantirishni maqsad qiladi.

Modulning vazifalari

Tinglovchilarda Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma’naviy asoslari haqidagi bilimlarini takomillashtirish, ushbu sohada amalga oshirilayotgan ijtimoiy-siyosiy va ma’naviy-ma’rifiy islohotlar bilan yaqindan tanishtirish va sohadagi muammolarni aniqlash, tahlil etish va baholash bilan bog‘liq ko‘nikma va malakalarini tarkib toptirish, shuningdek Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan asosiy maqsad va yo‘nalishlar to‘g‘risida chuqur bilim olishni ta’minlash, davlat va jamiyat hayotida, shuningdek yoshlarni tarbiyalashda ma’naviyat va axloq masalalarining ahamiyatini bugungi kun nuqtai nazaridan tahlil etish va baholash, bu borada zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarni yanada shakllantirish modulining maqsad va vazifalarini tashkil etadi.

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar

Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma'naviy asoslari modulini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma'naviy asoslariga tegishli normativ-huquqiy hujjatlar va ularga kiritilgan o'zgartirish va qo'shimchalarni;

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi oid normativ-huquqiy hujjatlarni huquqiy usul va vositalarini;

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan vazifalarni ijro etish jarayonida amalga oshirilayotgan islohot va yangiliklarni, bu to'g'risidagi muhim ma'lumotlarni **bilishi** kerak.

Tinglovchi:

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan maqsad va vazifalarni amalga oshirish sohasidagi muammo va masalalarni tahlil etish;

- ta'lim muassasalarida ta'lim sub'ektlarining ma'naviy axloqi va jamiyatning ma'naviy asoslari bilan bog'liq joriy muammolarni tahlil etish va baholash;

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi bilan bog'liq ijtimoiy fanlarni o'qitishda zamonaviy innovatsion pedagogika, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'quv jarayoniga faol tadbiriq etish;

- fanlarni o'qitishda ta'lim berishning modulli tizimidan kengroq foydalanish;

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasiga taalluqli bo'lgan tadqiqotlarni aniqlash va tahlil qilish;

- fanni o'qitishda amaliyot materiallaridan kengroq foydalangan holda tahliliy fikrlash;

- fan doirasida taqdimotlar yaratish, mustaqil va masofaviy ta'limni tashkil etishda video ma'ruzalarni tayyorlash va ulardan foydalanish **ko'nikmalariga** ega bo'lishi lozim.

Tinglovchi:

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasiga tegishli normativ-huquqiy hujjatlarni sharhlash;

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi bilan bog'liq tegishli amaliyot materiallarini o'rganish, tahlil qilish va olingan ma'lumotlar asosida tegishli xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish;

- mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy-siyosiy jihatdan yanada rivojlantirish bilan bog'liq turli mamlakatlarda qabul qilingan rivojlanish dasturlari, yo'l xarita va dasturlar, istiqbolli rejalarga oid xorijiy tajribalarni o'rganish hamda

ularni milliy qonunchilik va amaliyot bilan qiyosiy tahlil qila olish **malakalariga** ega bo'lishi zarur.

Tinglovchi:

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi, shuningdek ta'limning boshqa ustuvor sohalari bo'yicha talabalarni fundamental, shuningdek amaliy kasbiy tayyorgarligini ta'minlash;

- o'quv jarayoni nazariy tayyorgarligini amaliyot bilan uzviy bog'liqligini, talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantirishni, yangi bilimlarni mustaqil egallash va qo'llashni ta'minlaydigan o'qitishning zamonaviy shakl va metodlari, pedagogik, axborot-kommunikatsiya, innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish;

- Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi o'quv jarayoniga ilmiy ishlanmalar natijalarini samarali joriy etish, fanni samarali o'qitishga qaratilgan turli metod va usullarini qo'llash **kompetensiyalarini** egallashi lozim.

Modulni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma'naviy asoslari moduli ma'ruza, amaliy mashg'ulotlar shaklida olib boriladi.

O'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan.

Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar munozara va debat, ilmiy baxs va muhokama shaklida, test so'rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash va boshqa interaktiv ta'lim usullarini qo'llagan holda, zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalar asosida tashkil etiladi.

Modul doirasida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar nazarda tutilib, bu borada davlat va jamiyat hayotida katta amaliy ish tajribasiga, obro'-e'tibor va nufuzga, yuksak lavozim va martabaga, ilmiy yutuq va unvonlarga ega bo'lgan shaxslar, ilmiy jamoatchilik va akademik soha vakillari, davlat boshqaruvi organlari xodimlari va boshqa mashhur shaxslar bilan adabiy va ma'naviy-ma'rifiy o'chrashuvlar tashkil etiladi.

Modulning o'quv rejadagi boshqa modullar bilan bog'liqligi va uzviyligi

Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma'naviy asoslari moduli o'quv rejadagi "Oliy ta'limga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar" va "Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish" va boshqa modullar bilan o'zaro bog'liq hamda uslubiy jihatdan uzviy bog'langan holda pedagoglarning davlat va jamiyat hayotida olib borilayotgan islohotlardan xabardorlik va ularga daxldorlik tuyg'ularini oshirishga, shuningdek jamiyatning ma'naviy asoslarini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Modulning oliy ta'limdagi o'rni

Modulni o'zlashtirish orqali tinglovchilar 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining davlat va jamiyat hayotini takomillashtirishdagi o'rni va ahamiyati, asosiy yo'nalish va maqsadlari, shuningdek O'zbekiston Respublikasining zamonaviy konstitutsionalizmi hamda "Yangi O'zbekiston – ma'rifatli jamiyat" konsepsiyasiga doir kasbiy bilim va malakalarga ega bo'ladilar.

“Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma'naviy asoslari” modul bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Modul mavzulari	Umumiy o'quv yuklamasi soatlari		
		Jami	Auditoriya o'quv yuklamasi	
			Nazariy	Amaliy
1.	“Yangi O'zbekiston” konsepsiyasi, uning mazmun mohiyati. “O'zbekiston-2030” strategiyasining ahamiyati.	2		
2.	Milliy ma'naviyat va qadriyatlar, yangi O'zbekistonning ma'naviy shakllanishi va rivojlanishi.	2		2
3.	Huquqiy davlat va qonun ustuvorligi. Siyosiy va huquqiy islohotlar. O'zbekiston Respublikasining zamonaviy konstitutsionalizmi.	2		2
4.	2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o'tish va ekologik barqarorlikga erishish strategiyasi.	2	2	2
5.	Ijtimoiy rivojlanish va inson kapitali, yangi avlod kadrlarini tayyorlash.	2		2
6.	«Xalqimiz tarixidagi og'ir va fojiali sahifalarni xolis anglash, millat ravnaqi va ma'naviy taraqqiyoti yo'lida qurbon bo'lgan ziyolilar, ma'rifatparvarlar va jamoat arboblarning hayoti hamda fidoyiligini yoshlar ongiga singdirish. Qatag'on siyosatining oqibatlari,	2		2

inson qadr-qimmati poymol etilgan davr saboqlari, tarixiy adolatni tiklash, xotira va qadrlash madaniyatini shakllantirishning ahamiyati. Qatag'on qurbonlarini yod etish yosh avlodda erkinlik va mustaqillik qadrini chuqur anglash, Vatan taqdiri uchun mas'uliyat hissini kuchaytirish, qonun ustuvorligi va inson huquqlariga hurmat ruhini shakllantirish. Yoshlarni tarixiy saboqlar asosida ongli fuqarolik pozitsiyasiga ega, g'oyaviy barqaror, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq, mamlakat taraqqiyotiga daxldorlik tuyg'usini his etadigan faol vatanparvar shaxs sifatida tarbiyalash» mavzusida (sayyor dars).			
Jami	12	2	10

NAZARIY VA AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. “Yangi O‘zbekiston” konsepsiyasi, uning mazmun mohiyati. “O‘zbekiston-2030” strategiyasining ahamiyati.

Yangi O‘zbekiston sharoitida davlat va jamiyat hayotida olib borilayotgan islohotlar mazmuni va mohiyati. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasining o'zni va ahamiyati. Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasida Yangi O‘zbekistonni barpo etishning siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-ma'rifiy asoslari.

2-mavzu. Milliy ma'naviyat va qadriyatlar, yangi O‘zbekistonning ma'naviy shakllanishi va rivojlanishi.

Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish. Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish. Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash. Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish. Ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish. Milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda umumbashariy muammolarga yondashish. Mamlakatimiz xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq, pragmatik va faol tashqi siyosat olib borish.

3-mavzu. Huquqiy davlat va qonun ustuvorligi. Siyosiy va huquqiy islohotlar. O‘zbekiston Respublikasining zamonaviy konstitutsionalizmi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining asosiy prinsiplari. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlari. Jamiyatning iqtisodiy negizlari. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ma'muriy-hududiy va davlat tuzilishi masalalari. Davlat hokimiyatining tashkil etilishining konstitutsiyaviy asoslari.

4-mavzu. 2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o‘tish va ekologik barqarorlikga erishish strategiyasi.

Ta'lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishda jamiyatning ma'naviy asoslari. “Yangi O‘zbekiston – ma’rifatli jamiyat” konsepsiyasi va uning mohiyati. Globallashuv va axborot asrida ma'naviyat, ma'rifat va axloq masalalari. 2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o‘tish va ekologik barqarorlikga erishish strategiyasi masalalari.

5-mavzu. Ijtimoiy rivojlanish va inson kapitali, yangi avlod kadrlarini tayyorlash.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida jamiyat taraqqiyoti, avvalo, inson kapitalining rivojlanish darajasi bilan belgilanadi. Inson kapitali – bu shaxsning bilim, ko‘nikma, malaka, sog‘liq va ijtimoiy faolligi majmui bo‘lib, u mamlakat iqtisodiy qudrati va ijtimoiy barqarorligining asosiy omilidir. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi mamlakat taraqqiyotining ustuvor yo‘nalishlarini belgilab, inson kapitalini rivojlantirish va yangi avlod kadrlarini tayyorlashni strategik vazifa sifatida ilgari suradi. Ijtimoiy rivojlanish – bu jamiyatning ijtimoiy institutlari, ta'lim tizimi, sog‘liqni saqlash, bandlik, madaniyat va ijtimoiy himoya tizimining takomillashuvi jarayonidir. U quyidagi omillarni o‘z ichiga oladi: ta'lim sifatining oshishi, aholi bandligining ta'minlanishi, ijtimoiy tenglik va adolat, innovatsion tafakkurning shakllanishi, fuqarolik jamiyati institutlarining rivoji.

XXI asrda ijtimoiy rivojlanish quyidagilar bilan bog‘liq: raqamli iqtisodiyotga moslashuv, hayot davomida ta'lim (lifelong learning), kreativ va tanqidiy fikrlash, Global raqobatbardoshlik, inson kapitali nazariyasiga ko‘ra, insonning bilim va malakasi iqtisodiy o‘rningining muhim manbai hisoblanadi.

Inson kapitali quyidagilarni o‘z ichiga oladi: bilim va kasbiy kompetensiyalar, salomatlik, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy mas’uliyat, mamlakatning: innovatsion salohiyati, investitsion jozibadorligi, mehnat unumdorligi, global reytinglardagi o‘rni inson kapitali darajasiga bog‘liq.

“O‘zbekiston – 2030” strategiyasida quyidagi vazifalar belgilangan:

1. Sifatli ta'lim tizimini shakllantirish
2. Professional kadrlar tayyorlash
3. Raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish
4. Ilm-fan va innovatsiyani qo‘llab-quvvatlash
5. Ijtimoiy himoya va sog‘liqni saqlashni takomillashtirish

Strategiyada:

- Maktabgacha ta'lim qamrovini kengaytirish
- Xalqaro standartlarga mos oliy ta'lim
- Dual ta'lim tizimini joriy etish
- Xorijiy universitetlar filiallarini ko'paytirish
- STEM yo'nalishlarini rivojlantirish kabi vazifalar belgilangan.

Yangi avlod kadrlari quyidagi sifatlarga ega bo'lishi kerak:

- Raqamli savodxonlik
- Chet tillarni bilish
- Tanqidiy va kreativ fikrlash
- Tadbirkorlik ko'nikmalari
- Ijtimoiy mas'uliyat

Zamonaviy ta'limda asosiy urg'u bilimdan ko'ra kompetensiyaga beriladi.

Asosiy kompetensiyalar:

- Kommunikativ kompetensiya
- Axborot bilan ishlash kompetensiyasi
- Muammoli vaziyatlarni hal etish
- Jamoada ishlash

Raqamli iqtisodiyot:

- IT mutaxassislar
- Sun'iy intellekt bo'yicha mutaxassislar
- Ma'lumotlar tahlilchilari
- Kibertahdidlar bo'yicha ekspertlar

tayyorlashni talab qiladi. Mazkur loyiha yoshlarning IT sohasidagi bilim va ko'nikmalarini oshirish, global mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga xizmat qilmoqda.

Ijtimoiy barqarorlik quyidagilarga bog'liq: bandlik siyosati, yoshlar siyosati, gender tengligi, ijtimoiy himoya tizimi. "Inson qadri uchun" tamoyili inson kapitali rivojining asosiy g'oyaviy negizidir. "O'zbekiston – 2030" strategiyasi inson kapitalini rivojlantirish orqali barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga erishishni maqsad qilgan.

6-mavzu. «Xalqimiz tarixidagi og'ir va fojiali sahifalarni xolis anglash, millat ravnaqi va ma'naviy taraqqiyoti yo'lida qurbon b'lgan ziyolilar, ma'rifatparvarlar va jamoat arboblarning hayoti hamda fidoyiligini yoshlar ongiga singdirish. Qatag'on siyosatining oqibatlari, inson qadr-qimmatini poymol etilgan davr saboqlari, tarixiy adolatni tiklash, xotira va qadrlash madaniyatini shakllantirishning ahamiyati. Qatag'on qurbonlarini yod etish yosh avlodda erkinlik va mustaqillik qadrini chuqur anglash, Vatan taqdiri uchun mas'uliyat hissini kuchaytirish, qonun ustuvorligi va inson huquqlariga hurmat ruhini shakllantirish. Yoshlarni tarixiy saboqlar asosida ongli fuqarolik pozitsiyasiga ega, g'oyaviy barqaror, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq, mamlakat

taraqqiyotiga daxldorlik tuygʻusini his etadigan faol vatanparvar shaxs sifatida tarbiyalash» mavzusida (sayyor dars).

Ilmiy jamoatchilik, akademik soha va boshqa kasb vakillari bilan ma'naviy-ma'rifiy uchrashuv tashkil etish jarayonida davlat va jamiyat hayotida katta amaliy ish tajribasiga, obroʻ-e'tibor va nufuzga, yuksak lavozim va martabaga, ilmiy yutuq va unvonlarga ega bo'lgan shaxslar, ilmiy jamoatchilik va akademik soha vakillari, davlat boshqaruvi organlari xodimlari va boshqa mashhur shaxslar bilan adabiy va ma'naviy-ma'rifiy o'chrashuvlar tashkil etiladi.

II. MODULNI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA'LIM METODLARI

“KWLH” metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va biliimlarni tizimlashtirish maqsadida qo'llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo'yicha qo'yidagi jadvalda berilgan savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

Know – nimalarni bilaman?

Want – nimani bilishni xohlayman?

How - qanday bilib olsam bo'ladi?

Learn - nimani o'rganib oldim?.

“KWLH” metodi	
1. Nimalarni bilaman: -	2. Nimalarni bilishni xohlayman, nimalarni bilishim kerak: -
3. Qanday qilib bilib va topib	4. Nimalarni bilib oldim:

olaman: -	
--	--

“W1H” metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va biliimlarni tizimlashtirish maqsadida qo'llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo'yicha qo'yidagi jadvalda berilgan oltita savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

What?	Nima? (ta'rifi, mazmuni, nima uchun ishlatiladi)	
Where?	Qayerda (joylashgan, qayerdan olish mumkin)?	
What kind?	Qanday? (parametrlari, turlari mavjud)	
When?	Qachon? (ishlatiladi)	
Why?	Nima uchun? (ishlatiladi)	

How?	Qanday qilib? (yaratiladi, saqlanadi, to'ldiriladi, tahrirlash mumkin)	
------	--	--

“SWOT-tahlil” metodi.

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo'llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength)	• kuchli tomonlari
W – (weakness)	• zaif, kuchsiz tomonlari
O – (opportunity)	• imkoniyatlari
T – (threat)	• xavflar

SWOT -таҳлили

Strengths	Weakness
Opportunities	Threats

- S-кучли томони
- W- кучсиз томони

- O- имконият
- T- тўсиқлар

Keys-stadi” metodi

«**Keys-stadi**» - inglizcha soʻz boʻlib, («case» – aniq vaziyat, hodisa, «stadi» – oʻrganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni oʻrganish, tahlil qilish asosida oʻqitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Mazkur metod dastlab 1921 yil Garvard universitetida amaliy vaziyatlardan iqtisodiy boshqaruv fanlarini oʻrganishda foydalanish tartibida qoʻllanilgan. Keysda ochiq axborotlardan yoki aniq voqea-hodisadan vaziyat sifatida tahlil uchun foydalanish mumkin.

“Keys metodi” ni amalga oshirish bosqichlari

Ish bosqichlari	Faoliyat shakli va mazmuni
1-bosqich: Keys va uning axborot taʼminoti bilan tanishtirish	✓ yakka tartibdagi audio-vizual ish; ✓ keys bilan tanishish(matnli, audio yoki media shaklda); ✓ axborotni umumlashtirish; ✓ axborot tahlili; ✓ muammolarni aniqlash
2-bosqich: Keysni aniqlashtirish va oʻquv topshirigʻni belgilash	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muammolarni dolzarblik iyerarxiyasini aniqlash; ✓ asosiy muammoli vaziyatni belgilash

3-bosqich: Keysdagi asosiy muammoni tahlil etish orqali o'quv topshirig'ining yechimini izlash, hal etish yo'llarini ishlab chiqish	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muqobil yechim yo'llarini ishlab chiqish; ✓ har bir yechimning imkoniyatlari va to'siqlarni tahlil qilish; ✓ muqobil yechimlarni tanlash
4-bosqich: Keys yechimini yechimini shakllantirish va asoslash, taqdimot.	✓ yakka va guruhda ishlash; ✓ muqobil variantlarni amalda qo'llash imkoniyatlarini asoslash; ✓ ijodiy-loyiha taqdimotini tayyorlash; ✓ yakuniy xulosa va vaziyat yechimining amaliy aspektlarini yoritish

“Assesment” metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod ta'lim oluvchilarning bilim darajasini baholash, nazorat qilish, o'zlashtirish ko'rsatkichi va amaliy ko'nikmalarini tekshirishga yo'naltirilgan. Mazkur texnika orqali ta'lim oluvchilarning bilish faoliyati turli yo'nalishlar (test, amaliy ko'nikmalar, muammoli vaziyatlar mashqi, qiyosiy tahlil, simptomlarni aniqlash) bo'yicha tashhis qilinadi va baholanadi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

“Assesment”lardan ma'ruza mashg'ulotlarida talabalarning yoki qatnashchilarning mavjud bilim darajasini o'rganishda, yangi ma'lumotlarni bayon qilishda, seminar, amaliy mashg'ulotlarda esa mavzu yoki ma'lumotlarni o'zlashtirish darajasini baholash, shuningdek, o'z-o'zini baholash maqsadida individual shaklda foydalanish tavsiya etiladi. Shuningdek, o'qituvchining ijodiy yondashuvi hamda o'quv maqsadlaridan kelib chiqib, assesmentga qo'shimcha topshiriqlarni kiritish mumkin.

- Test

Muammoli vaziyat

Tushuncha tahlili (simptom)

Amaliy vazifa

“SCAMPER” metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod muammolarni bartaraf etish bo'yicha yangi innovatsion g'oyalarni ishlab chiqishga yo'naltirilgan. SCAMPER “tez yugurish” degan ma'noni anglatadi. SCAMPER tushunchasi kengaytmasi (7 ta)ning har biridan 7 qatordan va 3 ustundan iborat jadval yaratish talab etiladi.

SCAMPER

Ta'lim tizimini takomillashtirish va inson kapitalini rivojlantirish

SCAMPER savollari	SCAMPER savollari (yangi g'oyani ishlab chiqish)	Ta'lim tizimini takomillashtirish va inson kapitalini rivojlantirish
S	Nima bilan almashtirish mumkin?	
C	Nima bilan birlashtirish mumkin?	
A	Nimaga moslashtirish kerak?	
M	Qanday yaxshilash mumkin?	
P	Nimalarni o'zgartirish mumkin? (shakl, tur, belgi, rang va boshqalar)	
E	Yana qanday holda qo'llash mumkin	
R	Nimani qayta tiklash mumkin?	

"Loyiha" metodi

Loyiha- tinglovchilarning muayyan muammoni yechishga yo'naltirilgan, mustaqil tadqiqot olib borishni ko'zda tutuvchi metoddir.

II. NAZARIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1-MA'RUZA. 2022- 2026 YILLARGA MO'LJALLANGAN YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOT STRATEGIYASINING DAVLAT VA JAMIYAT HAYOTINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

Reja:

- 1. Yangi O'zbekiston sharoitida davlat va jamiyat hayotida olib borilayotgan islohotlar mazmuni va mohiyati.**
- 2. 2022- 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining o'рни va ahamiyati.**
- 3. Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida Yangi O'zbekistonni barpo etishning siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy ma'rifiy asoslari.**

***Tayanch tushunchalar:** Strategiya, taraqqiyot strategiyasi, jamiyat rivojlanishining zamonaviy asoslari, milliy taraqqiyot mezonlari, Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi.*

Davlatni yuqori marralar sari yetaklovchi, jamiyatni umumiy maqsad va manfaatlarini o'zida mujassamlashtirgan alohida strategiyasining mavjud bo'lishi o'sha davlat va jamiyat uchun rivojlanish sari qo'yiladigan dastlabki qadami bo'lib hisoblanadi. Jahonning rivojlangan mamlakatlari qatoriga kirish, milliy manfaatlarni ro'yobga chiqarish kabi umummilliy maqsadlar birinchi navbatda davlatning aniq strategiya va dasturlari orqali amalga oshadi.

O'zbekiston o'z mustaqilligini qo'lga kiritgach, taraqqiyotning beqiyos katta imkoniyatlari ochildi. Zero, milliy resurslarni mushtarak maqsadlari yo'lida safarbar etish, o'zining rivojlanish yo'lini o'zi mustaqil belgilashi kabi imkoniyatlar istiqlolni dastlabki davrlaridan boshlab paydo bo'ldi. Eng asosiysi, milliy mustaqillik tufayli xalqimiz siyosiy mutelik, qaramlik asoratidan qutildi. Davlat suvereniteti natijasida jamiyatimizni isloh etish va zamonaviy siyosiy taraqqiyot jarayonlarini amalga oshirish uchun mustahkam zamin va siyosiy, ijtimoiy, ma'naviy hamda huquqiy asoslarni bosqichma-bosqich barpo qilish uchun keng imkoniyatlar paydo bo'ldi. O'zbekiston istiqlol tufayli o'z taraqqiyotining mutlaqo yangi bo'lgan tarixiy davriga qadam qo'ydi. Mana shu davrning eng muhim xususiyatlaridan biri shunda ediki, endilikda xalqimiz o'zining tub manfaatlarini va ehtiyojlaridan kelib chiqib, rivojlanish strategiyasini belgilab olish va uni mustaqil amalga oshirishdek tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan shart-sharoitlarga erishdi.

Har qanday faoliyatning yakunida kutilgan natijalarni olish uni aniq strategiya asosida olib borishni taqozo etadi. Strategiya tushunchasi yunon tilidan στρατηγία – sarkardaning san’ati iborasidan olingan bo’lib, dastlab harbiy ibora sifatida keng qo’llanilgan. Keyinchalik esa, mazkur ibora turli maqsadlarni o’zida jamlagan va o’sha maqsadlarga erishish yo’lidagi umumiy hatti-harakatlar majmui o’laroq qayd etilgan. Jahonning taraqqiy etgan mamlakatlari faoliyatiga e’tibor qaratadigan bo’lsak, strategiyaning turli nom va iboralar bilan atalganini ko’rish mumkin. Masalan, taraqqiyot modeli, rivojlanish yo’llari, dasturlari, milliy dasturlar va h.k. Dunyo tarixida, rivojlanishning “Yapon modeli”, “AQSH modeli”, “Shved modeli”, “Turk modeli” va boshqa o’zining natijadorligi bilan alohida ajralib turuvchi modellarni ko’rsatish mumkin.

Mustaqillikning dastlabki yillari sobiq ittifoqdan qolgan siyosiy boshqaruvdan butunlay voz kechish va yangi demokratik mezonlarni, zamonaviy bozor munosabatlariga asoslangan taraqqiyot yo’lini (strategiyasini) tanlash asosiy vazifa sifatida belgilab olindi. Mazkur vazifadan kelib chiqib, “Taraqqiyotning o’zbek modeli” ishlab chiqildi. Modelni yaratishda rivojlangan mamlakatlar tajribasi, taraqqiyot yo’li, turli dasturlar keng o’rganilib, xalqaro tajriba va milliy xususiyatlardan kelib chiqqan holda rivojlanishning eng muhim besh tamoyili belgilandi. Mazkur besh tamoyilning asosiy mazmuni quyidagilardan iborat etib belgilandi:

Birinchi tamoyil, iqtisodiyotning siyosatdan ustuvorligi, ya’ni iqtisodiy islohotlar hech qachon siyosat ortida qolmasligi kerak, u biror mafkuraga bo’ysundirilishi mumkin emas. Mazkur tamoyilga ko’ra, ham ichki, ham tashqi iqtisodiy munosabatlarni mafkuradan xoli qilish zarur;

Ikkinchi tamoyil, amalga oshiriladigan islohotlar davlat tomonidan aniq dasturlar asosida muvofiqlashtirilishi, davlat bosh islohotchi bo’lishi lozim. Davlat islohotlarning ustuvor yo’nalishlarini belgilab berishi, o’zgartirishlar siyosatini ishlab chiqishi va uni izchillik bilan o’tkazishi, jtalab etiladi;

Uchinchi tamoyil, qonun, qonunlarga rioya etish ustuvor bo’lishi lozim. Buning ma’nosi shuki, demokratik yo’l bilan qabul qilingan yangi Konstitutsiya va qonunlarni hech istisnosiz hamma hurmat qilishi va ularga og’ishmay rioya etishi lozim;

To’rtinchi tamoyil, aholining demografik tarkibini hisobga olgan holda kuchli ijtimoiy siyosatni o’tkazish. Bozor munosabatlarini joriy etish bilan bir vaqtda aholini ijtimoiy himoyalash yuzasidan oldindan ta’sirchan choralar ko’rilishi lozim. Bu bozor munosabatlariga o’tishda aholining ijtimoiy imkoniyatlari e’tiborga olinishini ta’minlaydi;

Beshinchi tamoyil, bozor iqtisodiyotiga o'tish obyektiv iqtisodiy qonunlarning talablarini hisobga olgan holda, o'tmishdagi "inqilobiy sakrashlar"siz, ya'ni evolyutsion yo'l bilan, puxta o'ylab, bosqichma-bosqich amalga oshirilishi kerak. Tarixiy taraqqiyot shundan dalolat beradiki, qabul qilingan milliy dasturlar, loyihalar, strategiya va modellarni muayyan davr o'tgandan so'ng yangi davr ehtiyojlaridan kelib chiqib modernizatsiya qilish, takomillashtirish yoki yangi stragegiyani yaratish ehtiyoji paydo bo'ladi. Ana shu ehtiyojdan kelib chiqib, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yilning 7-fevral kungi **"O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"**gi Farmoni bilan 2017-2021 yillarda **O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi** qabul qilindi.

Mamlakatimiz prezidenti Shavkat Mirziyoyevning g'oyasi va tashabbusi bilan joriy etilgan, O'zbekistonni har tomonlama taraqqiy ettirish, dunyoning ilg'or demokratik davlatlari qatoridan joy olishi va jahon maydonida munosib o'rin egallashi asosiy maqsad etib belgilangan mazkur Strategiya mamlakatning yaqin istiqboldagi taraqqiyot yo'lining bosh ustuvor hujjati sifatida xalqaro jamoatchilik, nufuzli ekspert-mutaxassislar, davlat va jamoat arboblari, siyosatshunoslar tomonidan yuqori baholandi.

Harakatlar strategiyasida O'zbekistonni rivojlantirishning **beshta ustuvor yo'nalishi** belgilab berilgan bo'lib, ularning har birida mamlakatda yangi bosqichdagi demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va samaradorligini ta'minlashga oid aniq chora-tadbirlar o'z aksini topgan.

1. "Davlat va jamiyat qurilishini takomillashtirish" deb nomlangan birinchi yo'nalishda demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va mamlakatni modernizatsiya qilishda parlament hamda siyosiy partiyalarning rolini yanada kuchaytirish, davlat boshqaruvi tizimini isloh qilish, davlat xizmatining tashkiliy-huquqiy asoslarini rivojlantirish, "Elektron hukumat" tizimini takomillashtirish, davlat xizmatlari sifati va samarasini oshirish, jamoatchilik nazorati mexanizmlarini amalda tatbiq etish, fuqarolik jamiyati institutlari hamda ommaviy axborot vositalari rolini kuchaytirish nazarda tutilgan.

2. "Qonun ustuvorligini ta'minlash va sud-huquq tizimini yanada isloh qilish" deb nomlangan ikkinchi yo'nalishda sud hokimiyatining chinakam mustaqilligini hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini mustahkamlash, huquqbuzarliklarning oldini olish ishlarida samaradorlikni oshirish, sudlarni chinakam "Adolat qo'rg'oni"ga aylantirish yuridik yordam va huquqiy xizmatlar sifatini tubdan yaxshilash, sud-huquq tizimida yangi yo'nalishdagi islohotlarni amalga oshirish chora-tadbirlari belgilangan.

3. “Iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va liberallashtirish” deb nomlangan uchinchi yo‘nalishda milliy valyuta va narxlarning barqarorligini ta‘minlash, valyutani tartibga solish, O‘zbekistonga xorij investitsiyalarini keng jalb qilish, yetakchi xalqaro va chet el moliyaviy institutlari bilan aloqalarni kengaytirish, eksportga mo‘ljallangan tovarlar ishlab chiqarishga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, mamlakatning xalqaro reyting va indekslardagi o‘rnini yuksaltirish, umuman, mamlakat iqtisodini jadal rivojlantirish bo‘yicha tegishli vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari muhim o‘rin tutadi.

4. “Ijtimoiy sohani rivojlantirish” deb nomlangan to‘rtinchi yo‘nalish aholi, ayniqsa yoshlarning bandligini ta‘minlash, fuqarolarni ijtimoiy himoya qilish va salomatligini saqlash, fan, ta‘lim, madaniyat va sport sohasini takomillashtirish, yo‘l-transport, muhandislik-kommunikatsiya hamda ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish chora-tadbirlarini amalga oshirish maqsadlariga qaratilgan.

5. “Xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglikni ta‘minlash, chuqur o‘ylangan, o‘zaro manfaatli va amaliy ruhdagi tashqi siyosat yuritish” deb nomlangan beshinchi yo‘nalish doirasida esa, davlatning mustaqilligini, hududiy yaxlitligini himoya qilishga oid chora-tadbirlarni ro‘yobga chiqarish, Orol fojiasining oqibatlarini yumshatish, shuningdek, dunyoning barcha davlatlari, ayniqsa, birinchi navbatda, qo‘shni davlatlar bilan o‘zaro teng manfaatlarga asoslangan do‘stona aloqalar va mustahkam hamkorlikni yo‘lga qo‘yish kabi tinchlikparvar siyosatga tayangan chora-tadbirlar amalga oshirilishi belgilangan.

Bugungi davrda Yangi O‘zbekiston “Inson qadri ustuvor bo‘lgan jamiyat va xalqparvar davlat” degan muhim g‘oya negizida barpo etilmoqda. Davlatimiz Rahbari belgilab bergan bu ulug‘vor maqsad asosida xalqimiz yangidan-yangi islohotlarning haqiqiy muallifiga aylanib bormoqda. Harakatlar strategiyasida belgilangan maqsad va vazifalar jamiyat taraqqiyotida o‘zining aniq natijalarini ko‘rsatgandan so‘ng, 2022 yildan boshlab yangi davr chaqiriqlaridan kelib chiqqan holda **“Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari” tamoyili asosida keyingi besh yillikda mamlakatimizda amalga oshiriladigan islohotlarning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-ma‘rifiy asoslarini yaratib berishga qaratilgan Yangi O‘zbekistonning 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi** qabul qilindi.

Harakatlar strategiyasi doirasida amalga oshirilgan ishlar ko‘lami haqida gapirganda o‘tgan davr mobaynida davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini tubdan isloh etishga qaratilgan 300 ga yaqin qonun, 4 mindan ziyod O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari qabul qilindi. Shuningdek, inson huquqlarini ta‘minlash, davlat organlarining hisobdorligi va ochiqqligini kuchaytirish hamda fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalarining roli, aholi va jamoat

birlashmalarining siyosiy faolligini oshirish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirildi. Milliy iqtisodiyotni isloh qilish borasida tashqi savdo, soliq va moliya siyosatini liberallashtirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va xususiy mulk daxlsizligini kafolatlash, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlashni tashkil etish hamda hududlarni jadal rivojlantirishni ta'minlash bo'yicha ta'sirchan choralar ko'rildi.

Fuqarolarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish va kambag'allikni qisqartirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilanib, aholini yangi ish o'rinlari va kafolatli daromad manbai, malakali tibbiy va ta'lim xizmatlari, munosib yashash sharoitlari bilan ta'minlash sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi. So'nggi besh yillik islohotlarning natijasida mamlakatimizda Yangi O'zbekistonni barpo etishning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-ma'rifiy asoslari yaratildi. Jahon miqyosidagi murakkab jarayonlarni va mamlakatimiz bosib o'tgan taraqqiyot natijalarini chuqur tahlil qilgan holda keyingi yillarda "Inson qadri uchun" tamoyili asosida xalqimizning farovonligini yanada oshirish, iqtisodiyot tarmoqlarini transformatsiya qilish va tadbirkorlikni jadal rivojlantirish, inson huquqlari va manfaatlarini so'zsiz ta'minlash hamda faol fuqarolik jamiyatini shakllantirishga qaratilgan islohotlarning ustuvor yo'nalishlarini belgilash ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda Keng jamoatchilik muhokamasi natijasida **"Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari" tamoyiliga** asosan ishlab chiqilgan quyidagi **yettita ustuvor yo'nalishdan iborat 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi** (keyingi o'rinlarda – Taraqqiyot strategiyasi) va uni **"Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili"da amalga oshirishga oid** davlat dasturi qabul qilindi. Mazkur ikki hujjatning huquqiy asosi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 20.01.2022 yildagi PF-60-son Farmonini keltirish mumkin.

2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasi 7 ta yo'nalish va 100 ta maqsaddan tashkil topgan. 2022 yilda strategiyani amalga oshirishga oid Davlat dasturi doirasidagi tadbirlarga 55 trln so'm va 11,7 mlrd dollar ajratilishi belgilangan.

Taraqqiyot strategiyasi quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga olgan:

- Birinchi yo'nalish: inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish;
- Ikkinchi yo'nalish: O'zbekistonda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish;
- Uchinchi yo'nalish: milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash;

- To'rtinchi yo'nalish: adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish;
- Beshinchi yo'nalish: ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish;
- Oltinchi yo'nalish: milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda umumbashariy muammolarga yondashish;
- Yettinchi yo'nalish: O'zbekiston xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq, pragmatik va faol tashqi siyosat olib borish;

Harakatlar strategiyasidan farqli o'laroq, Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi O'zbekistonni keyingi 5 yilda rivojlantirishning **7 ta** ustuvor yo'nalishi doirasida **100 ta** maqsadga erishishga qaratilgan va 2022 yilda amalga oshirilishi lozim bo'lgan **398 ta** chora-tadbirni o'z ichiga olgan. Ushbu maqsadlarga erishish yo'lida amalga oshiriladigan sa'y-harakatlar ham aniq. Ular, o'z navbatida, samaradorlik va natijadorlikni nazorat qilishni anchayin osonlashtiradi. Boshqacha qilib aytganda, rejalashtirilgan islohotlar natijadorligini taraqqiyotning maqsadlariga erishganlik darajasiga muvofiq ravishda baholash tizimi joriy etilmoqda.

Taraqqiyot strategiyasini ishlab chiqishda va qabul qilishda Harakatlar strategiyasiga nisbatan mamlakatimiz aholisining ishtiroki sezilarli darajada ortdi. Bu bilan hujjatning yanada xalqchilligi ta'minlandi. Bunga, xususan faqatgina uchta asosiy elektron platformaga jamoatchilik muhokamalari yakuni bo'yicha kelib tushgan **17 mingdan** ziyod fikr-mulohazalar yaqqol dalil bo'la oladi. Bunda, Harakatlar strategiyasi doirasida boshlangan xalq bilan muloqot tizimi muhim rol o'ynaganini alohida e'tirof etish joiz. Chunki, aynan Harakatlar strategiyasida belgilab berilgan ishlarni amalga oshirish jarayonida davlat organlarining aholi bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqoti yo'lga qo'yildi, yildan-yilga shaffoflik ortib bordi. Bu esa o'z-o'zidan aholining davlat organlariga nisbatan munosabatini tubdan o'zgartirdi, uning faolligi, islohotlarga ishonchi va daxldorligini kuchaytirdi. Eng muhimi, fuqarolar tomonidan davlat organlari oldiga masala qo'yish imkoniyatlari yanada kengaydi.

Strategiyada yaqin va o'rta istiqbolda mamlakatimizning rivojlanish tendensiyalari qanday bo'lishi, bu boradagi ustuvor vazifalar belgilangan. «**Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari**» degan tamoyil asosida islohotlarning uzviyligi va davomiyligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilgan. Jumladan, Harakatlar strategiyasi har bir sohada ulkan islohotlarni amalga oshirish bilan boshlangan bo'lsa, Taraqqiyot strategiyasida esa mazkur islohotlar uzviyligi ta'minlangani holda davom ettiriladi, to'plangan katta tajriba va imkoniyatlar asosida islohotlar yanada qat'iylik va jadallik bilan takomillashtirilib boriladi. Bunda natijadorlik koeffitsiyenti ortib, olib boriladigan islohotlarning samaradorligi ortadi.

Taraqqiyot strategiyasini ijro qilish bo'yicha mexanizm takomillashtirildi. Xususan, Prezident Shavkat Mirziyoyevning **«2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»**gi farmoni bilan strategiyani amalga oshirish bo'yicha milliy komissiya tarkibi tasdiqlandi. E'tiborli jihati shundaki, ushbu komissiya tarkibi mamlakatdagi davlat organlari mas'ullari va jamoatchilik faollaridan tarkib topgan. Komissiya a'zolari Taraqqiyot strategiyasining bevosita amalga oshirilishi va tegishli mutassaddilar ustidan bu borada nazoratning ta'minlanishiga mas'ul etib belgilangan.

Taraqqiyot strategiyasining har bir bosqichini amalga oshirishda jamoatchilik nazorati ishtirokining kuchaytirilayotgani ham e'tiborga molik. Tabiiyki, bunday nazoratni amalga oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratilayotgani esa alohida diqqatga sazovor. Turli jabhalaru sohalarning raqamlashtirilishi, shuningdek, elektron platformalar tashkil qilinishining rejalashtirilishi, eng avvalo ushbu tashkilotlarning o'z faoliyatida samaradorlikka erishishi uchun xizmat qilsa, boshqa tomondan aholining davlat organlari faoliyatidan qoniqish hissini shakllantirishga turtki bo'ladi. Shuningdek, ushbu shaffoflik va ochiqlik jamoatchilik nazoratini samarali amalga oshirish imkonini ham beradi. Undan tashqari, barcha darajadagi davlat organlarining **xalq vakillari**– deputatlar oldidagi hisobdorligi ortayotganligi ham davlat organlari ustidan nazoratning kuchayishi, mutassaddilarning o'z vazifalariga mas'uliyat bilan yondashishlariga xizmat qiladi.

Donishmanlar aytganidek hayot bir joyda to'xtab turmaydi. Qabul qilingan har qanday qonun, qaror va boshqa meyoriy hujjatlar vaqt o'tib o'z ta'sirchanligini kamaytirishi, davrning yangi chaqiriqlariga mos kelmasligi mumkin. Shu jihatdan olib qaraganda, **2023-yil 11-sentabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston - 2030» strategiyasi to'g'risida»gi 158-son Farmoni bugungi davr chaqiriqlaridan kelib chiqib, hamda kelajak rejalarni belgilash uchun yangi huquqiy vosita sifatida e'tirof etish va qabul qilish mumkin.**

Farmon bilan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasini amalga oshirish jarayonida orttirilgan tajriba va jamoatchilik muhokamasi natijalari asosida ishlab chiqilgan «O'zbekiston – 2030» strategiyasi tasdiqlandi. Hujjatda quyidagi asosiy g'oyalar aks ettirilgan:

- barqaror iqtisodiy o'sish orqali daromadi o'rtachadan yuqori bo'lgan davlatlar qatoridan o'rin olish;
- aholi talablariga va xalqaro standartlarga to'liq javob beradigan ta'lim, tibbiyot va ijtimoiy himoya tizimini tashkil qilish;
- aholi uchun qulay ekologik sharoitlarni yaratish;
- xalq xizmatidagi adolatli va zamonaviy davlatni barpo etish;
- mamlakatning suvereniteti va xavfsizligini kafolatli ta'minlash.

«O‘zbekiston – 2030» strategiyasi doirasida o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan barcha maqsadlarga erishish, shuningdek, Yangi O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish ta‘minlanadi.

Nazorat savollari:

1. Yangi O‘zbekistonda davlat va jamiyat hayotida olib borilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyatini tushuntiring.
2. 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining jamiyat rivojidadagi o‘rni va ahamiyati izohlang.
3. Taraqqiyot strategiyasida belgilab berilgan asosiy yo‘nalish, maqsad va vazifalardan kelib chiqib Yangi O‘zbekistonni barpo etishning siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy ma‘rifiy asoslariga doir fikrlaringizni bayon qiling.
4. Strategiyada belgilangan yo‘nalishlarning sohangizga moslarini aniqlang va ularni o‘z xulosalaringizda ko‘rsatib bering.

2- MA’RUZA. MILLIY MA’NAVIYAT VA QADRIYATLAR, YANGI O‘ZBEKISTONNING MA’NAVIY SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI.

Reja:

1. Ta‘lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishda jamiyatning ma‘naviy asoslari.
2. “Yangi O‘zbekiston – ma‘rifatli jamiyat” konsepsiyasi va uning mazmun-mohiyati.
3. Globallashuv va axborot asrida ma‘naviyat, ma‘rifat va axloq masalalari.

Tayanch tushunchalar: *Ma‘naviyat, mafkura, ta‘lim, tarbiya, ma‘rifatli jamiyat, globallashuv, global axborotlashuv, axborot asri, mafkuraviy tahdidlar, milliy xususiyatlar.*

Bugun dunyoning barcha mintaqalarida globallashuv jarayoni ijtimoiy-madaniy hodisalarga o‘zining turlicha ta‘sirini o‘tkazmoqda. Bunday ta‘sirning bir xil emasligi dunyo mamlakatlarining siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, axborot, ma‘naviy salohiyatlari va geosiyosiy omillar bilan chambarchas bog‘liq. Olamda yuz berayotgan bu kabi shiddatli jarayonlarning avj olishi sharoitida milliy ma‘naviyatga qaratilgan tahdidlar tobora oshib bormoqda. Buning asosiy sababi ma‘naviyatning millat ongi, dunyoqarashi va mentalitetini tashkil etish bilan bog‘liqdir. Ularni turli xil zamonaviy usul va vositalar yordamida o‘zgartirish orqali millatni, mamlakatni va uning barcha boyliklarini qo‘lga kiritish mumkin bo‘ladi. Ma‘naviyatning inqirozga

yuz tutishi, albatta, mamlakatning taraqqiyotdan orqada qolishiga, boshqa davlatlarning izmida bo'lishiga olib keladi.

Ma'naviyat – inson axloqi va odobi, bilimlari, iste'dodi qobiliyati, amaliy malakalari, vijdoni, iymoni, e'tiqodi, dunyoqarashi, mafkuraviy qarashlarning bir-biri bilan uzviy bog'langan, jamiyat taraqqiyotiga ijobiy ta'sir etadigan mushtarak tizimidir.

Mustaqilligimizning dastlabki yillaridanoq ma'naviyat, yoshlar tarbiyasi, barkamol avlod, komil insonni shakllantirish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari qilib belgilandi. Chunki har qanday davlatning, har qanday jamiyatning kelajagi, uning taraqqiyoti, jahonda o'z o'rniga ega bo'lishi masalalari uning yoshlarining bilimi, salohiyati, dunyoqarashi, ma'naviyatiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, ma'naviyatning mohiyati va amaliy ahamiyati, ayniqsa, jamiyat taraqqiyotining burilish davrlarida yaqqol ko'zga tashlanadi. Davlatning kuchi va qudratini ma'naviy jihatdan barkamol bo'lgan kishilargina belgilaydi. Ma'naviyatga e'tibor bermagan mamlakatda katta iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy bo'hronlar sodir bo'ladi. Jamiyat hayotidagi barcha bo'hronlarning tomiri ham kishilarning ma'naviy kamoloti darajasi va holatiga borib taqaladi. Xalqi ma'naviy jihatdan qashshoq bo'lgan va u oqilona boshqarilmagan mamlakat, tabiiy boyliklari behisob bo'lsa ham, hech qachon buyuk davlat bo'la olmaydi. Bu fikrlar to'g'riligi insoniyat jamiyati taraqqiyotining har qadamida to'la isbotlanadi. Shu sababli ham hozirgi kunda jahondagi rivojlangan mamlakatlar, mustaqil taraqqiyot yo'liga o'tib olgan yosh davlatlar jamiyat a'zolarining ma'naviy kamoloti masalasiga birinchi darajali ahamiyat berib kelmoqdalar.

O'z taqdiri va kelajagi uchun qayg'uruvchi har qanday jamiyat, har qanday mamlakat yoshlarga munosabat masalasida ularning hayotini ma'naviy boy, sermazmun qilish, har tomonlama yetuk, barkamol inson bo'lib yetishishidan manfaatdordir. Shuning uchun yoshlarning jismoniy, ma'naviy va intellektual qobiliyatlarini namoyon qila olishlari uchun keng imkoniyatlar yaratib berilmoqda. Yoshlarimizning siyosiy ongli, ma'naviy barkamol, sharqona odoq-axloqli, faol, ma'suliyatli, ona-Vatanga sadoqatli bo'lib yetishishi jamiyat, davlat taqdiri uchun g'oyat muhimdir.

Inson hayoti tajribasi, faoliyati, bilimi, ilmi, odoq-axloqi, hatti-harakati bilan o'zining ma'naviy olamini boyitib boradi. Aqlan va axloqan boyib borgan sari o'z oldiga oliyjanob vazifalarni qo'yib, unga erishish uchun harakat qiladi. Harakat esa ma'naviy zaminni talab qiladi. Ma'naviy kamolot jarayonida inson xarakteri toblanadi.

Ma'naviy kamolot o'tmishdan qolgan meros va qadriyatlarni o'rganish, rivojlantirish, yangi bosqichga ko'tarish orqali amalga oshadi. Bir davrga, millatga, dinga, mafkuraga xos bo'lgan ma'naviyat mezonlarini mutlaqlashtirish, ularga ko'r-ko'rona e'tiqod qilish ham shaxs va jamiyat kamoloti imkoniyatlarini cheklab qo'yadi. Ma'naviy kamolot asosida adolatga tayanish yotadi. Adolatli jamiyatgina komil insonni tarbiyalashga imkon yaratadi. Komil insonlar esa jamiyat taraqqiyotini ta'minlaydigan asosiy omildir. Bu avvalo va asosan komil inson darajasiga ko'tarilishi lozim bo'lgan yoshlarga taalluqlidir.

Axloqan barkamol, bilimli va tajribali, ilm asoslarini chuqur egallagan, adolatparvarlik, insonparvarlik e'tiqodi kuchli rahbar shaxslar yuksak ma'naviy fazilatlarning sohibi bo'la oladilar. Bu fazilatlarning barchasi birgalashib, jamiyatning dunyoqarashi, e'tiqodi, xalqning milliy ongi shakllanishiga, mustahkamlanib, rivojlanishiga olib keladi. Ma'naviy kamolot, uning barcha qirralari o'zaro bog'liqligi, bir-biriga bevosita yoki bilvosita ta'sir etib turishi asosida davom etadi. Inson, jumladan yoshlar kamolotini ma'naviyatning yuqoridagi tomonlaridan birortasisiz to'liq tasavvur etish mumkin emas. Uning mohiyati ham shu sifatning mushtarak birligi asosida shakllanadi va kamol topib boradi.

Ma'naviy kamolot jamiyat taraqqiyotining inson faoliyati, ongi bilan bog'liq bo'lgan subyektiv omillari tobora kengayib, chuqurlashib, rivojlanib borishini bildiradi. Talaba-yoshlarimizning kelajakda o'z sohasining yetuk mutaxassisi bo'lib yetishishlarida, jamiyat taraqqiyotiga munosib hissalarini qo'shishlarida, birinchi navbatda, ularning ma'naviy kamoloti, har jihatdan mukammal insonlar bo'lib shakllanishlari g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi.

Ma'lumki, mamlakatimizni demokratik tamoyillar, ilm-fan yutuqlari asosida modernizatsiya qilish bilan birga, muqaddas dinimizni, milliy o'zligimizni asrab-avaylab yashashni maqsad qilib qo'yganmiz. Sharqona ma'naviy ahloqning asosiy mezonini bizga qadimdan meros bo'lib kelayotgan urf-odatlar, an'analar hamda ko'plab xalqlar falsafasining asosi bo'lib yaratilgan umuminsoniy qadriyatlar hisoblanadi. Bu tushunchalar Sharq falsafasida insoniyat uchun, har bir xalq, oila va shaxs uchun bebaho boylik va mulk sifatida baholanadi.

Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, sharq xalqlari hayotida zamin, oila, ota-ona, bolalar, qarindosh-urug', umuman olganda, davlat mustaqilligiga sadoqat, insonga hurmat, ishonch, xotira, vijdon, erkinlik kabi tushunchalar keng ma'no kasb etadi. Agar inson o'zini xalqning bir zarrachasi deb hisoblasa, xalqni o'ylasa va uning manfaati yo'lida mehnat qilsagina, ma'naviy ahloqqa aloqador bo'ladi.

Hozirgi umumjahon yangilanishlar jarayoni avval muayyan mamlakat, keyin bir guruh davlatlar, ayni chog'da esa barcha mamlakatlar taqdiriga, jamiyatlar va jamoalar, alohida insonlar hayotiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsata boshladi.

Dunyo yangilanishlari jarayonida har bir davlat o'z taraqqiyot yo'lini o'zi belgilab, jamiyatdagi ilmiy-ma'rifiy va ma'naviy salohiyatni takomillashtirmoqda.

O'zbekistonda ham bu o'zgarishlar jarayonlari oqimida o'zining betakror ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy yangilanish dasturlari yaratilib, ularda inson manfaatlari ustuvorlikka ega bo'lib, bu jamiyatdagi barkamol avlod, qolaversa, har bir farzandimizning ma'naviy-axloqiy yetukligiga bog'liq.

Kelajakda huquqiy demokratik davlat barpo etish va xalqimiz uchun munosib turmush tarzini yaratish oliy maqsadimizdir. Bu maqsadlarga erishishimiz xalqimiz, ayniqsa yoshlarimizga, ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga bevosita bog'liq. Jamiyatimizni isloh qilish, milliy qadriyatlarimiz va haqiqiy tariximizni tiklash, milliy g'oyamizga ega bo'lish jarayonida yoshlarni ma'naviy-axloqiy ruhda tarbiyalash dolzarb masalalardan bo'lib, u tarbiyaviy ishlar majmuida asosiy o'rinni egallaydi.

So'nggi yillarda yoshlarning ma'naviy-mafkuraviy tafakkurini rivojlantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Buni amaldagi hukumat tomonidan mazkur sohaga qaratilgan e'tiborning ortib borayotgani, qabul qilinayotgan qaror va boshqa huquqiy hujjatlardan ko'rish mumkin. Shunday hujjatlardan biri – bu qabul qilinishi kutilayotgan “Yangi O'zbekiston – ma'rifatli jamiyat” konsepsiyasi va uni amalga oshirish milliy dasturidir. Davlatimiz rahbari SH Mirziyoyev ishlab chiqiladigan konsepsiyadan kutiladigan natijalar haqida to'xtalib o'tgan.

- Bu, avvalo, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarimizni davr talablariga mos ravishda boyitish va rivojlantirish, shu orqali jamiyatning madaniy va ma'rifiy yuksalishiga erishish imkonini beradi.

- O'z navbatida, bu jamiyat a'zolarining ongi va tafakkurini, hayot falsafasi va dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi.

- Bunda, aholi, ayniqsa, yoshlarning intellektual salohiyati va dunyoqarashini yuksaltirish, vatanparvarlik, xalqqa muhabbat va sadoqat tuyg'usi bilan yashaydigan barkamol avlodni tarbiyalash – oliy maqsaddir.

- Ilm-fan, madaniyat va san'at, adabiyot va badiiy ijod sohalarining mamlakatimiz taraqqiyotidagi o'rni va ta'sirini yanada oshirishga qaratilgan alohida dasturlar qabul qilinadi.

- Ijodkor ziyolilarga doimiy e'tibor qaratish, ularni moddiy va ma'naviy jihatdan qo'llab-quvvatlash, mehnat va yashash sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan ishlar davom ettiriladi.

- Madaniyat va sport muassasalari, teatr va muzeylarning moddiy-texnik bazasini yanada yaxshilash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshiriladi.

- Hududlarning madaniy yuksalishi, xalq hunarmandchiligini ravnaq toptirishga qaratilgan manzilli ishlarni tizimli asosda olib boriladi.

- Mamlakatimizda diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlikni ta'minlash, fuqarolarimizni turli mafkuraviy tahdidlardan, zararli oqim va g'oyalardan himoya qilish masalalari bundan buyon ham diqqat markazida bo'ladi.

- Muqaddas dinimiz, ezgu fazilatlarimizning mujassam ifodasi sifatida qadrlanadi. Yurtimizda turli diniy konfessiyalar uchun zarur sharoit yaratishga qaratilgan siyosat izchil davom ettiriladi.

Yaratilajak konsepsiya avvalo, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarimizni davr talablariga mos ravishda boyitish va rivojlantirish, shu orqali jamiyatning madaniy va ma'rifiy yuksalishiga erishish imkonini beradi. Jamiyat a'zolarining ongi va tafakkurini, hayot falsafasi va dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi.

Tarbiyada uzilishga yo'l qo'yib bo'lmasligi, odamlarning yoshi, kasbi, bilimi darajasi va ma'naviy qiyofasiga qarab ma'rifiy ishlarning samarali uslublarini joriy qilish lozimligini hayotning o'zi ko'rsatmoqda. Shu sababli targ'ibot-tashviqot ishlarini ham ommaviy, ham muayyan ijtimoiy guruhlar, ham individual tarzda olib borish zarurati yuzaga kelmoqda. Ma'naviy tarbiyani to'g'ri yo'lga qo'yishda ommaviy axborot vositalari katta ta'sir kuchiga ega. Ochig'i, ularning bu imkoniyatlaridan yetarli darajada samarali foydalana olmayapmiz. Ijtimoiy tarmoqlarda so'nggi paytlarda kuzatilayotgan turli g'oyaviy va mafkuraviy xurujlarga aks ta'sir ko'rsatishning aniq tizimi shu paytgacha izchil yo'lga qo'yilmaganligi nihoyatda tashvishli hol. Ayniqsa, «ommaviy madaniyat» niqobi ostida milliy o'zligimiz va qadriyatlarimizga mutlaqo yot urf-odatlar singdirilayotgani hech bir qolipga sig'maydi. Ularning ko'pchilik shakllari nikoh to'ylarida joriy qilina boshlaganiga guvoh bo'lib turibmiz.

Televideniye va radio kanallardagi badiiy kengashlar faoliyatini tanqidiy o'rganish va tahlil qilish lozimga o'xshaydi. Telekanallar soni oshishi bilan birga ulardagi ko'rsatuvlarning ma'naviy-ma'rifiy darajasini yuksaltirish muammoligicha qolmoqda. Xorijiy televideniyelardan andoza olgan holda turli xil shoular, tanlovlar, chet el teleseriallari va ularning syujetlari asosidagi milliy seriallar, kliplar namoyish etilishi, ko'p hollarda oilaviy mojarolar, xudbinlik mavzulari atrofida o'ralashib qolinayotgani endi ulg'ayib kelayotgan yoshlarimizga o'z ta'sirini ko'rsatmasdan qolmayotgani shubhasiz. Albatta, bu o'rinda davr va zamon, inson va uning dunyoqarashidagi sifat o'zgarishlarini hisobga olgan holda o'z faoliyatini isloh qilib, yangicha sharoitda ham salmoqli miqdordagi mushtariylarga ega davriy matbuot nashrlari borligini e'tirof etish joiz. Lekin ular ham sanoqli.

Odamlarning matbuot nashrlariga qiziqishini qayta tiklash muhim muammolardan biriga aylandi. Menimcha, ushbu masala yechimi uchun jiddiy

ijtimoiy tadqiqotlar o'tkazilishi, ular yakunlari tahlil va xulosalar asosida tahririyatlar faoliyati isloh qilinishi, matbuot nashrlarining ijtimoiy tarmoqlardagi ommabopligini oshirish bo'yicha tizimli choralar belgilanishi va amalga oshirilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, yangi O'zbekistonni va unda ma'rifatli jamiyatni yaratish hammamizga va har birimizga ko'p jihatdan bog'liq. Avvalo, barchamiz - bunyod etilayotgan yangi jamiyatimizga munosib bo'lish uchun boy tarixiy madaniyatimiz va milliy qadriyatlarimizga asoslangan holda zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan mustahkamlangan salohiyatga ega bo'lishimiz lozim. Shu sababli ham keng miqyosdagi ma'naviy-ma'rifiy ishlarni amalga oshirishda huquqiy-tashkiliy shaklidan qat'i nazar, jamiyatimizning ushbu sohaga mutasaddi - subyektlarini o'zaro uzviy va muvofiqlashgan faoliyati tizimli yo'lga qo'yilishini davrning o'zi talab qilmoqda.

Dunyoda kechayotgan globallashuv jarayoni ijtimoiy-siyosiy hayotning barcha jabhalariga kirib bormoqda. Xususan, globallashuv sharoitida axborot omilining yetakchi o'ringa chiqayotganligi bois bunday sharoitda yoshlarimizni turli global tahdidlardan himoya qilish, ularni g'oyaviy tahdidlarga qaram bo'lmaydigan ma'naviy barkamol shaxs sifatida shakllanishlarini ta'minlash har qachongidan ham muhim. Chunki globallashuv ijobiy jihatlari bilan bir qatorda salbiy xususiyatlarga ham ega bo'lib, bular birinchi navbatda mafkuraviy tahdidlarning hech qanday chegaralarsiz kirib kelishi bilan xarakterlanadi. Shu o'rinda Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyovning fikriga e'tibor qaratish zarur: "Bugungi tez o'zgarayotgan dunyo insoniyat oldida, yoshlar oldida yangi-yangi, buyuk imkoniyatlar ochmoqda. Shu bilan birga, ularni ilgari ko'rilmagan turli yovuz xavf-xatarlarga ham duchor qilmoqda. G'arazli kuchlar sodda, g'o'r bolalarni o'z ota-onasiga, o'z yurtiga qarshi qayrab, ularning hayotiga, umriga zomin bo'lmoqda. Bunday keskin, tahlikali sharoitda biz ota-onalar, ustoz-murabbiylar, jamoatchilik, mahalla ko'y bu masalada hushyorlik va ogohlikni yanada oshirishimiz kerak. Bolalarimizni birovlarining qo'lga berib qo'ymasdan, ularni o'zimiz tarbiyalashimiz lozim".

Bu borada hukumat tomonidan qabul qilinayotgan qator meyoriy hujjatlar masalaning o'ta jiddiy va dolzarb ekanligidan dalolat beradi. Jumladan, 2018 yilning 14 avgustida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **"Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"**gi qarori ham mazkur masalaga davlat darajasidagi e'tiborning yaqqol ko'rinishidir. Mazkur qarorda, yosh avlod ongiga Vatanga sodiqlik va uning taqdiri uchun daxldorlik hissini singdirishga, ularda yot g'oya va qarashlarning salbiy ta'siriga nisbatan mafkuraviy immunitetni shakllantirishga qaratilgan chora-tadbirlar bugungi kunda

yetarli darajada samara bermayapti deya ta'kidlanadi hamda masalaning yechimi sifatida aniq dastur ishlab chiqilishi, ushbu dasturning boshida yoshlarni yot g'oyalar ta'siridan himoya qilish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik ruhida tarbiyalashning bugungi kundagi zarurligi asoslab berilgan.

Global axborotlashuv yoshlarimizning dunyoqarashi, tafakkuriga, milliy-madaniy qadriyatlarga ham turli xil yo'llar bilan ta'sir ko'rsatishga intilayotganligi ijobiy mohiyat kasb etishi bilan birga, salbiy oqibatlarni ham keltirib chiqarish ehtimoli namoyon bo'lmoqda. Ushbu jarayonning bunday ta'sirini yoshlar hayotidagi pozitiv o'zgarishlarga mos "meyor" darajasi bilan taqqoslab olib borish, aksincha, uning buzilishi holatini farqlash va hisobga olish muhim. Ayniqsa, axborot ko'lami tez sur'atlar bilan ortib, mustaqillik tufayli yoshlarimizning yangi-yangi axborot maydonlariga kirish imkoniyatiga ega bo'layotgan bir davrda, muayyan millat yoki xalqqa xos bo'lgan fikrlar, qarashlar axborot tizimi orqali butun dunyoga tarqatilmoqda.

Axborotning ta'sir kuchini bugun yer kurrasining barcha mintaqasida sezish mumkin. Buni ayniqsa XXI asrning boshlarida juda ko'p mamlakatlar o'z tajribalaridan o'tkazib ko'rishdi. Axborotning salbiy ta'siri doirasiga tushib qolgan ayrim mamlakatlar esa o'z boshlaridan og'ir jarayonlarni o'tkazishdi. Asrimizning ilk yillarida rivojlanayotgan ayrim MDH mamlakatlari (Qirg'iziston, Gruziya, Ukraina) yoki Shimoliy Afrika mamlakatlari (Misr, Liviya, Tunis) kabi davlatlar tarixda "rangli inqiloblar" nomi bilan tarixda qolayotgan "aksiya"ning qurboniga aylanishganini butun dunyo ko'rdi. Ushbu davlatlardagi sodir bo'lgan jarayonlarga baho berayotgan ekspertlar hokimiyat almashuvi ro'y berdi deyishadimi, yoki hukumat tepasida noqonuniy rahbar o'rniga legitim hukumat keldi deyishadimi farqi yo'q. Eng asosiysi mazkur hodisalar oqibatida mamlakat iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy va boshqa jihatlaridan katta zarar ko'rgani shubhasiz. Yuqorida nomlari keltirilgan mamlakatlarda amalga oshirilgan "rangli inqiloblar"ning katta ko'lamda avj olib ketishiga tashqaridan ko'rsatilgan ta'sir asosiy sabab sifatida e'tirof etiladi. Bu ta'sirning asosiy kuchi yoshlarga qaratilganligi va axborot omiliga tayanishini e'tiborga olsak, undan himoyalaniishning asosiy sharti sifatida zararli axborot muhitidan himoyalaniish zarurligi ayon bo'ladi. Shubhasiz yaqin o'tmishda jahoda sodir bo'lgan voqealarni kuzatib, u "arab bahori" bo'ladimi, turli rang nomlari bilan ataladigan "rangli inqiloblar" bo'ladimi hammasining boshlanishi tashqaridan tiqishtirilgan axborot ta'sirida amalga oshirilgani ma'lum bo'lmoqda. Bu esa o'zining yorqin kelajagini ta'minlashga intilayotgan jamiyatlardan yanada hushyorroq bo'lishni taqozo etadi.

Demak, dunyo miqyosida axborot xavfsizligi omili yetakchi mavqe egallab, milliy taraqqiyotning kelajagi ana shu omilning naqadar ta'minlanganligi darajasi bilan o'lchanar ekan, davlat hokimiyati organlari ushbu masala yechimida muhim o'rin tutishlari lozim.

1. Uchinchi ming yillik boshiga kelib jahon hamjamiyati taraqqiyoti axborotlashuvning faol rivojlanayotgan jarayonlari bilan uzviy bog'liq holda o'sib bormoqda. Bugungi fan-texnika taraqqiyotining hosilasi sifatida axborot ko'lamining kengayib borishi globallashuvning tarkibiy qismi sifatida globallashayotgan dunyoda tafakkur globallashuvini belgilab bermoqda. Ushbu jihat axborot omili bilan chambarchas bog'liq bo'lib, tabiiy ravishda ma'lumot almashinuvning globallashuvini ta'minlamoqda.

2. Ma'lumot almashinuv, ayirboshlash kabi axborot sohasidagi ustuvorlikni ta'minlaydigan bu omillar jamiyat a'zolari ongiga kuchli ta'sir o'tkazish va uni boshqara olish imkoniyatlarini kengaytirdi. Xususan, jahon media-xoldinglari egalari voqea-hodisalarni yoritishda muayyan guruh, siyosiy tashkilot yoki muayyan davlat mafaatlari ta'minlash maqsadida urg'ularni o'zgartirish yo'li bilan ham tomoshabin yoki eshituvchida ro'y bergan voqelikka nisbatan o'zlari istagan munosabatni shakllantirish qudratiga ega. Yoshlar ma'naviyatiga kuchli ta'sir ko'rsatadigan g'arb turmush tarzini targ'ib etishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan ayrim tashkilot, ko'rsatuv va eshittirishlar axborot tizimi vositasida kishilar ongiga istagan fikrlar, qadriyatlar, ko'rsatmalarni singdirishga intiladi. Internet esa virtual voqelikni shakllantirib, undan foydalanuvchilarda madaniyatning yangi ko'rinishi – kibermadaniyatni qaror toptirmoqda. Global axborotlashuv bois bugungi voqelikning shiddatli tus olayotganligi tabiiy ravishda har qanday davlat oldida axborot xavfsizligini ta'minlash masalasini qo'ymoqda. Axborot xavfsizligini ta'minlash masalasi dunyo miqyosida global jarayonlarning rivojlanib borayotganligi sharoitida o'zligi, milliyligi, davlatchilik an'analarini saqlab, rivojlantirib borishdan manfaatdor taraqqiyparvar mamlakatlar orasida qizg'in muhokama qilinayotgani ham bejiz emas. Bunday muhokamalarda axborotning yoshlar ma'naviy taraqqiyotidagi ijobiy rolini ta'kidlash bilan birga uning jamiyat axloqiy barkamolligiga salbiy ta'siri kuzatilayotganligi ham ta'kidlanmoqda. Insoniyat uchun bunday tahdidli holatlar kuchayayotganligi sharoitda ziyolilar bilan birga qatorda davlat hokimiyati organlari oldida yoshlar ongi va qalbida milliy g'oyaga sodiqlik hislarini rivojlantirish talab etilib, ushbu jihatlar mustaqillikni mustahkamlash, milliy o'zlikni himoya qilish, madaniy o'ziga xoslikni asrash va axborot xurujlaridan himoyalaniish vositasi sifatida ham muhim.

3. Axborot xavfsizligini ta'minlash sharoitida yoshlar ma'naviyatini oshirishda davlat hokimiyati organlari tomonidan quyidagi jihatlariga e'tibor qaratilishi muhim:

4. Yoshlar ma'naviyati bugungi axborot xavfsizligini ta'minlash sharoitida kuchli g'oyaviy immunitet rivojini talab etib, jamiyatning madaniy-ma'naviy sohalari uchun mas'ul davlat tashkilotlari ushbu masalaga alohida diqqat-e'tibor qaratishi zarur;

5. G'oyaviy-informatsion tahdidlar mavjudligi, shuningdek, yoshlarning ma'naviy rivojlanishiga xizmat qiluvchi axborotning tanqisligi sharoitida yoshlar ongida axborot vakuumi paydo bo'lish ehtimoli yuqori. Bunda davlat hokimiyati organlari Taraqqiyot strategiyasida belgilab berilgan maqsadli vazifalar ijrosini ta'minlash muhim;

6. Bugungi global axborotlashuv sharoitida jamiyatning axborot xavfsizligi milliy xavfsizlikning ajralmas qismi sifatida namoyon bo'layotganida, ushbu jihat davlat hokimiyati organlarining doimiy nazoratida bo'lishi lozim.

7. Demokratik-huquqiy rivojlanish sharoitida yoshlarni dunyoning barcha informatsion oqimlaridan axborot olish imkoniyati kengayadi. Bunda milliy ma'naviyatni yuksaltiruvchi axborotlar bilan birga, ma'naviyat tubanlashuviga olib keladigan axborot oqimlari kirib kelish ehtimoli ham kuchayadi. Bunday sharoitda davlat hokimiyati organlari davlatga qarashli va nodavlat OAV faoliyatida g'oyaviy immunitetni rivojlantirishga xizmat qiluvchi ko'rsatuv, eshittirish va maqolalar tarqalishini ta'minlashlari muhim ahamiyatga ega;

8. Fuqarolik jamiyati asoslari mustahkamlanayotgan bugungi kunda aksariyat davlat organlarining funksiyasi fuqarolar qo'liga o'tadi. Lekin, o'tish davrining ayrim ziddiyatlari hamda ba'zi muammolar mavjud sharoitda davlat o'zining bosh islohotchilik mavqeidan kelib chiqib, hokimiyat organlari OAV faoliyatini umummaqsad sari yo'naltirishi lozimki, bu jihat davlat va fuqarolar o'rtasidagi birlikni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Nazorat savollari:

1. Ta'lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishda jamiyatning ma'naviy asoslarini ko'rsating.

2. "Yangi O'zbekiston – ma'rifatli jamiyat" konsepsiyasining qabul qilinishi jamiyat taraqqiyoti uchun qanday o'zgarishlarni taqdim etadi?

3. Globallashuv va axborot asrida ma'naviyat, ma'rifat va axloq masalalariga oid shaxsiy qarashlaringizni bayon qiling.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutq /Sh.M. Mirziyoev. - Toshkent: «O‘zbekiston», 2016. -56 b.

2. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma’ruza, 2017 yil 14 yanvar. - Toshkent: «O‘zbekiston», 2017.-104 b.

3. Mirziyoev Sh.M. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi” mavzusidagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzası. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 48 b.

4. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2017 yil 13 iyundagi “Qonun va adolat ustuvorligini ta'minlash – barcha ezgu ma'isadlarimizga erishishning eng muhim sharti” mavzusidagi ma’ruzasidan [http://uza.uz/oz/politics/qonun va adolat-ustuvorligini taminlash-barcha-ezgu-ma-sadlar-13-06-2017?sphrase_id=2579526](http://uza.uz/oz/politics/qonun_va_adolat-ustuvorligini_taminlash-barcha-ezgu-ma-sadlar-13-06-2017?sphrase_id=2579526).

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2022 yil, 20 dekabr.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., 03/23/837/0241-son.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi “2022 — 2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022 y., 06/22/60/0082-son.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 martdagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-5040-son qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 26.03.2021 y., 07/21/5040/0243-son.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 3 maydagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4307-son qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 04.05.2019 y., 07/19/4307/3079-son.

5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 17 sentyabrdagi “Ta’lim tizimida ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 736-son qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 19.09.2018 y.

III. Elektron ta’lim resurslari

1. <http://www.lex.uz>
2. <http://www.norma.uz>
3. <http://www.gov.uz>
4. [http:// www.strategy.uz](http://www.strategy.uz)
5. <https://president.uz>
6. [http:// www.edu.uz](http://www.edu.uz)

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-AMALIY MASHG'ULOT

2022- 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining asosiy yo'nalish va maqsadlari

Reja:

1. Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish.
2. Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish.
3. Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash.
4. Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish.
5. ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish.
6. Milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda umumbashariy muammolarga yondashish.
7. O'zbekiston xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq, pragmatik va faol tashqi siyosat olib borish.

Tayanch tushunchalar: *“Inson qadri” tushunchasi. Adolat va qonun ustuvorligi tamoyillari. Inson kapitali. Ma'naviy taraqqiyot. Mudofaa va xavfsizlik. Pragmatik tashqi siyosat.*

2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida belgilangan ustuvor yo'nalishlar va unda keltirilgan 100 maqsadning asosiy mohiyati Yangi O'zbekistonni rivojlangan mamlakatlar qatoriga kirish, inson qadrini ulug'lash, qonun ustuvorligiga tom ma'noda erishish, inson kapitalini rivojlantirish, taraqqiyotning ma'naviy negizlarini mustahkamlash, davlat va jamiyat xavfsizligini ta'minlash ko'zda hamda inson huquqlariga rioya qilgan holda, xalqaro huquq meyorlariga tayanib tashqi siyosat olib borishni nazarda tutadi.

Yangi O'zbekistonda yangi milliy siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-ma'naviy tizim shakllanmoqda. YA'ni, “Inson, uning huquqlari, erkinliklari, ayniqsa, qadri – eng muhim qadriyat” degan tamoyil e'tirof etilmoqda. Eng asosiysi: Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida yillar davomida amal qilib kelgan **“davlat – jamiyat – inson”** tamoyili **“inson – jamiyat – davlat”** tamoyiliga o'zgartirilmoqda.

Prezident Shavkat Mirziyoyev taqdim etgan Yangi O'zbekistonning 2022–2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasi loyihasida belgilab berilgan ustuvor yo'nalishlar va eng muhim vazifalarning atroflicha tahlili shundan dalolat beradi.

Yangi hujjat – Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi endi Yangi O‘zbekistonning poydevorini tiklash va binosini qurishga qaratilgan. Bu buyuk bunyodkorlik jarayoni 2026 yilgacha bo‘lgan davrni qamrab oladi va yilma-yil amalga oshirib boriladi. Eng avvalo “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”, degan nomning mazmun-mohiyatiga to‘xtalib o‘tish joiz. Bu nomning kelib chiqishi, bir qator muhim omillarga borib taqaladi.

Birinchi omil: ushbu nom Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi – Harakatlar strategiyasining mantiqiy davomi ekanini anglatadi. Agar Harakatlar strategiyasida 5 ta ustuvor yo‘nalish belgilab olingan bo‘lsa, Taraqqiyot strategiyasida ham ushbu ustuvor yo‘nalishlar davomiyligi saqlab qolingan. Shu bilan bir qatorda, taraqqiyot o‘zgarishlarining yangi tarixiy bosqichda davom ettirilishi ko‘zda tutilgan holda, Taraqqiyot strategiyasiga 2 ta yangi ustuvor yo‘nalish qo‘shildi. Bulardan biri – ma‘naviy taraqqiyotni ta‘minlash bilan bog‘liq bo‘lsa, ikkinchisi – O‘zbekistonning dunyoda yuz berayotgan global muammolarga munosabati negizida belgilangan yangi ustuvor yo‘nalishdir.

Yangi O‘zbekistonning 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasida quyidagi yettita ustuvor yo‘nalish nazarda tutilgan:

birinchi ustuvor yo‘nalish – inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish;

ikkinchi ustuvor yo‘nalish – mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish;

uchinchi ustuvor yo‘nalish – milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, uning o‘sinh sur‘atlarini zamon talablari darajasida ta‘minlash;

to‘rtinchi ustuvor yo‘nalish – adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish;

beshinch ustuvor yo‘nalish – ma‘naviy taraqqiyotni ta‘minlash, ushbu sohani tubdan isloh etish va yangi bosqichga olib chiqish;

oltinchi ustuvor yo‘nalish – umumbashariy muammolarga milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda yechim topish;

yettinchi ustuvor yo‘nalish – mamlakatimiz xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq va pragmatik, faol tashqi siyosat olib borish.

Ikkinchi omil: Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida **“Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari”** tamoyili ilgari surilayotgani bejiz emas. Chunki, avvalo, Harakatlar strategiyasidagi har bir yo‘nalishni taraqqiyotning yangi bosqichida mantiqiy va izchil asosda rivojlantirish hamda yangi ustuvor yo‘nalishlarda muhim natijalarga erishish ko‘zda tutilmoqda.

Taraqqiyot strategiyasida asosiy e‘tibor, bir tomondan, fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga doir qonunlar, kodekslar, konsepsiya va dasturlar qabul qilinishiga

qaratilganligi bilan ahamiyatlidir. Shu bilan bir qatorda, unda qonun ustuvorligini taminlash, konstitutsiyaviy islohotni hayotga izchil tatbiq etish, milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, kuchli ijtimoiy siyosatni amalga oshirish, manaviyatni rivojlantirish, shuningdek, global muammolarga O‘zbekistonning munosabati, xavfsizlik va tashqi siyosat borasidagi muhim vazifalar qamrab olingan.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasidagi yettita ustuvor yo‘nalishning bosh g‘oyasi – inson qadrini ta‘minlashdir. Chunki, Prezidentimizning saylovoldi dasturidagi asosiy g‘oya ham **“Inson qadri uchun”** tamoyili edi.

Uchinchi omil: inson qadrini joyiga qo‘yishni qonuniy va tashkiliy-huquqiy yo‘llar bilan hayotimizning barcha sohalarida milliy, mintaqaviy va xalqaro hamkorlik darajalarida qanday qilib amalga oshirish kerak? Taraqqiyot strategiyasida bu dolzarb savolga juda ko‘plab aniq maqsadlarga qaratilgan amaliy javoblar bor.

To‘rtinchi omil: Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining nafaqat nomlanishi, ayni chog‘da unda belgilangan ustuvor yo‘nalishlar va muhim vazifalar ham milliy yoki mintaqaviy miqyosdagina emas, balki global darajada ulkan ahamiyatga molik xalqaro hujjatlar bilan uyg‘un va hamohangdir.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti 2015-2030 yillarda Barqaror taraqqiyot maqsadlarini elon qilgan. Bu xalqaro hujjat o‘zbek tilida “Barqaror taraqqiyot maqsadlari” yoki “Barqaror rivojlanish maqsadlari”, degan nomlar bilan ma‘lum.

O‘zbekiston tashqi xalqaro munosabatlarning teng huquqli a‘zosi sifatida o‘zining BMT Barqaror taraqqiyot maqsadlari bilan hamohang holda rivojlanishi, bu boradagi o‘ziga xos o‘rni va ahamiyati, yanada muhimi, ibratli tajribasini butun dunyoga ko‘rsata oldi. O‘z navbatida, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi ushbu muhim taraqqiypravar jarayon uzluksiz davom etayotganidan dalolat beradi.

Bugungi kunda xalqaro hamjamiyat tomonidan Taraqqiyot huquqi to‘g‘risidagi konvensiya loyihasi ishlab chiqilyapti. Qolaversa, 35 yildan buyon Taraqqiyot huquqi to‘g‘risidagi deklaratsiya amal qilmoqda. Shu ma’noda, O‘zbekiston Prezidenti taqdim etayotgan Taraqqiyot strategiyasi xalqaro hamjamiyatning rivojlanish tendensiyalariga, butun dunyoning taraqqiyot trendlariga to‘la mos keladi.

Jamoatchilik muhokamalari yakunlari bo‘yicha kelib tushgan taklif va tavsiyalar asosida maromiga yetkazilganidan so‘ng davlatimiz rahbari tomonidan imzolanishi kutilayotgan “Yangi O‘zbekistonning 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi farmon asosida:

birinchidan, Yangi O‘zbekistonning 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi;

ikkinchidan, Yangi O‘zbekistonning 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasini 2022 yilda amalga oshirish bo‘yicha “yo‘l xaritasi”;

uchinchidan, Yangi O'zbekistonning 2022–2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasini amalga oshirish bo'yicha milliy komissiya tarkibi tasdiqlanadi.

Xususan, Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi loyihasining 11-maqsadida "Xalq bilan muloqotning samarali mexanizmlarini takomillashtirish" muhim vazifa etib belgilanmoqda. Xalq bilan ochiq muloqotning mexanizmlarini yanada takomillashtirish, muhim qarorlarni jamoatchilik fikrini inobatga olgan holda qabul qilish amaliyotini kengaytirish, davlat organlariga kelib tushgan murojaatlarni ko'rib chiqish jarayonini raqamlashtirish, murojaatlarni tezkor va sifatli ko'rib chiqilishini ta'minlash ko'zda tutilmoqda.

Eng asosiysi, Yangi O'zbekistonning 2022–2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasini 2022 yilda amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" loyihasida "Davlat xalqqa xizmat ko'rsatishi shart" g'oyasini tatbiq etishni nazarda tutuvchi "Xalqchil davlat" milliy dasturini ishlab chiqish vazifasi zimmamizga yuklangani bejiz emas. Ushbu Dastur loyihasi, ilg'or xorijiy davlatlarning tajribasini inobatga olgan holda, belgilangan muddatda ishlab chiqiladi va taqdim etiladi.

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi loyihasining 12-maqsadi "Ta'sirchan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish" deb nomlangani bejiz emas. Zero, bu o'rinda ommaviy axborot vositalarining roli va jurnalistlarning kasbiy faoliyati himoyasini yanada kuchaytirish, odamlarni qiynayotgan muammolar hamda islohotlarning ijrosi ahvolini o'rganishda ijod ahli mehnatidan samarali foydalanish ko'zda tutilmoqda. Bularning barchasi, o'z navbatida, yurtimizda ta'sirchan jamoatchilik nazoratini o'rnatishga xizmat qiladi.

Turli yosh toifasi uchun mo'ljallangan o'quv kurslari hamda onlayn dasturlar ommalashtiriladi. Xalq ta'limi va professional ta'lim tizimining tegishli darsliklariga media savodxonlik bo'yicha mavzular joriy qilinadi. Shaxsiy va sir saqlanishi lozim bo'lgan ma'lumotlarni internet tarmog'ida oshkor qilish bilan bog'liq daxlsizlik huquqlari buzilishining oldini olish ham ko'zda tutilgan. Bunda Jinoyat kodeksi va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning daxlsizlik huquqlari bilan bog'liq moddalariga tegishli qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritish to'g'risidagi qonun loyihasi tayyorlanadi.

Strategiyaning 90-maqsadida BMT organlari va institutlari, global va mintaqaviy iqtisodiy, moliyaviy va gumanitar tashkilotlardagi faoliyatni kuchaytirish haqida so'z boradi. YA'ni, O'zbekistonni BMT tuzilmalari orqali dunyo hamjamiyatiga keng tanitish; O'zbekiston rahbariyatining BMT doirasidagi tashabbuslarini amalga oshirishni ta'minlash; BMT va uning muassasalari bilan iqtisodiy-moliyaviy va konsultativ hamkorlikni rivojlantirish bunda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, BMT va uning ixtisoslashgan muassasalari bilan madaniy-

gumanitar hamkorlikni jadallashtirish; BMTning “Inson huquqlari yo‘lida harakatga da’vat” tashabbusini ilgari surish uchun barcha sheriklar bilan yaqin hamkorlikni davom ettirish istiqbollari ko‘rsatib berilmoqda.

Umuman olganda, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi loyihasi negizida bir qancha yangi dasturlar, yangi konsepsiyalar, yangi qonun hujjatlari qabul qilinishi nazarda tutilmoqda. Bu bilan mamlakatimizning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va ekologik rivojlanishining keyingi bosqichida amalga oshiriladigan islohotlar keng qamrab olinmoqda. Shunday ekan, Taraqqiyot strategiyasining tasdiqlanishi va muvaffaqiyatli amalga oshirilishi O‘zbekistonda demokratik huquqiy davlat barpo etish hamda erkin fuqarolik jamiyatini rivojlantirish orqali inson qadrini ulug‘lashga qaratilgan ulkan maqsad va vazifalarimizga erishish imkonini beradi.

Shu o‘rinda taraqqiyot strategiyasida ko‘rsatib berilgan ustuvor yo‘nalishlar va maqsadlarni ko‘rsatib o‘tish ehtiyoji tug‘iladi. Ular quyidagilardan iborat:

I. Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish

1-maqsad: Mahalla instituti faoliyatining samaradorligini oshirish, uni jamoatchilik boshqaruvi va nazoratining tayanch bo‘g‘iniga aylantirish.

2-maqsad: Xalq deputatlari Kengashlarini hududlarda mavjud muammolarni hal qilishdagi asosiy bo‘g‘inga aylantirish.

3-maqsad: Mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatining institutsional asoslarini zamon talablariga moslashtirish.

5-maqsad: Ixcham, professional, adolatli, yuqori natijadorlikka xizmat qiladigan davlat boshqaruvi tizimini joriy qilish.

6-maqsad: Davlat boshqaruvi tizimida ma’muriy apparatni ixchamlashtirish va ish jarayonlarini maqbullashtirish.

7-maqsad: Mamlakatimizdagi islohotlarni izchil davom ettirishda Oliy Majlis palatalari va siyosiy partiyalar rolini yanada oshirish.

8-maqsad: Norma ijodkorligi jarayonini modernizatsiya qilish, qonunchilik hujjatlarining qat’iy ijrosini ta’minlash.

9-maqsad: Elektron hukumat» tizimini rivojlantirish, elektron davlat xizmatlarining ulushini 100 foizga yetkazish hamda byurokraziyani bartaraf etish.

10-maqsad: Davlat fuqarolik xizmati tizimini zamonaviy standartlar asosida tashkil etish.

11-maqsad: Xalq bilan muloqotning mexanizmlarini takomillashtirish.

12-maqsad: Ta’sirchan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish.

II. MAMLAKATIMIZDA ADOLAT VA QONUN USTUVORLIGI TAMOYILLARINI TARAQQIYOTNING ENG ASOSIY VA ZARUR SHARTIGA AYLANTIRISH

13-maqсад: Mulkiy huquqlarning daxlsizligini ishonchli himoya qilish hamda davlat organlarining mulkiy munosabatlarga noqonuniy aralashuvini cheklash.

14-maqсад: Qonun ustuvorligi va konstitutsiyaviy qonuniylikni ta'minlash hamda inson qadrini ushbu jarayonning bosh mezon sifatida belgilash.

15-maqсад: Davlat organlari va mansabdor shaxslarning faoliyati ustidan samarali sud nazoratini o'rnatish hamda fuqaro va tadbirkorlik subyektlarining odil sudlovga erishish darajasini oshirish.

16-maqсад: Jamoat xavfsizligini ta'minlash, huquqbuzarliklarning sodir etilishiga sabab bo'lgan shart-sharoitlarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etishning samarali tizimini yaratish.

17-maqсад: Huquqni muhofaza qiluvchi organlarning yangi qiyofasini shakllantirish va ularning faoliyatini xalq manfaatlari, inson qadr-qimmat, huquq va erkinliklarini samarali himoya qilishga yo'naltirish.

18-maqсад: Sud va boshqa organlar hujjatlarining o'z vaqtida va to'liq ijrosini ta'minlash.

19-maqсад: Advokatura institutining inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishdagi salohiyatini tubdan oshirish, shuningdek, aholi va tadbirkorlik subyektlarining malakali huquqiy xizmatlarga bo'lgan talabini to'liq qondirish.

20-maqсад: Faol fuqarolik jamiyatini rivojlantirish hamda fuqarolar o'rtasida qonunga hurmat va itoat qilish hissini shakllantirish.

III. MILLIY IQTISODIYOTNI JADAL RIVOJLANTIRISH VA YUQORI O'SISH SUR'ATLARINI TA'MINLASH

21-maqсад: Iqtisodiyot tarmoqlarida barqaror yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash orqali kelgusi besh yilda aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulotni — 1,6 baravar va 2030 yilga borib aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadni 4 ming AQSH dollaridan oshirish hamda «daromadi o'rtachadan yuqori bo'lgan davlatlar» qatoriga kirish uchun zamin yaratish.

22-maqсад: Milliy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlash va yalpi ichki mahsulotda sanoat ulushini oshirishga qaratilgan sanoat siyosatini davom ettirib, sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini 1,4 baravarga oshirish.

23-maqсад: Geologiya-qidiruv ishlari hajmini keskin oshirish, sohaga xususiy investorlar va ilg'or xorijiy kompaniyalarni keng jalb qilish.

24-maqсад: Iqtisodiyotni elektr energiyasi bilan uzluksiz ta'minlash hamda «Yashil iqtisodiyot» texnologiyalarini barcha sohalarga faol joriy etish, iqtisodiyotning energiya samaradorligini 20 foizga oshirish.

25-maqсад: Raqamli iqtisodiyotni asosiy «drayver» sohaga aylantirib, uning hajmini kamida 2,5 baravar oshirishga qaratilgan ishlarni olib borish.

26-maqсад: Mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish, kelgusi besh yilda 120 milliard AQSH dollari, jumladan 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb etish choralari ko'rish.

27-maqсад: Iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni ko'paytirish maqsadida, kelgusi 5 yilda fond bozori aylanmasini 200 million AQSH dollaridan 7 milliard AQSH dollariga yetkazish.

28-maqсад: Respublikaning eksport salohiyatini oshirish orqali 2026 yilda respublika eksport hajmlarini 30 milliard AQSH dollariga yetkazish.

29-maqсад: Tadbirkorlik faoliyatini tashkil qilish va doimiy daromad manbalarini shakllantirish uchun sharoitlar yaratish, xususiy sektorning Yalpi ichki mahsulotdagi ulushini 80 foizga va eksportdagi ulushini 60 foizga yetkazish.

30-maqсад: Qishloq xo'jaligini ilmiy asosda intensiv rivojlantirish orqali dehqon va fermerlar daromadini kamida 2 baravar oshirish, qishloq xo'jaligining yillik o'sishini kamida 5 foizga yetkazish.

31-maqсад: Suv resurslarini boshqarish tizimini tubdan isloh qilish va suvni iqtisod qilish bo'yicha alohida davlat dasturini amalga oshirish.

32-maqсад: Chorvachilik ozuqa bazasini kengaytirish va ishlab chiqarish hajmini 1,5 — 2 baravar ko'paytirish.

33-maqсад: Hududlarni mutanosib rivojlantirish orqali hududiy iqtisodiyotni 1,4 — 1,6 baravarga oshirish.

34-maqсад: Hududlarning muhandislik-kommunikatsiya va ijtimoiy infratuzilma tizimini hamda xizmat ko'rsatish va servis sohalarini rivojlantirish.

35-maqсад: «O'zbekiston bo'ylab sayohat qiling» dasturi doirasida mahalliy sayyohlar sonini 12 million nafardan oshirish hamda respublikaga tashrif buyuradigan xorijiy turistlar sonini 9 million nafarga yetkazish.

36-maqсад: Barcha transport turlarini uzviy bog'lagan holda yagona transport tizimini rivojlantirish, yirik shaharlar o'rtasida kunlik transport qatnovlari asosida manzilga yetib borish va qaytib kelish imkoniyatini yaratish.

IV. ADOLATLI IJTIMOIIY SIYOSAT YURITISH, INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH

37-maqсад: Har bir fuqaroga davlat hisobidan aniq kasb-hunarga o'qish imkoniyatini yaratish. Kasbga o'qitish ko'lamini 2 baravar oshirib, jami 1 million

nafar ishsiz fuqaroni kasb-hunarlariga o'qitish va bu jarayonda nodavlat ta'lim muassasalarining ishtirokini 30 foizga yetkazish.

38-maqсад: Maktabgacha ta'limdagi qamrov darajasini hozirgi 67 foizdan kamida 80 foizga yetkazish.

39-maqсад: Maktabgacha ta'lim tizimida ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish.

40-maqсад: Maktabgacha ta'lim tizimida budjet mablag'larining maqsadli va samarali sarflanishini ta'minlash.

41-maqсад: Maktablarni rivojlantirish milliy dasturini joriy etish orqali xalq ta'limi tizimida qo'shimcha 1,2 million o'quvchi o'rni yaratish.

42-maqсад: 2026 yilga qadar o'quv dasturlari va darsliklarni ilg'or xorijiy tajriba asosida to'la qayta ko'rib chiqib, amalda joriy etish.

43-maqсад: Malakali o'qituvchilarning oylik maoshlarini bosqichma-bosqich 1 000 AQSH dollari ekvivalentiga yetkazish.

44-maqсад: Maktablarda ta'lim sifatini oshirish, pedagog-kadrlarning bilimi va malakasini xalqaro darajaga olib chiqish.

45-maqсад: Qoraqalpog'iston Respublikasi va Xorazm viloyatida boshlang'ich sinf o'quvchilarini bosqichma-bosqich bepul ovqat bilan ta'minlash.

46-maqсад: Oliy ta'lim bilan qamrov darajasini 50 foizga yetkazish va ta'lim sifatini oshirish.

47-maqсад: 2026 yilga qadar 10 ta salohiyatli oliy ta'lim muassasasini QS va TNE xalqaro reytinglariga kirishga maqsadli tayyorlash.

48-maqсад: Qariyb 100 ming o'rinli talabalar turar joylarini barpo etish.

49-maqсад: 2026 yilgacha nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari sonini kamida 50 taga yetkazish.

50-maqсад: «El-yurt umidi» jamg'armasi orqali erkin va ijodiy fikrlaydigan yoshlarni nufuzli xorijiy oliygohlarga o'qishga yuborish ko'lamini 2 baravarga oshirish, bunda yoshlarning 50 foizini texnik, aniq fanlar va IT sohalariga o'qitish.

51-maqсад: Iqtisodiyotga innovatsiyalarni keng joriy qilish, sanoat korxonalari va ilm-fan muassasalarining kooperatsiya aloqalarini rivojlantirish.

52-maqсад: Global innovatsion indeksda O'zbekiston Respublikasining o'rnini yaxshilash va 2030 yilga qadar top-50 mamlakatlari qatoriga kirish.

53-maqсад: Aholi uchun majburiy ijtimoiy kafolatlarni ta'minlash, ehtiyojmand qatlamlarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish.

54-maqсад: Pensiya ta'minoti tizimini takomillashtirish.

55-maqсад: Ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatlarni aholiga yanada yaqinlashtirish va qulayligini oshirish maqsadida respublika hududlarida tibbiyot klasterlarini tashkil etish.

56-maqсад: Aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmat sifatini oshirish, budjet mablag'laridan samarali foydalanish, tibbiy xizmatlarni markazlashtirish va aholini tibbiy sug'urtalash amaliyotini joriy qilish.

57-maqсад: Tibbiy asbob-uskunalarga texnik xizmat ko'rsatish tizimini takomillashtirish.

58-maqсад: Dori-darmon va tibbiy buyumlar muomalasini tartibga solish hamda aholiga arzon va sifatli mahsulotlar yetkazib berish tizimini takomillashtirish.

59-maqсад: Birlamchi tibbiy-sanitariya xizmatida aholiga malakali xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash, sohaga ajratiladigan mablag'larni oshirish.

60-maqсад: Reproduktiv yoshdagi va homilador ayollar, bolalar uchun yuqori texnologik tibbiy yordam ko'rsatish tizimini takomillashtirish.

61-maqсад: Tibbiy xizmatlardagi xususiy sektorning ulushini 25 foizga yetkazish.

62-maqсад: Mamlakatda ishlab chiqariladigan dori-darmon va tibbiyot vositalarining ulushini 80 foizga yetkazish.

63-maqсад: Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi xalqaro maqomga ega laboratoriyalarini tashkil etish.

64-maqсад: Hududlarda birlamchi tibbiy xizmatni «bir qadam» tamoyili asosida tashkil etish.

65-maqсад: Malakali shifokorlarning oylik maoshlarini bosqichma-bosqich 1 000 AQSH dollari ekvivalentiga yetkazish.

66-maqсад: Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlashning samarali tizimini shakllantirish, ularning hayot sifati va darajasini oshirish.

67-maqсад: Jismoniy tarbiya va sport bilan muntazam shug'ullanadigan fuqarolarning sonini oshirish.

68-maqсад: Olimpiya va Paralimpiya harakatini rivojlantirish.

69-maqсад: Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlash.

70-maqсад: Yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish.

V. MA'NAVIY TARAQQIYOTNI TA'MINLASH VA SOHANI YANGI BOSQICHGA OLIB CHIQISH

71-maqсад: Ezgulik va insonparvarlik tamoyiliga asoslangan «Harakatlar strategiyasidan — Taraqqiyot strategiyasi sari» g'oyasini keng targ'ib etish orqali jamiyatda sog'lom dunyoqarash va bunyodkorlikni umummilliy harakatga aylantirish.

72-maqсад: Aholiga axborot-kutubxona xizmatini ko'rsatishni yanada rivojlantirish, kitobxonlikni keng ommalashtirish hamda «Kitobsevar millat» umummilliy g'oyasini ro'yobga chiqarish.

73-maqсад: Buyuk ajdodlarimizning boy ilmiy merosini chuqur o'rganish va keng targ'ib etish.

74-maqсад: Jamiyatda millatlararo totuvlik va dinlararo bag'rikenglik muhitini mustahkamlash.

75-maqсад: Tasviriy va amaliy san'at hamda dizayn yo'nalishlarini rivojlantirish, aholining badiiy-estetik didini yuksaltirish.

76-maqсад: Madaniyat va san'at sohalarini yanada rivojlantirish, madaniyat muassasalari va obyektlarining moddiy-texnika bazasini yaxshilash.

77-maqсад: O'zbekiston tarixini o'rganish va targ'ib qilishni yanada rivojlantirish.

78-maqсад: Milliy kino san'atini rivojlantirish.

VI. MILLIY MANFAATLARDAN KELIB CHIQQAN HOLDA UMUMBASHARIY MUAMMOLARGA YONDASHISH

79-maqсад: Aholi salomatligi va genofondiga ziyon yetkazadigan mavjud ekologik muammolarni bartaraf etish.

80-maqсад: Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish, shahar va tumanlarda ekologik ahvolni yaxshilash, «Yashil makon» umummilliy loyihasini amalga oshirish.

81-maqсад: O'rmonlar maydonini kengaytirish.

82-maqсад: Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashishning samarali mexanizmlarini shakllantirish.

83-maqсад: Davlat xizmatida halollik standartlarini joriy etish.

84-maqсад: Korrupsiyaga moyil soha va tarmoqlarni aniqlash, korrupsiyaviy omillarni bartaraf etish tizimining samaradorligini oshirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish.

85-maqсад: Mamlakatda yangi ish o'rinlari yaratish, aholi daromadlarini oshirish va shu orqali 2026 yil yakuniga qadar kambag'allikni kamida 2 baravarga qisqartirish.

86-maqсад: Xavfsiz, tartibli va qonuniy mehnat migratsiyasini ta'minlash hamda samarali migratsiya siyosatini yuritish.

87-maqсад: «Vatandoshlar» jamoat fondi orqali xorijiy davlatlardagi yurtdoshlarimiz bilan doimiy va samarali aloqalar o'rnatish.

88-maqсад: Pandemiyalarga qarshi kurashish ishlarining samaradorligini oshirish.

VII. MAMLAKATIMIZ XAVFSIZLIGI VA MUDOFAA SALOHİYATINI KUCHAYTIRISH, OCHIQ, PRAGMATIK VA FAOL TASHQI SIYOSAT OLIB BORISH

89-maqсад: Fuqarolarning axborot olish va tarqatish erkinligi borasidagi huquqlarini yanada mustahkamlash.

90-maqсад: Davlatning mudofaa qobiliyatini yanada mustahkamlash, Qurolli Kuchlarning jangovar shayligini, uning imkoniyatlari va qobiliyatini kuchaytirish.

91-maqсад: Harbiy xizmatchilar, ularning oila a'zolarining ijtimoiy himoyasini har tomonlama kuchaytirish.

92-maqсад: Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etishning samarali tizimini yaratish.

93-maqсад: Mamlakatning xalqaro munosabatlardagi teng huquqli subyekt sifatidagi rolini oshirish.

94-maqсад: Markaziy Osiyoda xavfsizlik, savdo-iqtisodiy, suv, energetika, transport va madaniy-gumanitar sohalaridagi yaqin hamkorlikni sifat jihatidan yuqori bosqichga olib chiqish.

95-maqсад: An'anaviy hamkorlarimiz bilan munosabatlarni yanada rivojlantirish, tashqi aloqalar geografiyasini kengaytirishga ustuvor ahamiyat qaratib, iqtisodiy diplomatiyani kuchaytirish.

96-maqсад: O'zbekistonning Birlashgan Millatlar Tashkiloti organlari va institutlari, global va mintaqaviy iqtisodiy, moliyaviy va gumanitar tashkilotlardagi faoliyatini kuchaytirish.

97-maqсад: Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish va Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqi bilan integratsiya jarayonlarini chuqurlashtirish.

98-maqсад: Jahon hamjamiyatida mamlakatimiz imidjini oshirishga qaratilgan axborotlar yetkazish samaradorligini oshirish.

99-maqсад: Tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy faoliyatning normativ-huquqiy bazasini hamda xalqaro hamkorlikning shartnomaviy-huquqiy asoslarini takomillashtirish.

100-maqсад: O'zbekiston Respublikasining xorijdagi diplomatik vakolatxonalari va konsullik muassasalari tomonidan O'zbekistonning chet ellardagi fuqarolariga xizmat ko'rsatish tizimini takomillashtirish.

2-AMALIY MASHG'ULOT. HUQUQIY DAVLAT VA QONUN USTUVORLIGI. SIYOSIY VA HUQUQIY ISLOHOTLAR. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ZAMONAVIY KONSTITUTSIONALIZMI.

Reja:

1. Qonun ustuvorligini ta'minlash. Xalq xizmatidagi davlat boshqaruvini tashkil etish. O'zbekiston Respublikasining zamonaviy konstitutsionalizmi.

2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidagi asosiy o'zgarishlar va ularning zaruriyati. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlari.

3. Jamiyatning iqtisodiy negizlari. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ma'muriy-hududiy va davlat tuzilishi masalalari. Davlat hokimiyatining tashkil etilishining konstitutsiyaviy asoslari.

Tayanch tushunchalar: konstitutsion islohotlar, zamonaviy konstitutsionalizm, huquq, burch, erkinlik, shaxs, jamiyat, davlat, hokimiyat, yangi tahrirdagi konstitutsiya.

1.Qonun ustuvorligini ta'minlash. Xalq xizmatidagi davlat boshqaruvini tashkil etish. O'zbekiston Respublikasining zamonaviy konstitutsionalizmi.

“**Konstitutsiya**” tushunchasi lotincha so'z bo'lib, **tartib, qoida, tuzish** degan ma'nolarni anglatadi. Konstitutsiya iborasi 17 asrda paydo bo'lgan bo'lsada uning mazmunini ifodalovchi voqelik davlat paydo bo'lganidan mavjud. Ilmiy publitsistik adabiyotlarda konstitutsiyani paydo bo'lishi AQSH ning 1778 yilda qabul qilingan konstitutsiyasi bilan bog'liqligi ta'kidlanadi.

Ammo tarixiy haqiqat o'rnida ta'kidlash joizki, dunyodagi mavjud konstitutsiyalar tarixi AQSH ning konstitutsiyasi bilan bog'lash, tarixiy voqelikka mos kelmaydi. Birinchidan, Agar konstitutsiya jamiyatda o'rnatilgan tartib, qoidalar majmuasini ifodalovchi tushuncha ekan, uni davlat tarixidan ajratib bo'lmaydi. Konstitutsiya davlat paydo bo'lgandan boshlab paydo bo'lgan. Masalan, Rim huquqi, Dao, Logs, Avesto, Xamurappi qonunlari, Siyosatnoma, Temur tuzuklari, Shayboniynoma, Boburnoma, Hidoya va xokazolar o'z o'rnida konstitutsiya ya'ni asosiy qonun vazifasini bajargan. Demak, davlat paydo bo'lishi bilan jamiyatda yashash tartib va qoidasini belgilovchi bosh qonunlar mavjud bo'lgan. Konstitutsiyani paydo bo'lishi davlatlar paydo bo'lishidan boshlanadi.

Ikkinchidan, AQSH konstitutsiyasi qabul qilinishidan oldin Buyuk Britaniyada 1653 yilda “boshqaruv quroli” deb atalmish konstitutsiya qabul qilingan. Ana shu ikkita tarixiy haqiqat ilmiy publitsistik adabiyotlarda tarixiy haqiqat sifatida umume’tirof etilgan fikrni inkor etadi. Demak, dunyo konstitutsiyalar tarixi ikki yuz yilni emas, bir necha ming yillikni (5-3) tashkil etadi.

Mamlakat mustaqilligining asosiy shartlaridan biri uning bosh qonuni bo‘lgan Konstitutsiyasining yaratilishi va amaliyotga joriy etilishi bilan bevosita bog‘liqdir. Shu bois, O‘zbekiston mustaqillikning dastlabki davridan boshlab o‘zining asosiy qonunini ishlab chiqish va qabul qilishga strategik vazifa sifatida e’tibor qaratdi. Aslini olganda Konstitutsiya loyihasini yaratish «Mustaqillik deklaratsiyasi»ni qabul qilishdan keyin boshlangan edi. Chunki deklaratsiyada, «Ushbu deklaratsiya O‘zbekistonning yangi Konstitutsiyasini ishlab chiqish uchun asosdir» deb qayd qilingan edi va shu sessiyada mamlakatning birinchi prezidenti I.Karimov boshchiligidagi 64 kishidan iborat Konstitutsiya loyihasini tayyorlovchi komissiya tuzildi. Bu tarkib Oliy Kengashning 10 sessiyasida qisman o‘zgartirildi. Komissiyaga sharafliligi shunda ediki bu birinchi bor mustaqil davlat Konstitutsiyasi loyihasi tayyorlayotgan edi. Mas’uliyati ham shundan kelib chiqib, birinchi marta hech kimdan ko‘chirmasdan, hech kimning aralashuvisiz, barcha demokratik talablarga, jahon andozalariga mos keluvchi hujjat O‘zbekiston xalqi vakillari tomonidan ishlab chiqilishi kerak edi. Sir emas, avvalgi O‘zbekiston Konstitutsiyalari, Ittifoqda yaratilgan Konstitutsiyalarni aynan takrorlash asosida tayyorlanar edi. Endi mustaqil Konstitutsiya yaratish o‘z zimmasimizga tushdi. Bu yerda shunday mas’uliyatli vazifani bajara olamizmi yoki yo‘qmi degan savol paydo bo‘lib bu g‘ururimiz, or-nomusimizga ham bog‘liq edi.

Komissiya shu g‘oyat muhim vazifani muvaffaqiyatli bajarish uchun, uni to‘g‘ri yo‘naltirish, oldiga to‘g‘ri vazifalarni qo‘yish hal qiluvchi masala edi. Bu masalani Komissiya raisi, moxirona hal qildi. Konstitutsiya loyihasini tayyorlovchi komissiya a‘zolarini birinchi yig‘ilishida 32 kishidan iborat ishchi guruhi tashkil etildi. Konstitutsiyada nazarda tutilayotgan turli bo‘limlarni tayyorlash uchun 6 ta kichik guruhlar tashkil etildi. Ularning tarkibiga 50 nafar mutaxassislar jalb etildi.

Shu yerda bir narsani aytib o‘tish kerakki, loyihani tayyorlashda oddiy yo‘ldan bormoqchi, yana boshqa davlatlarga xos xolatlarni loyihaga kiritmoqchi, boshqa davlatlardan aynan andoza olmoqchi bo‘lganlar ham bo‘ldi. Komissiya raisiga shu vaqtda «Argumenti i fakti» gazetasida e’lon qilingan Rossiya Konstitutsiyasi loyihasini O‘zbekiston Konstitutsiya loyihasi sifatida taqdim etish xollari ham bo‘ldi. Lekin bunday ko‘zbo‘yamachilik, mas’uliyatsizlikni sezgan komissiya raisi, taqdim qilingan loyihani mutlaqo rad etib, O‘zbekistonga qanday Konstitutsiya kerakligini «yirik huquqshunos»ga ko‘rsatib berdi.

Mustaqil O'zbekistonning Konstitutsiyasini qabul qilish vazifasi o'ta jiddiy masala bo'lib, mamlakatning taraqqiyoti uchun, demokratik islohotlarni amalga oshirish, o'zi tanlagan mustaqil taraqqiyot yo'lidan borish uchun ham zarur edi. Konstitutsiyani qabul qilish borasida ham turli-xil nuqtai nazar tarafdorlari ham oz emas edi. Xususan, ular iqtisodiyot nochor ahvolga tushib qolgan va islohotlar mushkul kechayotgan bir sharoitda Konstitutsiya, uning Konsepsiyasi masalasini kun tartibiga qo'yish bevaqt bo'ladi va Konstitutsiya bilan bog'liq bu baxs-janjallarning barchasi siyosiy o'yindan, siyosiy ehtiroslar kurashidan boshqa narsa emas, hozirgi paytda bor kuch-g'ayratni, zarur ishlarni bajarishga muhim muammolari asta-sekin hal qilishga qaratish kerak, deb Konstitutsiyani qabul qilishni "ikkinchi darajali", "zarur bo'lmagan bir hujjat" sifatida ko'rish kayfiyatini uyg'otishga urinishlar bo'ldi. Bu o'ta qaltis vaziyatda keng jamoatchilikning e'tiborini chalg'itishdan boshqa narsa emas edi. Bu bilan ikkinchi bir nuqtai nazar ham yashirish ekanligini ta'kidlash lozim. U "eski, sovet davri Konstitutsiyasi" bilan yashashga bo'lgan moyillik, uni zimdan saqlab qolishga bo'lgan urinishlardan beri bo'lganligini ham unutmashlik kerak. Yoki faqat tanqidga e'tiborni qaratish, bo'lgan – bo'lmagan holda "inkor etish" yo'lini tutishda yaqqol ko'rish mumkin bo'lganligi bilan bog'liq.

Har qanday mamlakatda Konstitutsiya xalq ongi, tafakkuri, ijodi maxsulidir. Uning ijodkori xalq. Uning loyihasini ham xalq vakillari ishlab chiqadi va qabul qiladi. Lekin ana shu xalq ijodkorligidan, uning ongidan, ruxiyatidan, qarashlaridan to'g'ri foydalanish hamma vaqt ham amalga oshavermaydi. Loyihani umumxalq muhokamasi davridagi vaziyat va muhokama jarayoni O'zbekiston Konstitutsiyasini mukammal hujjat sifatida qabul qilishiga bevosita ta'sir qilgan desak xato bo'lmaydi.

Birinchidan, aytish kerakki, O'zbekiston Konstitutsiyasi loyihasi, boshqa mamlakatlardagi muhokamadan mutloqa farq qilib ikki bosqichda o'tkazildi. Buni O'zbekistonning jahon Konstitutsiyaviy qonunchiligi yaratilishi tajribasiga qo'shgan hissasi ham desa bo'ladi.

Komissiya qarori bilan loyiha 1992 yil 26 sentabrda umumxalq muhokamasi uchun e'lon qilindi. Muhokama haqiqiy demokratik asosida o'tdi. Ommaviy axborot vositalarida muhokama uchun ko'plab vaqt va sahifalar ajratildi.

Konstitutsiya loyihasi muhokamasida ko'plab xolisona, har taraflama hujjatni takomillashtirishga qaratilgan asosli takliflar bilan birga, masalani chuqur mohiyatiga yetmasdan qilingan yuzaki, asossiz takliflar, xatto loyihadagi norma va qoidalarni faqat tanqid qilishdangina iborat chiqishlar ham bo'lgan. Masalan, bir fan arbobi Konstitutsiya loyihasidagi barcha tillarda e'tirof etilgan «prinsip», «suverenitet», «Ratifikatsiya va denonsatsiya» so'zlarini loyihadan chiqarib, o'rniga o'zbekcha atamalarni ishlatilishni taklif etgan.

Muhokama natijasida tushgan ko‘plab mulohazalar etiborga olinib, loyihaning tuzatilgan va takomillashgan ko‘rinishi 1992 yil 21 noyabrda yana muhokama uchun e‘lon qilindi. E‘lon qilingan loyihada ko‘plab fikrlar, takliflar e‘tiborga olinganligini ko‘rgan, O‘zbekiston aholisida o‘z kuchiga, komissiyaga ishonch kuchaydi va loyihani muhokamasida yanada faolroq, qizg‘inroq ishtirok etdi.

Komissiya muhokama natijasini e‘tiborga olib, loyihani yanada takomillashtirdi va 1992 yil 8 dekabrda u Oliy Kengash deputatlari tomonidan qizg‘in muhokama qilingach, qabul qilindi.

Ikkinchidan, Konstitutsiyaning mukammal bo‘lishini sababi, loyihani tayyorlashda komissiya raisi tomonidan aniq va to‘g‘ri vazifalarni qo‘ya bilish, tushgan taklif va mulohazalardan xalqning istaklarini aniq bilib olish va muhokamada barchaga teng imkoniyatlar yaratib berilganlik bo‘ldi desak xato bo‘lmaydi.

Umuman insoniyat tarixi shuni ko‘rsatadiki, millatni, davlatni yagona qonun, tartib-qoidalar asosida boshqarishda uni tashkil etadigan tuzilmalar, tashkilotlar bo‘lmasa, u holda bunday davlatni umri uzoqqa bormaydi, nari borsa jamoat tashkilotga aylanib qoladi, yoki boshqa bir kattaroq davlatning qaramiga, ayrim jinoiy guruhlarining qo‘g‘irchog‘iga aylanib qolishi mumkin. Shuning uchun ham rivojlangan davlatlarga e‘tibor bersak, avvalom bor faqat davlat idoralariga va ularni qonunlarga so‘zsiz itoat etishiga, yoki qonun nomidan ish ko‘rayotgan davlat organlariga, xizmatchilariga duch kelamiz. Davlat idoralarining ayniqsa qurolli kuchlarning, huquq-tartibot organlarning xavfsizlik idoralarining qanchalik mavjud bo‘lishi va ular faoliyat yuritishi uchun zarur mablag‘lar, resurslar, kadrlar bilan ta‘minlanishi, ushbu idoralarni boshqarishning oqilona yo‘lga qo‘yilishi har qanday millatning kelajagini belgilab beradi.

Hayot bir joyda to‘xtab turmaydi. Bugungi globallashib borayotgan dunyo insoniyatga yangi chaqiriqlar, tahdidlar va o‘zgarishlarni taqdim etmoqda. Bunday vaziyatda davr ruhiga mos rivojlanish, taraqqiy etgan davlatlar qatoriga qo‘shilish, turli tahdidlar ortib borishi sharoitida milliy xususiyatlarni saqlab qolgan holda rivojlanishni ta‘minlash kabi masalalardan kelib chiqib qonunchilikni zamon talablariga integratsiya qilish zarurati ortishi tayin. Shu jihatdan, asosiy qonunimiz hisoblangan Konstitutsiyani modernizatsiya qilish ehtiyoji tug‘ildi. Ehtiyojdan kelib chiqib, yangi tahrirdagi **O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 2023 yil 30 aprel kuni o‘tkazilgan O‘zbekiston Respublikasi referendumida umumxalq ovoz berish orqali qabul qilindi.**

“Konstitutsiyaning yagona manbai va muallifi xalq bo‘lishi kerak”, degan g‘oya loyihani ishlab chiqishda asosiy mezon vazifasini o‘tadi. Natijada esa aholidan 220 mingdan ziyod takliflar kelib tushdi va muhimi, ularning aksariyati qonun loyihasidan o‘rin egalladi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 1-moddasida “O‘zbekiston — ijtimoiy davlat” tamoyili mustahkamlanganligini alohida aytish zarur. Bosh qomusda davlatning ijtimoiy sohadagi majburiyatlari bilan bog‘liq normalar 3 barobarga ko‘paytirilib, aholining ijtimoiy jihatdan ehtiyojmand toifalarini uy-joy bilan ta‘minlash bo‘yicha davlatning majburiyatlari, mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorini belgilashda insonning munosib yashashini ta‘minlash hisobga olinishi, kafolatlangan tibbiy yordam, davlatning ta‘limning barcha shakllariga g‘amxo‘rlik qilishi va o‘qituvchi maqomi Konstitutsiya darajasida mustahkamlandi.

Ma‘lumki, davlatlarning doimiy do‘stlikka asoslangan munosabatini rivojlantirish hamda jahon va mintqa darajasida tinchlikni ta‘minlash xalqaro munosabatlarning dolzarb masalalaridan sanaladi. Shu ma‘noda, yangi tahrirdagi Konstitutsiyamiz 18-moddasida O‘zbekiston Respublikasi davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan ikki va ko‘p tomonlama munosabatlarni har taraflama rivojlantirishga qaratilgan tinchliksevar tashqi siyosatni amalga oshirishi qat‘iy belgilanganligini ta‘kidlash zarur.

Qayd etish joizki, tinchliksevar siyosat deganda, davlatlarning siyosiy-iqtisodiy va ijtimoiy tizimlari va ularning rivojlanish darajasidan qat‘i nazar, erkinlik, tenglik, adolat va insonning asosiy huquqlarini hurmat qilish, davlatlar va xalqlar o‘rtasida tinchlikni mustahkamlash tushuniladi.

Bosh qonunimizning 21-moddasida “Hech kimga uning roziligisiz qonunchilikda belgilanmagan majburiyat yuklatilishi mumkin emas”, degan normaning mustahkamlangani ham o‘ta muhim ahamiyatga ega. Mazkur norma jismoniy va yuridik shaxslar faqat Konstitutsiya va qonunchilik hujjatlarida majburiy etib belgilanganidan tashqari, boshqa biror-bir majburiyatni bajarishga burchli emasligini, davlat organlari va ularning mansabdor shaxslari ham ularga qo‘shimcha majburiyatlarni yuklash vakolatiga ega emasligini anglatadi. Bu esa amaliyotda ayrim holatlarda uchrab turadigan biror-bir qonunda ko‘rsatilmagan majburiyatni yoki qandaydir vazifani (masalan, jamoat ishlariga jalb qilish, ish vaqtdan tashqari yoki dam olish kunlari ishlash) tashkilot rahbari tomonidan xodimga yuklash kabi salbiy holatlarga qat‘iyan chek qo‘yadi.

Ta‘kidlash lozimki, dunyodagi barcha o‘zbeklar o‘zaro madaniy aloqalarni saqlab qolish maqsadida chet elda taxminan 500 dan ortiq o‘zbek milliy-madaniy markazlari faoliyat yuritadi. Shundan kelib chiqib, yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizning 23-moddasida “Davlat xorijda yashayotgan vatandoshlar bilan aloqalarni saqlab qolish hamda rivojlantirish to‘g‘risida xalqaro huquq normalariga muvofiq g‘amxo‘rlik qiladi”, degan norma belgilandi. Bu chet elda yashayotgan, ishlayotgan, ta‘lim olayotgan yurtdoshlarimizning O‘zbekiston bilan doimiy aloqada bo‘lishiga, tili, madaniyati, urf-odatlarini saqlab qolish hamda

rivojlantirishga, o'zlarining tarixiy Vatani - O'zbekiston obro'sini yanada oshirishga o'z hissasini qo'shishlariga xizmat qiladi.

Yashash huquqi har bir insonning ajralmas va tabiiy huquqi bo'lib, u mamlakatda o'lim jazosini belgilash, tayinlash va ijro qilishni inkor etadi. O'lim jazosi eng og'ir jinoiy jazo bo'lib, u qo'llaniladigan deyarli barcha davlatlarda o'ta og'ir, inson hayotiga qasd qiladigan jinoyatlar uchungina ko'zda tutilgan. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 25-moddasida "O'zbekiston Respublikasida o'lim jazosi taqiqlanadi" degan norma mustahkamlangan. Shu o'rinda aytish kerak, 1994 yili qabul qilingan Jinoyat kodeksidagi 33 ta modda bo'yicha o'lim jazosi tayinlanishi mumkin edi. Keyinchalik jinoiy jazolar liberallashtirilib, 2008 yilgacha qonunchilikka muvofiq ikki turdagi jinoyat, ya'ni javobgarlikni og'irlashtiradigan holatlarda qasddan odam o'ldirish va terrorizm jinoyatlarini sodir etganlik uchun o'lim jazosi qoldirilgan. 2008 yil 1 yanvardan barcha jinoyatlar uchun o'lim jazosi bekor qilingan. Konstitutsiyaga kiritilgan o'zgartish nafaqat o'lim jazosini bekor qilishni, balki qat'iy ravishda O'zbekistonda o'lim jazosi taqiqlanishi va qayta tiklanmasligini ko'zda tutadi. Konstitutsiyaga bu norma kiritilishi bilan O'zbekiston insonparvarlik g'oyalariga sodiqligini namoyon etadi, ijtimoiy-siyosiy hayotimizda o'lim jazosini qaytarish bo'yicha har qanday tashabbuslarga barham beradi. Pirovardida esa har bir insonning, hatto, u jinoyat sodir etgan bo'lsa ham, yashash huquqining kafolatlanishiga xizmat qiladi.

Aytish lozimki, muayyan jinoyat ishi bo'yicha surishtiruvchi, tergovchi tergov harakatlari, sud esa sud tergovni orqali dalillar to'playdi. Ayrim holatlarda to'plangan dalillarni baholashda ularga nisbatan shubha paydo bo'lishi mumkin. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada ushbu norma bunday vaziyatda aybdorlikka oid barcha shubhalar gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi va mahkumning foydasiga hal qilinishini qat'iy mustahkamlab qo'yildi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 32-moddasida "Qonuniy asoslarda O'zbekiston Respublikasi hududida bo'lib turgan har kim mamlakat bo'ylab erkin harakatlanish, turar va yashash joyini tanlash huquqiga ega, bundan qonunda belgilangan cheklovlar mustasno", degan norma ham kiritilganligi alohida e'tiborga sazovor.

Sir emaski, mamlakatimizning yaqin o'tmishida erkin harakatlanish huquqini asossiz cheklovchi qonunosti hujjatlari mavjud edi. Masalan, ba'zida fuqarolarimiz poytaxtga kelish uchun yo'llardagi nazorat postlaridan pasportsiz o'ta olmas edi, ularning bilim olishi, davolanishi, ishlashi yoki qarindoshlarini ko'rishi uchun poytaxtga kelib turishida ham qiyinchiliklar mavjud edi. Fuqarolarimizning xorijga chiqishi uchun esa ruxsatnoma (stiker) rasmiylashtirish talab etilardi. Bunday to'siqlarning aksariyati Harakatlar strategiyasi doirasida bartaraf etildi, xususan, yo'llarda nazorat postlari olib tashlandi, "propiska", xorijga chiqish uchun

ruxsatnoma (stiker) rasmiylashtirish tartibi bekor qilindi. Bu esa O'zbekiston hududida bo'lib turgan har kim respublikaning xohlagan joyiga borish, sayohat qilish, bilim olish, ishlash, tadbirkorlik qilishi imkoniyatini beradi.

Huquqiy davlatning eng muhim vazifalaridan biri mulk huquqi daxlsizligini ta'minlash hamda mulkdor huquqlarini amalga oshirish va himoya qilish uchun zarur iqtisodiy-huquqiy shart-sharoitlar yaratishdan iboratdir. Shu munosabat bilan yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 47-moddasida quyidagi normalar o'z aksini topdi: "Har kim uy-joyli bo'lish huquqiga ega. Hech kim sudning qarorisiz va qonunga zid tarzda uy-joyidan mahrum etilishi mumkin emas. Uy-joyidan mahrum etilgan mulkdorga uy-joyning qiymati hamda u ko'rgan zararlarining o'zni qonunda nazarda tutilgan hollarda va tartibda oldindan hamda teng qiymatda qoplanishi ta'minlanadi". Mazkur modda bilan uy-joy mulkdorlariga nisbatan ikki turdagi muhim konstitutsiyaviy kafolat belgilandi: sud kafolati va uy-joy uchun kompensatsiya olish kafolati.

Sud kafolati uy-joyga nisbatan mulk huquqi sud qarorisiz mahrum etilishiga yo'l qo'yilmasligini anglatadi. Bu kafolat uy-joyga nisbatan mulk huquqi mulkdorning erki-xohishidan qat'i nazar, majburiy tarzda bekor bo'layotganda qo'llanilishi nazarda tutilgan. Bunda sud tomonidan mulk huquqining bekor bo'lishiga sabab bo'luvchi holatlar amaldagi qonun hujjatlari asosida obyektiv tarzda ko'rib chiqiladi. Mazkur tartib mulkdor har qanday holatda ham asossiz ravishda uy-joyidan mahrum etilmasligini kafolatlaydi.

Ikkinchi kafolat mulkdorning iqtisodiy manfaatlari himoyasiga yo'naltirilganligi bilan e'tiborlidir. Mazkur norma qonunda belgilangan hollarda va tartibda uy-joyidan mahrum etilgan mulkdorning shu uy-joy va yetkazilgan zarar uchun teng qiymatda kompensatsiya olishini kafolatlaydi.

Bu normaning kiritilishi uy-joy mulkdori huquqlarini kafolatli ta'minlashga, uy-joylarni noqonuniy olib qo'yilishi bilan bog'liq nizoli holatlarning oldini olishga, sud himoyasini kengaytirishga xizmat qiladi.

Konstitutsiyada davlat organlari tomonidan insonga nisbatan qo'llaniladigan huquqiy ta'sir choralari mutanosiblik prinsipiga asoslanishi va qonunlarda nazarda tutilgan maqsadlarga erishish uchun yetarli bo'lishi aniq belgilab qo'yildi.

Qayd etish lozimki, qabul qilingan qonunlarning asosiy maqsadi inson, uning huquq va erkinliklarini ro'yobga chiqarish va himoya qilishdan iborat bo'lib, kimgadir ortiqcha majburiyat yoki xarajat yuklamasligi kerak. Aksincha, qonunlar insonlar og'irini yengil qilib, turmush tarzi farovon kechishini ta'minlashi lozim.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2022 yil 20 iyunda Konstitutsiyaviy komissiya a'zolari bilan uchrashuvda "Konstitutsiyaviy sud faoliyatini yanada takomillashtirish, fuqarolar va yuridik shaxslarning muayyan ishda sud tomonidan ularga nisbatan qo'llanilgan qonunning Konstitutsiyaga mosligini tekshirish haqidagi

shikoyatlarini ko‘rib chiqish Konstitutsiyaviy sudning vakolati sifatida Konstitutsiyada aks ettirilishi lozim”ligini ta’kidlagan edi.

Shu nuqtai-nazardan kelib chiqib, yangi tahrirdagi Bosh qomusimizning 133-moddasiga fuqarolar va yuridik shaxslar, agar sud orqali himoya qilishning boshqa barcha vositalaridan foydalanib bo‘lingan bo‘lsa, sudda ko‘rib chiqilishi tugallangan muayyan ishda sud tomonidan o‘ziga nisbatan qo‘llanilgan qonunning Konstitutsiyaga muvofiqligi to‘g‘risidagi shikoyat bilan O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudiga murojaat qilishga haqli ekanligiga oid maxsus norma kiritildi. Fuqarolar va yuridik shaxslarga Konstitutsiyaviy sudga murojaat qilish huquqi berilganligining ahamiyati shundaki, Konstitutsiyaga zid bo‘lgan qonunlar amaliyotda qo‘llanilayotgan bo‘lsa, ularning Konstitutsiyaga muvofiqligini vaqtida ta’minlashga, Konstitutsiyaga nomuvofiq qonunlar bilan kelgusida boshqa shaxslar huquqlari buzilishining oldini olishga, Bosh qomus ustunligini ta’minlashga, Konstitutsiyaviy sud faoliyatini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi. Shu o‘rinda yangilangan Konstitutsiyada belgilangan asosiy o‘zgarishlar haqida qisqacha ma’lumot berish ehtiyoji tug‘iladi. Xalqimiz takliflari asosida Konstitutsiya loyihasidagi moddalar soni amaldagi 128 tadan 155 taga, normalar soni 275 tadan 434 taga oshdi. YA’ni Asosiy Qonunimizning 65 foiz matni jamoatchilik takliflari asosida yangilandi. Agar yo‘nalishlar kesimida qaraydigan bo‘lsak, shaxsiy huquq va erkinliklar, iqtisodiy va ijtimoiy huquqlar borasidagi normalar qariyb 3 baravar ko‘paydi. Inson huquqlari va erkinliklari kafolatlari esa 3,5 baravardan ko‘proqqa, oilaga bag‘ishlangani esa 2 baravar ortganligini ko‘rishimiz mumkin.

3 ta yangi bob (amaldagi Oila bobiga qo‘shimcha bolalar va yoshlar, Iqtisodiy va ijtimoiy huquqlar bobiga qo‘shimcha madaniy va ekologik huquqlar, alohida advokatura bobi) qo‘shildi.

Konstitutsiyaning 15 ta normasida davlat shart-sharoitlar yaratishi, 16 ta normasida davlat kafolatlashi, 4 ta normada davlat qayg‘urishi alohida ko‘rsatib o‘tilayotganligining o‘ziyoq davlatning maqsadi inson huquqlarini ta’minlash ekanligini ko‘rsatib turibdi.

Konstitutsiyada “inson” so‘zi amaldagi Konstitutsiyaga nisbatan 3 baravar ko‘p, “bolalar” so‘zi qariyb 3 baravar ko‘p, “yoshlar” so‘zi 6 baravar ortiq, “ayollar, xotin-qizlar” so‘zlari 2 baravar ko‘p, “nogironligi bor shaxs”, “aholining ijtimoiy jihatdan ehtiyojmand toifalari”, “intellektual mulk”, “inklyuziv ta’lim” degan so‘zlar esa birinchi marta qo‘llanildi.

Yangilangan Konstitutsiyaning eng muhim jihatlaridan biri ilm-fanni, ta’limni rivojlantirishga katta e’tibor berilgani bilan izohlanadi. Ta’lim va ilm-fanga oid normalar qariyb ikki baravar ko‘paydi.

“Ta’lim” degan soʻzning oʻzi 20 marta qoʻllanilyapti, avvalgi Konstitutsiyamizda faqat 2 martagina ishlatilgan edi holos. Davlat uzluksiz ta’lim tizimi, uning har xil turlari va shakllari, davlat va nodavlat ta’lim tashkilotlari rivojlanishini ta’minlashi, davlat maktabgacha ta’lim va tarbiyani rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratishi mustahkamlandi.

Mamlakatimizda qonun ustuvorligini ta’minlash demokratik huquqiy davlat barpo etishning bosh mezonini boʻlib hisoblanadi.

Hozirgi kunda yurtimizda boʻlib oʻtayotgan siyosiy jarayonlardagi faollik, xalqning yangi Konstitutsiya loyihasi boʻyicha bergan takliflari, fikrlari, muhokamalar fuqarolarning oʻz kelajagiga befarq emasligini amalda namoyon qilmoqdaki, buni hech ikkilanmay quvonarli holat deb baholashimiz mumkin.

Yangilanayotgan Konstitutsiya Yangi Oʻzbekistonni qurish gʻoyasi atrofida butun jamiyatimizni birlashtirishga qaratilgan boʻlib, unda jamiyatdagi barcha qatlamlarning – yoshlar, ayollar, nogironligi boʻlgan shaxslar, oʻqituvchilar, hatto jinoyat sodir etgan shaxslarning huquq va manfaatlari aks etganligi bilan amaliy ahamiyatga ega. Shu boisdan ham loyihani ishlab chiqishda keng jamoatchilik faol ishtirok etdi.

Natijada amaldagi Konstitutsiyaning aksariyat normalari, aniqrogʻi 91 ta normasi konseptual jihatdan yangilanmoqda. Shundan kelib chiqib, Konstitutsiyani yangi tahrirda bayon etishga qaror qilindi.

Taklif etilayotgan oʻzgartirishlarning yarmidan ziyodrogʻi insonning huquq va erkinliklarini himoya qilishning kafolatlarini kuchaytirish mexanizmlarini mustahkamlashga qaratilgan boʻlib, unda umumxalq muhokamalaridan kelib tushgan jami murojaatlarning toʻrtidan biri joy olgan, demak uni xalq Konstitutsiyasi deb baralla aytishimiz mumkin.

Shu oʻrinda haqli savollar tugʻiladi – Konstitutsiyani oʻzgartirish bizga nega kerak, Konstitutsiya davlat uchun eng muhim yuridik hujjat ekanligi sababli Konstitutsiyaning oʻzida uni oʻzgartirish tartibi toʻgʻrisidagi qoidalar mavjud boʻlsa, unda referendum oʻtkazishga zarurat mavjudmi...?

Ma’lumki, amaldagi Konstitutsiyamizning 127-moddasida Oʻzbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga oʻzgartirishlar tegishincha Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputatlari va Senati a’zolari umumiy sonining kamida uchdan ikki qismidan iborat koʻpchiligi tomonidan qabul qilingan qonun yoki Oʻzbekiston Respublikasining referendumini bilan kiritilishi belgilangan.

“Oʻzbekiston Respublikasining referendumini toʻgʻrisida”gi Oʻzbekiston Respublikasi Qonunning 1-moddasida Oʻzbekiston Respublikasining referendumini Oʻzbekiston Respublikasining qonunlarini va boshqa qarorlarni qabul qilish maqsadlarida jamiyat va davlat hayotining eng muhim masalalari yuzasidan fuqarolarning umumxalq ovoz berishidir deb belgilab qoʻyilgan.

Shuningdek, ushbu moddada Referendum saylovlar bilan bir qatorda xalq irodasining bevosita ifodasi ekanligi, referendumda qabul qilingan qarorlar oliy yuridik kuchga ega bo'lishi, agar referendumda qabul qilingan qarorlarda boshqacha tartib nazarda tutilgan bo'lmasa, referendumda qabul qilingan qarorlar faqat referendum yo'li bilan bekor qilinishi yoki o'zgartirilishi mumkinligi, referendum O'zbekiston Respublikasining butun hududida o'tkazilishi nazarda tutilgan.

Davlatimiz rahbari Konstitutsiyaviy komissiya a'zolari bilan o'tkazilgan uchrashuvda amaldagi qonunchiligimizga muvofiq parlamentning o'zi ham Konstitutsiyaga o'zgartirish kiritish vakolatiga ega ekanligi, lekin konstitutsiyaviy islohot fuqarolarimizning fikri va qo'llab-quvvatlashi asosida, referendum orqali amalga oshirilsa, bu tom ma'noda xalqimiz xohish-irodasining ifodasi – haqiqiy xalq Konstitutsiyasi bo'ladi deb aytgan edi.

Yangilanayotgan Konstitutsiyamiz adolatli jamiyat qurish, inson qadrini ulug'lash yo'lidagi ulkan qadam hisoblanadi. Konstitutsiyaning qabul qilinishi bevosita xalqning xohish-irodasiga bog'liq bo'lmoqda, ya'ni yangi loyiha referendumda ma'qullansa, qabul qilinadi.

Referendumda referendum o'tkaziladigan kunga qadar yoki referendum kunida o'n sakkiz yoshga to'lgan O'zbekiston Respublikasining har bir fuqarosi ishtirok etish huquqiga egadir. O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida istiqomat qilayotgan yoki turgan O'zbekiston Respublikasining fuqarosi referendumda ishtirok etishga to'la haqlidir.

Konstitutsiyani o'zgartirishdan havotirga tushmaslik kerak, chunki jamiyat rivojlanadi, undagi ijtimoiy munosabatlar takomillashib boradi va bu albatta Konstitutsiya bilan tartibga solinishi lozim bo'ladi. Qonunlar ham eskiradi, zamon talabiga javob bermay qoladi. Shu holatda ularga o'zgartirishlar kiritilib, zamon talabiga muvofiqlashtiriladi. Qonunlar xalq, jamiyat manfaatlari uchun xizmat qilishi kerak, agar qonunda ushbu talablarga javob beradigan qoidalar mujassam bo'lmas ekan, uning ahamiyati yo'qoladi.

Ayni vaqtda mamlakatimizda ro'y berayotgan o'zgarishlar, amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar, iqtisodiyotning rivojlanishi, inson huquq va manfaatlari, erkinliklarini ta'minlashning yangi bosqichga olib chiqilishi zaruratini yuzaga keltirdi.

Bizning amaldagi Konstitutsiyamiz 1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan bo'lib, 30 yildan ortiq muddat ishladi. Bu yaxshi ko'rsatkich hisoblanadi. Jahon tajribasiga qarasak, ko'plab davlatlar o'z Konstitutsiyalarini bir necha marotaba o'zgartirganlar.

Mamlakatimiz tarixida birinchi marta o'ta muhim ahamiyatga ega bo'lgan va har qanday davlatning rivojlanish yo'lini belgilab beruvchi oliy qonun hujjati referendumda bevosita xalq tomonidan qabul qilinadi.

Albatta, referendumda ishtirok etish bizning huquqimiz, majburiyatimiz emas. Biroq inson huquq-manfaatlari kengaytirish hamda ijtimoiy kafolatlarni mustahkamlash uchun, milliy birligimizni kuchaytirish hamda davlat suverenitetini, fuqarolar manfaatlarini himoya qilish uchun, davlat boshqaruvining samaradorligini va barqarorligini mustahkamalash uchun, fuqarolarning o'z taqdirilariga bevosita va

bilvosita daxldor masalalarda qaror qabul qilishda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirish uchun imkoniyatdan foydalanishimiz shart.

Referendum arafasida turar ekanmiz, hozirda olib borilayotgan targ'ibot-tashviqot ishlari, siyosiy faollik jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish borasidagi ishlarni yangi bosqichga ko'tarishiga, har bir fuqaroda davlat oldida, qonun oldida, kelajak oldida mas'ullik hissini kuchaytirishiga ishonamiz. O'z taqdiri, kelajagiga befarq bo'lmagan har bir inson o'zining siyosiy huquqidan albatti foydalanadi.

Xulosa qilib aytganda, yangilanayotgan Konstitutsiya hayotimizning barcha jabhalarining tartibga solib, yurtimiz rivojlanishi uchun huquqiy poydevor bo'lib xizmat qiladi¹.

Yangilanayotgan Konstitutsiya taraqqiy etgan davlat – Yangi O'zbekistonni qurish g'oyasi atrofida butun jamiyatimizni jipslashtirishi, unda **barcha qatlam manfaatlari inobatga olinganligi**, loyihani ishlab chiqishda keng jamoatchilik, siyosiy partiyalar, jamoat tashkilotlari, **ekspertlik va ilmiy doiralar vakillari, ziyolilar faol ishtirok etganligi**, alohida ta'kidlash mumkin. Shu ma'noda yangilanayotgan Konstitutsiya tom ma'noda **xalq Konstitutsiyasi bo'layotganligi e'tirof etish mumkin**.

Yangi Konstitutsiya loyihasi muhokamaga qo'yilgandan keyingi vaqt davomida kechgan ijtimoiy-huquqiy jarayonlarni quyidagi raqam misollarda ko'rish va xulosa qilish mumkin:

Umumxalq muhokamalarida **220 mingdan ziyod** takliflar kelib tushganligi, **takliflarning har to'rttasidan bittasi loyihadan joy olganligi qayd etildi;**

Shu ma'noda yangilanayotgan Konstitutsiya tom ma'noda **xalq Konstitutsiyasi bo'layotganligi e'tirof etildi;**

Konstitutsiyaviy qonun loyihasi bilan **amaldagi Konstitutsiyaga 27 ta yangi modda kiritilmoqda**, moddalar soni **128 tadan 155 taga oshdi;**

Konstitutsiyamizning amaldagi **275 ta normasi 434 taga ko'paydi**, ya'ni amaldagi Konstitutsiyamiz **65 foizga yangiladi;**

Xususan, kiritilayotgan o'zgartish va qo'shimchalarning siyosiy-huquqiy ahamiyati, ko'lami va hajmidan kelib chiqib, loyihani yangi tahrirda bayon etishga barcha asoslar borligi, shu bois Konstitutsiyaviy qonun loyihasi nomi **"O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi to'g'risida"** deb o'zgartirilgani bildirildi. Konstitutsiyaviy qonun loyihasining matni Prezidentimizning Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputatlari va Senati a'zolari, Oliy sud rahbariyati bilan bo'lib o'tgan uchrashuvida ham atroflicha muhokama etilib, qo'llab-quvvatlandi.

Yangilangan Konstitutsiya jamiyatimiz hayotining barcha yo'nalishlarini kompleks tartibga solish hamda mamlakatimizni demokratik rivojlantirish yo'lida eng muhim huquqiy poydevor bo'lib xizmat qiladi. Konstitutsiyaviy qonun

¹ Закирова.П. Конституцияни ўзгартириш бизга нега керак? <https://www.xabar.uz/huquq/konstituciyan-ozgartirish-bizga-nega-kerak>

loyihasiga kiritilgan yangi normalar barcha sohalarni taraqqiy ettirishga, shu jumladan, davlat hokimiyatining yanada samarali tashkil qilinishiga yordam beradi. Aholidan kelib tushgan takliflarning qariyb 20 foizi, ya'ni 18 mingga aynan parlamentni isloh qilish bilan bog'liqdir. Shundan kelib chiqib, xalq hokimiyatchiligini kuchaytirish, xalq vakillik organi bo'lmish parlamentning rolini va o'rnini, mas'uliyatini oshirish, uning vakolatlarini yanada kengaytirish, umuman mamlakatimizda parlamentarizm, xalq hokimiyatchiligini yanada kuchaytirishga qaratilgan bir qator normalar loyihaga kiritilgan.

Yangi Konstitutsiyada Parlament faoliyati bilan bog'liq konstitutsiyaviy islohotlarni amalga oshirishda Oliy Majlis palatalarining birgalikdagi vakolatlari qayta ko'rib chiqildi. Qonunchilik palatasi bilan Senatning birgalikdagi vakolatlari hamda har bir palataning alohida-alohida vakolatlari va mas'uliyat sohalari aniq belgilab berilmoqda. Ya'ni, Qonunchilik palatasining mutlaq vakolatlari 5 tadan 12 taga, Senatniki esa 14 tadan 18 taga ko'paytirilmoqda.

Shuningdek, ilg'or xorijiy tajribadan kelib chiqib, hududiy manfaatlarni ifodalovchi organ sifatida **Senatning mahalliy vakillik organlari** faoliyatiga ko'maklashish kabi muhim vakolat Bosh qomusimizda mustahkamlab qo'yilmoqda. Bundan tashqari, Oliy Majlis palatalarining birgalikdagi vakolatlari sifatida korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risidagi har yilgi milliy ma'ruzani eshitish belgilanmoqda. Bu ikkala palataning mazkur yo'nalishdagi samarali hamkorligini ta'minlagan holda, korrupsiyaga qarshi kurashish borasida ijobiy o'zgarishlar uchun mustahkam zamin yaratadi. Yangilangan Konstitutsiya jamiyatni yanada taraqqiy ettirishga, fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari to'laqonli ta'minlanishiga xizmat qiladi².

2023 yil 1 mayda "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi to'g'risida"gi Qonuni qabul qilindi va shu kundan e'tiboran yildan kuchga kirdi. Ushbu Konstitutsiyaviy qonun 2023 yil 30 aprel kuni o'tkazilgan O'zbekiston Respublikasi referendumida umumxalq ovoz berish orqali qabul qilindi.

Qonunga asosan 1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga o'zgartish va qo'shimchalar kiritildi, uning yangi tahriri tasdiqlandi.

Konstitutsiya normalari tegishli qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinishidan yoki mavjudligidan qat'i nazar, to'g'ridan-to'g'ri amal qiladi.

Amaldagi chaqiriq O'zbekiston Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senati ushbu Konstitutsiyaviy Qonun kuchga kirgan paytdan e'tiboran o'z faoliyatini yangi tahrirdagi Konstitutsiyada belgilangan vakolatlarga muvofiq amalga oshiradi.

Konstitutsiyaning 92-moddasi uchinchi qismining Oliy Majlis Senatining saylanadigan (tayinlanadigan) a'zolari sonini belgilovchi qoidalari 2024 yilda navbatdagi chaqiriqdagi Senat shakllantirilishi boshlanganidan amalga kiritiladi.

² <https://parliament.gov.uz/oz/news/yangilanayotgan-konstitutsiya-chinakam-xalq-konstitutsiyasi-boladi>

Konstitutsiyaning 120-moddasi uchinchi qismi viloyat, tuman, shahar hokimi lavozimini egallab turgan shaxs bir vaqtning o'zida xalq deputatlari Kengashi raisi lavozimini egallashi mumkin emasligini nazarda tutadi.

Mahalliy vakillik va ijro etuvchi davlat hokimiyati organlari faoliyatining izchilligi hamda uzluksizligini ta'minlash uchun ushbu norma:

- viloyatlar hamda Toshkent shahar vakillik va ijro etuvchi davlat hokimiyati organlariga nisbatan – 2024 yilda xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar Kengashlari deputatlarining navbatdagi saylovlari yakunlari bo'yicha;
- tuman hamda shahar vakillik va ijro etuvchi davlat hokimiyati organlariga nisbatan – 2026 yil 1 yanvardan e'tiboran amalga kiritiladi³.

Yangi Konstitutsiya loyihasidagi asosiy o'zgarishlar haqida so'z borganda unda mamlakatimizning uzoq muddatli taraqqiyot strategiyasi, yurtimiz va xalqimizning ertangi farovon hayoti uchun mustahkam huquqiy asos hamda ishonchli kafolatlar o'z ifodasini topganini alohida ta'kidlash zarur. Shu ma'noda, yangi Konstitutsiyada "O'zbekiston – huquqiy davlat" degan konstitutsiyaviy tamoyil kafolatlanmoqda.

Bu – barchaning qonun oldida tengligi va qonundan hech kim ustun emasligini ta'minlash, deganidir. Bu tamoyil sudlarning tom ma'noda mustaqil bo'lishi hamda adolatli qarorlar chiqarishi, davlat organlari xalqqa xizmat qilishi uchun mustahkam poydevor bo'ladi.

Yangi Konstitutsiya matnida ilgari amal qilib kelgan "davlat – jamiyat – inson" tamoyili "inson – jamiyat – davlat" deb o'zgartirilmoqda. Bundan ko'zlangan maqsad inson manfaatini har narsadan ustun qo'yishdir.

Inson huquq va erkinliklarini ta'minlash – davlatning oliy majburiyati etib belgilanmoqda. Shu munosabat bilan inson huquqlari kafolatlari yanada kuchaytirilmoqda.

Insonning sha'ni va qadr-qimmati daxlsizdir, hech narsa ularni kamsitish uchun asos bo'lishi mumkin emas. Inson huquq va erkinliklari qonunlar, davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyatining mazmun-mohiyatini tashkil etadi.

Bundan tashqari inson va davlat organlari o'rtasida yuzaga kelgan noaniqliklar inson foydasiga talqin qilinishi, huquqiy ta'sir choralari maqsadga erishish uchun yetarli va mutanosib bo'lishi kerakligi belgilanmoqda. Bu normalar huquqni qo'llash faoliyatida inson manfaatlari ustuvor bo'lishini amalda ta'minlashga xizmat qiladi.

Muhim yangiliklarga yana misol: har bir inson o'z shaxsini erkin kamol toptirish huquqiga ega. Qonunchilikda belgilanmagan majburiyat hech kimning zimmasiga uning roziligisiz yuklatilishi, O'zbekiston fuqarosi mamlakatdan tashqariga chiqarib yuborilishi yoki boshqa davlatga berilishi mumkin emas.

Jinoyat protsessida inson huquqlari kafolati eng ilg'or xalqaro standartlarga muvofiq, xususan, "Xabeas korpus" va "Miranda qoidolari" ins-titutlari negizida kuchaytirilmoqda. Jumladan, shaxsni sud qarorisiz 48 soatdan ortiq muddat ushlab turilishi mumkin emasligi hamda shaxsni ushlab turish chog'ida uning huquqlari va ushlab turilishi asoslari unga tushunarli tilda tushuntirilishi kerakligi belgilanmoqda.

³ https://www.norma.uz/uz/qonunchilikda_yangi/yangi_tahrirdagi_konstituciya_kuchga_kirdi

Ushbu huquqiy kafolatlar inson huquqlari muhofazasini kuchaytirish sohasidagi islohotlarni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqadi. Insonni davlat organlarining suiiste'molliklaridan ishonchli himoya qiladi, shaxsiy erkinlik daxlsizligi va insonlarni noqonuniy hibsga olishga yo'l qo'ymaslikni kafolatlaydi.

Eng asosiysi, agar shaxsning o'z aybini tan olgani unga qarshi yagona dalil bo'lsa, u aybdor deb topilishi yoki jazoga tortilishi mumkin emas.

Shaxsning sudlangani va bundan kelib chiqadigan huquqiy oqibatlar uning qarindoshlari huquqlarini cheklash uchun asos bo'lishi mumkin emas.

Hech kim sudning qarorisiz va qonunga zid tarzda uy-joyidan mahrum etilishi mumkin emasligi ham inson ozodligi, sha'ni va qadrini qat'iy himoya qilish yo'lidagi muhim huquqiy qadam hisoblanadi.

Yangi Konstitutsiya matnida advokatga o'z himoyasidagi shaxs bilan monelihsiz va xoli uchrashish, maslahatlar berish uchun shart-sharoitlar ta'minlanishi belgilangani ham yangi Konstitutsiya loyihasining nechog'lik xalqchil ruhda ishlab chiqilganidan dalolatdir.

2.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidagi asosiy o'zgarishlar va ularning zaruriyati. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlari

Yangilanish natijasida, bosh qomusdagi moddalar soni 128 tadan 155 taga, undagi normalar esa 275 tadan 434 taga oshdi. Umuman, rasmiylarga ko'ra, konstitutsiya 65 foizga yangilangan.

Asosiy o'zgarishlar:

Muqaddima Konstitutsiyaning mafkuraviy kirish qismidir. Konstitutsiyaning muqaddimasida xalqning orzu-intilishlari ifodalanishi, umuminsoniy va milliy qadriyatlarni o'zida aks ettiriladi. Muqaddimadagi qoida va g'oyalar keyinchalik Konstitutsiya normalarida u yoki bu shaklda, ko'rinishda o'z o'rnini topadi. Muqaddima ***“O'zbekistonning yagona xalqi”*** tushunchasi bilan boshlanib, bu orqali xalqimizning yagona va bo'linmasligiga urg'u berilgan. Har bir insonning sha'ni va qadr-qimmati, farovonligi hamda manfaatlari to'g'risida g'amxo'rlik qiladigan, insonparvar, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlatni barpo etish hamda mustahkamlash borasida hozirgi va kelajak avlodlar oldidagi yuksak mas'uliyatimiz ekanligi mustahkamlandi.

Konstitutsiyaning 1-moddasidagi *“O'zbekiston – suveren demokratik respublika”* jumlasini quyidagicha o'zgartirilmoqda:

• *O'zbekiston – boshqaruvning respublika shakliga ega bo'lgan suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat.*

Boshqaruvning respublika shakli – davlat hokimiyatining oliy organlari xalq tomonidan muayyan muddatga saylanishini anglatadi.

Suveren davlat – o‘z hududida to‘la-to‘kis mustaqil hukmronlik va mutlaq yurisdiksiyaga ega bo‘lish demakdir.

Demokratiya esa xalq hokimiyatini ifoda etib, davlat boshqaruvida saylanish va o‘z vakillarini saylash orqali barchaning teng huquqli ishtiroki ta‘minlanishini ko‘zda tutadi.

Huquqiy davlatda barcha jarayonlar qonuniy asoslar ustiga quriladi, davlat xizmatchilaridan huquq doirasida fikrlash, barcha masalalarga huquqiy ko‘z bilan qarash talab etiladi. Qolaversa, huquqiy davlatda barcha fuqarolar qonun oldida teng bo‘ladi, davlat hokimiyatining oliy organlari ham qonunlarga bo‘ysunadi va qonunlarning muqarrar ijrosini ta‘minlaydi.

O‘zbekiston o‘zini **ijtimoiy davlat** deb e‘lon qilishi bilan, har bir fuqarosiga munosib turmush kechirishi uchun shart-sharoit yaratish majburiyatini olmoqda. Bu – mavjud resurslarni ijtimoiy adolat tamoyillari asosida taqsimlash, jamiyatda kuchli tabaqalanish avj olishiga yo‘l qo‘ymaslik, eng zaif qatlamlar uchun ham sifatli ta‘lim va tibbiyot kafolatlanishi, samarali ijtimoiy himoya dasturlari ishlashi, imkoniyati cheklangan va qo‘llovga muhtoj fuqarolarni qo‘llab-quvvatlash, adolatli mehnat qonunchiligi va jozibador pensiya tizimi kabilarni anglatadi. Oddiyroq aytganda, eng kambag‘al oilaning bolalarida ham sog‘-salomat o‘sib-ulg‘ayib, yaxshi ta‘lim olib, farovonlikka erishish imkoniyati bo‘lishi kerak.

Dunyoviy davlatda davlat va din bir-biridan ajratilgan bo‘ladi. Davlat diniy e‘tiqodidan qat‘i nazar barchaga bir xil munosabatda bo‘ladi, dinga oid masalalarda neytral pozitsiyani egallaydi.

YAngi konstitutsiyaning 154-moddasi bilan, **1-moddadagi qoidalarini qayta ko‘rib chiqish mumkin emas**, deb belgilandi. Xuddi shuningdek, 154-moddaning o‘zidagi aynan shu qoidadan iborat band ham qayta ko‘rib chiqilishi mumkin emas.

Boshqacha aytganda, bu norma – O‘zbekiston hech qachon demokratiyadan voz kechmasligi, huquqiy davlatchilikka sodiqligi, monarxiyaga aylanmasligini nazarda tutadi.

2. Konstitutsiya to‘g‘ridan to‘g‘ri amal qiladi

15-moddaga quyidagicha qo‘shimcha qo‘shildi:

- *O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi mamlakatning butun hududida oliy yuridik kuchga ega, to‘g‘ridan to‘g‘ri amal qiladi va yagona huquqiy makonning asosini tashkil etadi.*

Konstitutsiyaning to‘g‘ridan to‘g‘ri amal qilishi fuqarolarga nafaqat qonunlar, balki bevosita konstitutsiyadagi normalarga ham asoslangan holda ish olib borishga, xususan sudga murojaat qilishga imkon beradi.

Inson huquqlariga oid normalar 3 barobarga, davlatning ijtimoiy majburiyatiga oid normalar 4 barobarga, ilm-fanga oid normalar 2 barobarga ko‘paydi. Davlat boshqaruviga oid normalar qayta ko‘rib chiqildi.

Davlat boshqaruvi sohasida o‘zgarishlar

YAngilanayotgan Konstitutsiya **xalqparvar davlat** qurish maqsadida **kuchli parlament, ixcham va mas'uliyatli hukumat, mustaqil va adolatli sud** tizimini barpo etishga qaratilgan.

Parlament palatalarining vakolatlari qayta ko'rib chiqildi. Unga ko'ra, Qonunchilik palatasi va Senatning **vakolatlari** sezilarli darajada kengaydi, ikki palata ishidagi **takrorlanishlar bartaraf etilib**, har birining **mas'uliyat sohasi aniq** belgilandi.

Xususan, **Qonunchilik palatasining** mutlaq vakolatlari amaldagi **5 tadan 12 taga, Senatda esa, 14 tadan 18 taga** ko'paydi.

Hukumatni shakllantirish va uning faoliyatini nazorat qilish, Davlat byudjeti ijrosiga oid masalalar **Qonunchilik palatasining** vakolatiga, **hududlar** manfaati va ularni rivojlantirish, yangi **vazirliklar** tashkil qilish to'g'risidagi farmonlarni tasdiqlash masalalari esa **Senat vakolatlari doirasiga** taalluqli ekanligi mustahkamlanishi shular jumlasidandir.

Senat oldiga qo'yilayotgan yangi vazifalardan kelib chiqib, uni **ixcham, xalqchil va hududlar manfaatini ifoda etadigan idoraga** aylantirish bo'yicha normalar Konstitutsiyada ko'zda tutildi. Xususan, senatorlar sonini hozirgi **100 nafardan 65 nafarga** tushirish, bunda **har bir hududdan teng ravishda 4 tadan** senator saylanishi, Prezident tomonidan tayinlanadigan senatorlar soni esa **16 tadan 9 taga** kamaytirilishi belgilandi.

Parlamentning quyi palatasi tomonidan kiritilgan qonunlar Senatda **60 kun** ichida **ko'rib chiqilishi**, muddat o'tib ketsa, ushbu qonun **ma'qullangan deb hisoblanishi** va imzolash uchun Prezidentga yuborish bo'yicha norma kiritildi.

Parlamentning sud va nazorat organlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va maxsus xizmatlar faoliyati ustidan nazorat funksiyalari kuchaytirildi

YAngi Konstitutsiyada **Bosh prokuror, Hisob palatasi rahbarligiga** nomzodlar avval Senatda ko'rib chiqilib, keyin Prezident tomonidan tayinlanishi, shuningdek, **Monopoliya qo'mitasi va Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi** rahbarlari **Senat tomonidan saylanishi** amaliyotini joriy etish taklif etildi.

Maxsus xizmatlar faoliyati ustidan parlament nazoratini kuchaytirish maqsadida Davlat xavfsizlik xizmati rahbarligiga nomzod Senat bilan maslahatlashuvlardan so'ng Prezident tomonidan lavozimga tayinlanishi belgilandi.

Oliy Majlis palatalarining birgalikdagi vakolatlari ham kuchaytirilib, parlament nazoratining muhim shakli bo'lgan **parlament tekshiruvi** instituti Konstitutsiyada alohida mustahkamlab qo'yildi.

Sud hokimiyatining chinakam mustaqilligini ta'minlash maqsadida **Sudyalar oliy kengashining barcha a'zolarini Senat tomonidan saylash tizimi** kiritildi.

Ayrim oliy mansabdor shaxslarning lavozimga saylanish yoki tayinlanish muddatlari bo'yicha cheklovlar belgilanadi.

Senat Raisi va Qonunchilik palatasi Spikeri, Oliy sud va Sudyalar oliy kengashi raislari, ularning o'rinbosarlari,

Bosh prokuror, Markaziy saylov komissiyasi raisi, hokimlarni lavozimga ikki muddatdan ortiq saylash yoki tayinlashga cheklov kiritildi.

Qonunchilik tashabbusi huquqi institutini isloh qilindi, Konstitutsiyaga qonunchilik takliflarini kiritish institutini joriy etishni taklif qildi hamda **“Mazkur institut doirasida 100 ming kishidan kam bo‘lmagan miqdordagi fuqarolar o‘z qonunchilik takliflarini Oliy Majlis Qonunchilik palatasiga kiritish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. SHu asosda endi xalq bevosita qonun ijodkori sifatida tashabbus ko‘rsatish huquqini qo‘lga kiritadi”** deb ta’kidlagan edi. SHu munosabat bilan, yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizning 98-moddasida saylov huquqiga ega bo‘lgan, yuz ming nafardan kam bo‘lmagan fuqarolarning qonunchilik takliflarini qonunchilik tashabbusi tartibida Qonunchilik palatasiga kiritish huquqi mustahkamlandi. Fuqarolarning qonunchilik takliflari bilan parlamentga murojaat qilishi institutini konstitutsiyaviy darajada mustahkamlanishi xalq hokimiyatchiligi konstitutsiyaviy prinsipiga qo‘yidagi ijobiy ta’sir qiladi.

Vazirlar Mahkamasining vakolatlari va funksiyalari, uning javobgarligi sezilarli darajada kengaytirildi. Xususan, **barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash, qulay investitsiya muhitini yaratish, qashshoqlikni kamaytirish, aholi uchun munosib turmush sharoitlarini yaratish, atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy boyliklarni saqlash** va boshqa sohalarda o‘z oldiga qo‘yilgan vazifalarni hal etish uchun mas’ulligi kengaytirildi. Bundan tashqari, Hukumat zimmasiga ijro etuvchi hokimiyati organlari faoliyatida ochiqlik va shaffoflikni, qonuniylik va samaradorlikni ta’minlash, davlat xizmatlarining sifati va ochiqligini oshirish, aholini, shu jumladan, nogironligi bor shaxslarni ijtimoiy muhofaza qilish tizimining samarali ishlashini ta’minlash, fuqarolik jamiyati institutlarini qo‘llab-quvvatlash vazifalari yuklatildi.

YAngi tahrirdagi Konstitutsiyamizning 118-moddasiga ko‘ra, **Bosh vazir nomzodi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan Qonunchilik palatasida faoliyat yuritayotgan barcha siyosiy partiyalar fraksiyalari bilan maslahatlashuvlar o‘tkazilganidan so‘ng Qonunchilik palatasiga ko‘rib chiqish va ma’qullash uchun taqdim etiladi.**

Hokimlarning xalq deputatlari Kengashlariga rahbarlik qilish instituti bosqichma-bosqich bekor qilinadi

Mahalliy ijro etuvchi va vakillik hokimiyatining bo‘linishi mamlakatda butun davlat boshqaruvi tizimini chuqur isloh qilish uchun asos bo‘ladi. SHu asosda, mahalliy Kengash raisi bilan hokim lavozimini bir-biridan ajratish **amalga oshiriladi.**

Konstitutsiyamizning **120 va 121-moddalariga** quyidagi o‘zgartirishlar kiritildi: Mahalliy davlat boshqaruvida vakillik va ijro etuvchi organlar bir-biridan ajratilmoqda. Bu boradagi hozirgi tartib hokimiyatning bo‘linish va hokimiyat bo‘g‘inlarining o‘zaro tiyib turish prinsipiga zid. Bosh qomusning yangi tahririga asosan, bunga barham berilib, mahalliy kengashlar saylanadigan vakillik organlari, hokimliklar esa ijro organlari deb belgilanmoqda.

Hokimlarning kengashlarda raislik qilishiga barham beriladi:

- viloyatlarda va Toshkent shahrida 2024 yilgi deputatlik saylovlari yakunlari bo'yicha;
 - tuman va shaharlarda 2026 yil 1 yanvardan boshlab.
- Mahalliy kengashlar raislari kengash deputatlari orasidan 5 yil muddatga saylanadi. Hokimlar esa 5 yil muddatga tayinlanadi, tayinlangan hokimni kengashlar tasdiqlaydi.

Barcha masalalar echimi chinakam xalq ovozi bo'lgan mahalla darajasiga tushiriladi

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari davlat hokimiyati organlari tizimiga kirmasligi belgilab qo'yildi. Konstitutsiyamizda mazkur kafolatning belgilanishi **mahallalarga o'z hududini mustaqil boshqarish**, aholi manfaatlaridan kelib chiqib davlat bilan sheriklik asosida muammolarni hal etib borish, hududni ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan rivojlantirish, samarali jamoatchilik nazoratini amalga oshirish, aholi farovonligini ta'minlashga muhim imkoniyatlarni taqdim etadi.

Sud hokimiyati va sudyalarning mustaqilligi ta'minlash. Advokatura.

Konstitutsiyamizga kiritilgan 136-moddaga ko'ra, **“Sudyani muayyan ishning muhokamasidan chetlashtirishga, uning vakolatlarini bekor qilishga yoki to'xtatib turishga, boshqa lavozimga o'tkazishga faqat qonunda belgilangan tartibda va asoslarga ko'ra yo'l qo'yiladi. Sudning qayta tashkil etilishi yoki tugatilishi sudyani lavozimidan ozod etish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin emas”**.

Konstitutsiyaviy sud sudyalarini qayta saylanish huquqisiz 10 yilga saylash tartibi belgilandi (*hozirda birinchi marta 5 yilga, keyin yana 10 yilga saylanadi*).

YAngi tahrirdagi Konstitutsiyamizga **fuqarolar va yuridik shaxslar, agar sud orqali himoya qilishning boshqa barcha vositalaridan foydalanib bo'lingan bo'lsa, sudda ko'rib chiqilishi tugallangan muayyan ishda sud tomonidan o'ziga nisbatan qo'llanilgan qonunning Konstitutsiyaga muvofiqligi to'g'risidagi shikoyat bilan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudiga murojaat qilishga haqli ekanligiga oid maxsus norma qo'shildi**.

Konstitutsiyaga **advokatura institutiga** bag'ishlangan va advokatlar faoliyatining kafolatlarini mustahkamlovchi **alohida bob** kiritildi. Advokat va uning kasbiy faoliyati **davlat himoyasida** ekanligi va advokatning kasbga oid huquqlari, sha'ni va qadr-qimmatini qonun bilan **qo'riqlanishi mustahkamlandi**.

YAngi tahrirdagi Konstitutsiyamizning 141-moddasiga **“Jismoniy va yuridik shaxslarga malakali yuridik yordam ko'rsatish uchun advokatura faoliyat ko'rsatadi. Advokatura faoliyati qonuniylik, mustaqillik va o'zini o'zi boshqarish prinsiplariga asoslanadi”**, degan yangi norma kiritilmoqda.

Saylov tizimidagi yangi o'zgarishlar: saylov huquqi

Konstitutsiyamizga kiritilgan 128-moddaga ko'ra, **“Sud tomonidan muomalaga layoqatsiz deb topilgan fuqarolar, shuningdek og'ir va o'ta og'ir**

jinoyatlar sodir etganlik uchun sudning hukmiga ko'ra ozodlikdan mahrum etish joylarida saqlanayotgan shaxslar saylovda ishtirok etish huquqidan faqat qonunga muvofiq hamda sudning qarori asosida mahrum etilishi mumkin. Boshqa har qanday hollarda fuqarolarning saylov huquqlarini to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita cheklashga yo'l qo'yilmaydi".

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har qanday muomalaga layoqatsiz shaxs emas, balki sudning muomalaga layoqatsiz deb topgan qarori asosida saylov huquqlaridan mahrum etilgan fuqarolar saylovda ishtirok etmasligi mustahakamlandi. YA'ni sud saylovda ongli qatnasha olish yoki olmasligiga shaxsning real holatidan kelib chiqib, baho beradi va mahrum qilishi mumkin.

Ushbu o'zgarishlar O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining saylash bilan bog'liq konstitutsiyaviy huquqlarni yanada kafolatlashga xizmat qiladi. Muomalaga layoqatsiz deb topilgan hamda og'ir va o'ta og'ir jinoyat sodir qilgan shaxslar ham saylashda qatnasha olishi **YAngi O'zbekistonda "Inson qadri uchun" degan ustuvor g'oya** real hayotda amalga oshayotganini yana bir bor ko'rsatib beradi.

Ommaviy axborot vositalari va fuqarolik jamiyati institutlari yanada faol bo'lishi uchun keng imkoniyat va kuchli himoya taqdim etildi

Xususan, **ommaviy axborot vositalari** faoliyatiga to'sqinlik qilish yoki aralashish qonunga muvofiq **javobgarlikka sabab bo'lishi** belgilandi. Ushbu norma **jurnalistlarning erkin, turli ma'muriy bosimlardan qo'rqmasdan faoliyat yuritishini** ta'minlaydi hamda mamlakatimizda axborot erkinligini yanada yuksalishiga, jamiyatda ochiqlik va oshkoralik, qonuniylik muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi. Pirovardida, davlat va jamiyat o'rtasidagi muloqotni mustahkamlashga, kuchli jamoatchilik nazoratini yo'lga qo'yishga va so'z erkinligini ta'minlashga erishiladi.

SHuningdek, Konstitutsiyada **ommaviy axborot vositalari faoliyatining erkinligi**, ularning **axborotni izlash, olish**, undan **foydalanish** va uni **tarqatishga** bo'lgan huquqlari kafolatlandi.

Konstitutsiyamizga **ilk marotaba fuqarolik jamiyati institutlariga** bag'ishlangan alohida bob kiritilishi va ular faoliyati kafolatlarining belgilanishi **jamiyatda ochiqlik, oshkoralik va qonuniylik muhitini**, davlat va jamiyat o'rtasidagi muloqotni mustahkamlash hamda kuchli **jamoatchilik nazoratini** yo'lga qo'yish uchun mustahkam zamin hozirlaydi.

Ta'lim olish huquqi va imkoniyati kengaytiriladi, o'qituvchilar konstitutsiyaviy maqomga ega bo'ladi

Ijtimoiy davlatga xos yondashuvlar **ta'lim sohasiga oid** ko'plab modda va normalarda ham o'z ifodasini topdi. **Ta'lim** va **ilm-fanga** oid normalar qariyb **2 barobarga** oshdi.

Jumladan, fuqarolarning **oliy ta'lim muassasalarida davlat granti** hisobidan **o'qish huquqi** qat'iy belgilab qo'yildi (51-modda).

Asosiy qonunda fuqarolarning **bepul boshlang'ich kasb-hunarga o'qitilishi** ham belgilandi.

Nogironligi bor bolajonlarimizga o'z tengdoshlari bilan bir xil **ta'lim olishi uchun** barcha sharoitlarni yaratish ko'zda tutildi. SHuning uchun, bunday imkoniyatlar **inklyuziv ta'lim sifatida** Konstitutsiyaga kiritildi. Bu shunday nuqsonlarga ega bolalarimizning yakkalanib qolmasligi, jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida shakllanishi va kamol topishi uchun muhim kafolatdir.

Konstitutsiyada davlatning **o'qituvchilar sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish**, ularning ijtimoiy va moddiy farovonligi, kasbiy jihatdan o'sishi to'g'risida g'amxo'rlik qilish majburiyati kuchaytirildi. Bu qoidalar mamlakatimizdagi **685 ming nafardan ortiq o'qituvchilarning** professional o'sishi hamda ijtimoiy va moddiy qo'llab-quvvatlanishi ularning jamiyatdagi ijtimoiy maqomi, obro'sini yanada oshirishga xizmat qiladi (52-modda).

Oliy ta'lim tashkilotlariga akademik erkinlik, o'zini o'zi boshqarish, tadqiqotlar o'tkazish va o'qitish erkinligi huquqi taqdim etildi (51-modda). Konstitutsiyamizga ushbu normaning kiritilishi professor-o'qituvchilar va talabalarning o'quv jarayonidagi mustaqilligini ta'minlashga xizmat qiladi. Jumladan, keyingi yillarda ko'plab nodavlat oliy o'quv yurtlari ochildi, xorijiy universitetlar filiallari soni ortdi, **41 ta davlat oliy o'quv yurtiga** akademik va moliyaviy mustaqillik berildi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlari.

Inson huquqlari - insonning davlat bilan munosabatidagi huquqiy maqomini, iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va madaniy sohalardagi imkoniyatlari hamda da'volarini tavsiflovchi tushuncha. Inson huquqlarini erkin va samarali tarzda amalga oshirish fuqarolik jamiyati va huquqiy davlatning asosiy belgilaridan biridir. Inson huquqlarini mutlaq va nisbiyga bo'lish qabul qilingan. Yashash huquqi, qiynoqlarga, zo'ravonlikka, inson sha'nini yerga uradigan boshqa xil muomalaga yoki jazoga duchor etilmaslik huquqi, shaxsiy hayotning daxlsizligi huquqi, shaxsiy va oilaviy sir saklash huquqi, o'z sha'ni hamda yaxshi nomini himoya etish huquqi, vijdon erkinligi va dinga e'tiqod qilish huquqi, shuningdek, sud tomonidan himoya qilinish va odil sudlov huquqi hamda shular b-n bog'liq eng muhim protsessual huquqlar mutlaq insno huquqlari sirasiga kiradi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 19-moddasida belgilanganidek: O'zbekiston Respublikasida insonning huquq va erkinliklari xalqaro huquqning umume'tirof etilgan normalariga binoan hamda ushbu Konstitutsiyaga muvofiq e'tirof etiladi va kafolatlanadi. Inson huquq va erkinliklari har kimga tug'ilganidan boshlab tegishli bo'ladi. O'zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, qonun oldida tengdirlar. Imtiyozlar faqat qonunga muvofiq belgilanadi va ijtimoiy adolat prinsiplariga mos bo'lishi shart. Konstitutsiyada imtiyozlar faqat qonun bilan belgilab qo'yiladi hamda ijtimoiy adolat prinsiplariga mos bo'lishi shart, deb keltirilgan. Shuning bilan birga, unda O'zbekiston Respublikasi fuqarosi va davlat bir-biriga nisbatan bo'lgan huquqlari va burchlari bilan o'zaro bog'liqdirlar. "Fuqarolarning

Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlab qo'yilgan huquq va erkinliklari daxlsizdir, ulardan sud qarorisiz mahrum etishga yoki ularni cheklab qo'yishga hech kim haqli emas", (19-modd) – deb, inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmati va boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat hisoblanishi belgilangan. Bu o'z navbatida barcha fuqarolarning huquq va erkinliklari tengligini, hech kimning jinsi, irqi, dini, millati, tili, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqei jihatidan kamsitilishi mumkin emasligini, fuqarolar bilan davlat o'rtasida o'zaro bir-birlariga nisbatan huquq hamda burchlari mavjudligini, fuqarolarning Konstitutsiya va davlatning boshqa qonunlarida mustahkamlab qo'yilgan huquq va erkinliklari daxlsizligi, ularni sud qarorisiz hech kimning cheklashga haqli emasligini kafolatlaydi.

Konstitutsiyamizning 24-moddasida "Yashash huquqi har bir insonning uzviy huquqidir", deyilgan. Buning ma'nosi shundan iboratki, yashash huquqi insonning tabiiy huquqi hisoblanadi. Insonning tabiiy huquqi (yashash huquqi) va uni o'z navbatida himoyasini ta'minlash davlat hamda barcha jamoat tuzilmalari faol harakatlarining keng doirasini, har bir mavjud inson turmushining xavfsiz ijtimoiy va tabiiy muhitini, turmush sharoitini o'zida mujassamlaydi.

Insonning yashash huquqi, u hayotda kim bo'lishidan qat'i nazar, qonun tomonidan ta'minlanadi. Mazkur huquqiy norma 1948 yil 10 dekabrda qabul qilingan va o'zining tarixiy 60 yilligi keng miqyosda nishonlanayotgan inson huquqlari umumjahon Deklaratsiyasiga ham to'liq mos keladi. Jumladan, inson huquqlari umumjahon Deklaratsiyasining 3-moddasida har bir inson yashash, erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqiga ega ekanligi belgilab qo'yilgan. Asosiy Qonuning "Iqtisodiy va ijtimoiy huquqlar" bobi fuqarolarning mehnat qilish, mulkdor bo'lish, merosxo'r bo'lish, bilim olish, ilmiy-texnikaviy ijod erkinligi, ijtimoiy ta'minot olish huquqlarini kafolatlaydi. Xususan, 37-moddada, "Har bir shaxs mehnat qilish, erkin kasb tanlash, adolatli mehnat sharoitlarida ishlash va qonunda ko'rsatilgan tartibda ishsizlikdan himoyalaniş huquqiga egadir".

"Sud hukmi bilan tayinlangan jazoni o'tash tartibidan yoki qonunda ko'rsatilgan boshqa hollardan tashqari majburiy mehnat taqiqlanadi", deb belgilangan. Bu esa, o'z navbatida O'zbekistonda qonun tartibida va kundalik hayotda har bir insonga to'liq erkin iqtisodiy faoliyat, o'z mehnatini sarflaydigan sohani va shaklini erkin tanlash ta'minlanadi. Barcha fuqarolar mehnat huquqlariga ega bo'lish va ulardan foydalanishda teng imkoniyatlarga egadirlar.

Har bir shaxsning mehnat qilish, erkin kasb tanlash, adolatli mehnat sharoitlarida ishlash va qonunda ko'rsatilgan tartibda ishsizlikdan himoyalaniş huquqlari mustahkamlangan konstitutsiyaviy me'yorlarni rivojlantirish va ularni amalga oshirish uchun aniq mexanizmni yaratish maqsadida "Aholini ish bilan ta'minlash to'g'risida", "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida", "Fermar xo'jaligi to'g'risida", "Dehqon xo'jaligi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonunlari, O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik, Mehnat kodekslari va boshqa huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Bizning oldimizda turgan eng dolzarb vazifalardan biri bu albatta, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini barcha fuqarolarimiz,

ularni yoshidan qat'i nazar chuqur o'rganishlaridir. Chunki, har bir shaxs kundalik hayotida Konstitutsiyada belgilab qo'yilgan huquq va erkinliklariga bevosita murojaat qiladi. Qomusimiz o'zining mazmun-mohiyati bilan inson va fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlab beruvchi oliy yuridik hujjatdir.

Inson huquqlari va erkinliklarini muhofaza qilishning ta'sirli vositasini barpo etish, xalqaro tashkilotlar hamda huquqni muhofaza qilish tashkilotlari b-n hamkorlikni kengaytirish, davlat muassasalari xodimlari va barcha aholining inson huqukutri bo'yicha madaniyatini oshirish maqsadida, BMTning inson huquqlari va boshqaruv tizimini de-mokratiyalashni qo'llabquvvatlash dasturiga muvofiq tashkil etilgan. Davlatga qarashli, taxlil, maslahat, idoralararo va muvofiklashtirish organi hisoblanadi. Asosiy vazifalari: inson huquqlari bo'yicha milliy harakat rejasini ishlab chiqish; shu soxaga oid milliy ma'ruzalar tayyorlash; tegishli o'quv-uslubiy adabiyotlar nashr etish, tadqiqotlar o'tkazish. Markaz huzuridagi jamoatchilik bilan aloqalar bo'limi va bolalar qabulxonasida bepul yuridik maslahatlar beriladi. Inson huquqlarini buzish hollari yuzasidan fuqarolarning ariza va shikoyatlari ko'rib chiqilib, hal etiladi. Markaz BMT maxsus bo'linma va tashkilotlari, Yevropa Xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti (EXHT) Demokratik muassasalar va inson hukuklari bo'yicha byurosi, AQSh, Angliya, Fransiya, Italiya, Hindiston kabi davlatlarning elchixonalari, Amerika yuristlar assotsiatsiyam, K. Adenauer fon-di, Soros fondi, F. Ebert fondi va sh. k. jamg'armalar b-n yaqin hamkorlikda faoliyat yuritadi. BMT Taraqqiyot dasturi (PROON) b-n birga ta'sis etilgan «Demokratlashtirish va inson huquqlari» ilmiy-ommabop jur. o'zbek, ingliz va rus tillarida chop etiladi. Markaz huzurida inson huquqlari bo'yicha ommaviy kutubxona tashkil etilgan.

Shu ma'noda Konstitutsiyaning 20-moddasiga ko'ra: O'zbekiston Respublikasi fuqarosi va davlat bir-biriga nisbatan o'zaro huquq va majburiyatlar bilan bog'liqdir. Insonning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlab qo'yilgan huquq va erkinliklari daxlsizdir hamda ulardan sud qarorisiz mahrum etishga yoki ularni cheklab qo'yishga hech kim haqli emas. Insonning huquq va erkinliklari bevosita amal qiladi. Insonning huquq va erkinliklari qonunlarning, davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, ularning mansabdor shaxslari faoliyatining mohiyati va mazmunini belgilaydi.

Davlat organlari tomonidan insonga nisbatan qo'llaniladigan huquqiy ta'sir choralari mutanosiblik prinsipiga asoslanishi va qonunlarda nazarda tutilgan maqsadlarga erishish uchun yetarli bo'lishi kerak. Inson bilan davlat organlarining o'zaro munosabatlarida yuzaga keladigan qonunchilikdagi barcha ziddiyatlar va noaniqliklar inson foydasiga talqin etiladi-deb belgilangan.

“Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi” Muqaddimasida “Insoniyat oilasining hamma a'zolariga xos qadr-qimmat va ularning teng, ajralmas huquqlarini tan olish erkinlik, adolat va yalpi tinchlik asosi ekanligini e'tiborga olib; inson huquqlarini mensimaslik va uni poymol etish insoniyat vijdoni qiynaladigan vahshiyona ishlar sodir etilishiga olib kelganini, kishilar so'z erkinligi va e'tiqod erkinligiga ega bo'ladigan hamda qo'rquv va muhtojlikdan holi sharoitda

yashaydigan dunyoni yaratish insonlarning ezgu intilishidir deb e'lon qilinganligini e'tiborga olib; inson oxirgi chora sifatida zulm va istibdodga qarshi isyon ko'tarishga majbur bo'lishining oldini olish maqsadida inson huquqlari qonun kuchi bilan himoya etilishi zarur ekanligini e'tiborga olib; xalqlar o'rtasida do'stona munosabatlarni rivojlantirishga ko'maklashish zarurligini e'tiborga olib; Birlashgan Millatlar xalqlari insonning asosiy huquqlariga, shaxsning qadr-qimmatiga, erkak va ayolning teng huquqliligiga, o'z e'tiqodlarini Nizomda tasdiqlaganliklari hamda yanada kengroq erkinlikda ijtimoiy taraqqiyot va turmush sharoitlarini yaxshilashga ko'maklashishga ahd qilganliklarini e'tiborga olib; a'zo bo'lgan davlatlar Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan hamkorlikda inson huquqlari va asosiy erkinliklarini yalpi hurmat qilish va unga rioya qilishga ko'maklashish majburiyatini olganligini e'tiborga olib; mazkur huquqlar va erkinliklarning xarakterini yalpi tushunish ushbu majburiyatlarning to'liq ado etilishi uchun katta ahamiyatga ega bo'lishini e'tiborga olib;

Bosh Assambleya mazkur Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasini barcha xalqlar va barcha davlatlar bajarishga intilishi lozim bo'lgan vazifa sifatida e'lon qilar ekan, bundan muddao shuki, har bir inson va jamiyatning har bir tashkiloti doimo ushbu Deklaratsiyani nazarda tutgan holda ma'rifat va ta'lim yo'li bilan bu huquq va erkinliklarning hurmat qilinishiga ko'maklashishi, milliy va xalqaro taraqqiyparvar tadbirlar orqali ham uning bajarilishi ta'minlanishiga, Tashkilotga a'zo bo'lgan davlatlar xalqlari o'rtasida va ushbu davlatlarning yurisdiksiyasidagi hududlarda yashayotgan xalqlar o'rtasida yalpisiga va samarali tan olinishiga intilishlari zarur" deb hisoblaydi. Jami 30 moddadan iborat bo'lgan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining moddalarini o'qiymiz. Shuni alohida ta'kidlash joizki, ular O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidagi normalar bilan egizak. Masalan: "Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi"ning 3-moddasi. "Har bir inson yashash, erkin bo'lish va shaxsiy daxlsizlik huquqlariga egadir". Endi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini 24-moddasini o'qiymiz: "Yashash huquqi har bir insonning uzviy huquqidir. Inson hayotiga suiqasd qilish eng og'ir jinoyatdir." Deklaratsiyaning 5-moddasi: "Hech kim qiynoqqa yoki shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni xo'rllovchi muomala va jazoga duchor etilmasligi kerak." Bunga hamohang bo'lgan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 26-moddasining ikkinchi qismini o'qiymiz. "Hech kim qiynoqqa solinishi, zo'ravonlikka shafqatsiz yoki inson qadr-qimmatini kamsituvchi boshqa tarzda tazyiqqa duchor etilishi mumkin emas." Yoki, Deklaratsiyaning 9-moddasi, "Hech kim asossiz qamalishi, ushlanishi yoki quvg'in qilinishi mumkin emas. Shu nuqtai nazardan qaraganda O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida 21-moddasida "Har bir inson o'z shaxsini erkin kamol toptirish huquqiga ega. Hech kimga uning roziligisiz qonunchilikda belgilanmagan majburiyat yuklatilishi mumkin emas. Inson o'z huquq va erkinliklarini amalga oshirishda boshqa shaxslarning, jamiyat hamda davlatning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlariga putur yetkazmasligi shart. Insonning huquq va erkinliklari faqat qonunga muvofiq va faqat konstitutsiyaviy tuzumni, aholining sog'lig'ini, ijtimoiy axloqni, boshqa shaxslarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, jamoat

xavfsizligini hamda jamoat tartibini ta'minlash maqsadida zarur bo'lgan doirada cheklanishi mumkin". Bu yerda haqiqatan, demokratik tamoyillarning ustuvorligini va insonning erkinligi boshqa bir inson va shaxs erkinligiga putur yetkazmasligi nazarda tutilgan.

Yangilangan Konstitutsiya mamlakatimizning uzoq muddatli taraqqiyot strategiyalari, umuman, yurtimiz va xalqimizning ertangi farovon hayoti uchun mustahkam huquqiy asos hamda ishonchli kafolat yaratadi. Bir so'z bilan aytganda, "Inson qadri uchun" g'oyasini hamda hozirgi islohotlarimizning bosh tamoyili bo'lgan "Inson – jamiyat – davlat" degan yondashuvni Konstitutsiyamizning mazmun-mohiyatiga chuqur singdirib, amaliy hayotimizda bosh qadriyatga aylantirishimiz zarur. Ya'ni, insonning qadr-qimmatini, sha'ni va g'ururi bundan buyon barcha sohalarida birinchi o'rinda turishi kerak.

O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida o'z aksini topgan xalqparvar davlatni barpo etish yo'lidagi muhim vazifalarni amalga oshirish uchun, avvalambor yangi konstitutsiyaviy makon kerakligini barchamiz tushunib turibmiz. Bosh Qomusimiz bugungi real voqelikka mos bo'lsagina, u shiddat bilan olib borilayotgan islohotlarimizning huquqiy asosi bo'lib xizmat qila oladi. Bevosita xalqimizning takliflari asosida, "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi Konstitutsiyaviy qonun loyihasi tayyorlandi. Hozirda, O'zbekiston Respublikasi ahli, fuqarolarning munosib hayot kechirishini, millatlararo va konfessiyalararo totuvlikni, ko'p millatli jonajon O'zbekistonimizning farovonligini va gullab-yashnashini ta'minlashni maqsad qilgan holda, ushbu Konstitutsiya qabul qilganligini ta'kidlash joiz. Yana bir muhim jati yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida, ilgari amal qilib kelgan "davlat – jamiyat – inson" tamoyilini "inson – jamiyat – davlat" deb o'zgartirilganligi, ya'ni eng avvalo inson manfaatini har narsadan ustun qo'yish maqsad qilingan. Yangi Konstitutsiyada, O'zbekiston ijtimoiy davlat deb e'lon qilinmoqda. Davlatning ijtimoiy majburiyatlariga oid normalar qariyb uch baravarga ortmoqda. Jumladan, fuqarolarning ijtimoiy jihatdan ehtiyojmand toifalari uy-joy bilan ta'minlanishi, mehnatga haq to'lashning eng kam miqdori insonga munosib yashashini ta'minlashni hisobga olgan holda belgilanishi, fuqarolarning tibbiy yordamning kafolatlangan hajmini davlat hisobidan olishga haqliligi va boshqalar belgilanmoqda.

Inson hamda fuqaroning huquq va erkinliklari kafolatlari

Yangilangan Asosiy Qonunimizning 54-moddasida "Insonning huquq va erkinliklarini ta'minlash davlatning oliy maqsadidir. Davlat inson hamda fuqaroning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlangan huquqlari va erkinliklarini ta'minlaydi". O'zbekiston fuqarolari millati, irqi, jinsi, kasb-kori, ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, fuqaro sifatida qonun oldida huquqan tengdir. Fuqarolarning o'z fuqarolik huquqlarini bilib olishlari va himoya qilishlari hamda burchlarini chuqur anglab yetishlari uchun ularni huquqiy jihatdan tarbiyalab berish galdagi vazifalardan biridir. Bu jarayon fuqarolar uchun ma'naviy kamolot manbai bo'lishi bilan birga, ta'lim-tarbiya tizimi uchun ham doimiy amaliy faoliyatdir.

Yangilangan Konstitutsiyaning 55-moddasi. “Har kim o‘z huquq va erkinliklarini qonunda taqiqlangan barcha usullar bilan himoya qilishga haqli.

Har kimga o‘z huquq va erkinliklarini sud orqali himoya qilish, davlat organlarining hamda boshqa tashkilotlarining, ular mansabdor shaxslarning qonunga xilof qarorlari, harakatlari va harakatsizligi ustidan sudga shikoyat qilish huquqi kafolatlanadi.

Har kim buzilgan huquq va erkinliklarini tiklash uchun uning ishi Qonunda belgilangan muddatlarda vakolatli, mustaqil hamda xolis sud tomonidan ko‘rib chiqishi huquqi kafolatlanadi.

Har kim O‘zbekiston Respublikasining qonunchiligiga va xalqaro shartnomalariga muvofiq, agar davlatning huquqiy himoyaga doir barcha ichki vositalaridan foydalanib bo‘lingan bo‘lsa, insonning huquq va erkinliklarini himoya qiluvchi xalqaro organlarga murojaat etishga haqli.

Har kim davlat organlarining yoxud ular mansabdor shaxslarining qonunga xilof qarorlari, harakatlari yoki harakatsizligi tufayli yetkazilgan zararining o‘rni davlat tomonidan qoplanishi huquqiga ega”.

Asosiy Qonunning 56-moddasi. “Inson huquqlari bo‘yicha milliy institutlar inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishning mavjud shakllari hamda vositalarini to‘ldiradi, fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga va inson huquqlari madaniyatini yuksaltirishga ko‘maklashadi.

Davlat inson huquqlari bo‘yicha milliy institutlar faoliyatini tashkil etish uchun shart-sharoitlar yaratadi” deb tahrir qilingan.

Bugungi dunyoda nogironligi borlarni himoya qilish va qo‘llab-quvvatlash davlatning ijtimoiy yo‘naltirilganligi ko‘rsatkichidir. O‘zbekiston Konstitutsiyasining Yangi Konstitutsiyada ham davlatning asosiy qadriyati inson ekanini ko‘rish mumkin. Xususan, 57-moddada “nogiron” degan so‘zni uchratamiz. Ya‘ni ushbu moddada mehnatga layoqatsiz va yolg‘iz keksalar, nogironligi bo‘lgan shaxslar hamda davlat himoyasida ekani belgilab qo‘yildi.

3. Jamiyatning iqtisodiy negizlari. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ma‘muriy-hududiy va davlat tuzilishi masalalari. Davlat hokimiyatining tashkil etilishining konstitutsiyaviy asoslari

Iqtisodiy islohotlarga mos soliq-byudjet siyosatini yuritish va byudjet mablag‘larini samarali taqsimlash maqsadida yangi tahrirdagi Soliq va Byudjet kedekslari qabul qilindi. Davlat byudjeti qonun ko‘rinishida qabul qilinmoqda.yu qonunchilik darajasida tavakkalchilik va tashqi ta’sirlarni boshqarish uchun yetarlicha moslashuvchan shart-sharoitlarni ta’minlovchi yuridik normalar mahalliy qonunchiligimizga singdirilmoqda, fiskal qoidalar takomillashtirilmoqda.

O‘tgan 6 yil davomida soliq, byudjet, pul-kredit siyosati va boshqa iqtisodiy jarayonlarni muvofiqlashtirishning huquqiy asoslariga oid 14 ta yangi qonunlar qabul qilindi. 9 ta qonun o‘z kuchini yo‘qotgan deb topildi. Shuningdek, amaldagi 50 ta

qonunlarga 273 ta o'zgartish va qo'shimchalar kiritildi⁴. Bularning barchasi keng qamrovli iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishning huquqiy asoslarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Soliq stavkalarining pasaytirilishi bilan bir paytda soliq tizimini soddalashtirish tadbirkorlikning raqobatbardoshligini oshirishga imkon yaratdi. So'nggi 6 yildagi kapitalga investitsiyalar hajmi deyarli 4 marta ko'payib, uning tarkibida markazlashmagan investitsiyalar miqdori muttasil oshib foizga yetib qoldi.

Soliq yukini kamaytirish tadbirkorlikni yangi tadbirkorlik tashabbuslarini amalga oshirishga undamoqda. Natijada 2018-2022-yillar mobaynida mamlakatimizda 424 mingdan ortiq kichik kichik korxona va mikrofirmalar yangidan tashkil etildi. Bugungi kunda iqtisodiy faol aholining 67,2 foizi (10 million kishi) kichik biznes va xususiy tadbirkorlik bilan shug'ullanayotgani ham tadbirkorlik iqtisodiyotning yetaklovchi kuchiga aylanganligining isbotidir.

Qo'shilgan qiymat solig'i stavkasi 12 foizga tushirildi. Xorijiy investorlar aksiyalaridan oladigan dividendlar uch yil muddatga foyda solig'idan ozod qilindi.

Yangi Konstitutsiyaning 148-moddasida O'zbekiston Respublikasining davlat byudjetini shakllantirish hamda ijro etish tartib-tamoyillari ochiqlik va shaffoflik prinsiplari asosida amalga oshirilishi belgilab qo'yildi.

Ma'muriy-hududiy va davlat tuzilishi

83-modda. O'zbekiston Respublikasi viloyatlar, tumanlar, shaharlar, shaharchalar, qishloqlar, ovullar, shuningdek Qoraqalpog'iston Respublikasidan iborat.

Tarixiy jarayonlar va jahon davlatlarining rivojlanish tajribasi, davlat va ma'muriy-hududiy tuzilish muammolari siyosiy va huquqiy nuqtai nazardan juda dolzarb ekanligini ko'rsatmoqda.

Ma'lumki, har qanday davlat muayyan hududga ega bo'ladi. Uning fuqarolari ham xuddi shu hududda istiqomat qilishadi. Davlat o'z oldida turgan asosiy vazifalarni, masalan, aholining iqtisodiy turmushini tashkil etish, uning xavfsizligini ta'minlash va boshqa funksiyalarni bajarish maqsadida turli xil faoliyatni amalga oshiradi. Davlatda aholining soni qancha ko'p bo'lsa, hududiy jihatdan katta bo'lsa, bu sharoitlarda uni yuqoridan turib tartibga solish mushkullashadi.

Davlat tuzilishi yoki milliy davlat tuzilishi deganda, davlatning mohiyatidan kelib chiquvchi uning hududiy tuzilishi yoki milliy-hududiy tuzilishi, davlat bilan uning tarkibiga kiruvchi bo'laklarni (kismlarni) davlat munosabati shakllari va huquqiy holatlari tushuniladi.

Fuqarolar soni va hudud ko'lami muayyan chegaraga yetganda, mamlakat hududini okruglar, viloyatlar, o'lkalar, shtatlar, kantonlar, guberniyalar, tumanlar singari hududlarga bo'lish hamda shu hududiy tuzilmalarda hokimiyatning mahalliy (hududiy) organlarini tuzish zarurati tug'iladi. Shu tariqa hokimiyat va

⁴ Nazarov Sh. Iqtisodiy islohotlar xalq ishonchini oqlashga qaratilgan // Xalq so'zi, 2023 yil 8 iyun, №117 (8460).

boshqaruvning markaziy hamda mahalliy organlari o'rtasida vakolatlarni bo'lish ehtiyoji ham paydo bo'ladi.

Davlatshunos olimlar tomonidan davlat tuzilishi tushunchasiga ko'plab ta'riflar berilgan. Ularning qariyb barchasi davlat tuzilishi shakli deganda – davlat hokimiyatining ma'muriy-hududiy tashkil etilishi, davlat bilan uni tashkil etuvchi qismlar o'rtasidagi, davlatning alohida qismlari o'rtasidagi, markaziy va mahalliy organlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar xarakterini tushunish kerak, deb hisoblashadi.

Tuzilish tarkibiga ko'ra davlatlar oddiy – unitar hamda murakkab – federativ yoki konfederativ davlatlarga bo'linadi. Davlatning tuzilish shakli nafaqat ommaviy hokimiyat bilan, balki davlatning yana bir muhim xususiyati – aholining hududiy tashkiloti bilan ham chambarchas bog'liqdir.

Unitar⁵ davlat – oddiy tuzilishga ega yaxlit davlat hisoblanadi. Unitar davlatlarning aksariyati muayyan ma'muriy-hududiy bo'linishga ega, ya'ni tumanlar, viloyatlar, kantonlardan iborat bo'ladi. Mazkur ma'muriy-hududiy bo'linmalar davlat suvereniteti alomatiga ega emas. Unitar davlatlarda butun hudud bo'yicha yagona oliy organlar tizimi va yagona qonunchilik tizimi mavjud bo'ladi. Unitar davlatlarning tuzilishi oddiydir.

Unitar davlatdagi ma'muriy-hududiy bo'linmalar faqat mahalliy masalalarni hal qilish huquqiga ega, markaziy yagona davlat hokimiyati kuchi davlatning barcha hududiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Unitar davlatlarga ko'plab misollar keltirish mumkin. Masalan, Italiya, Fransiya, Buyuk Britaniya, Ukraina, Qozog'iston, Qirg'iziston, shu jumladan, O'zbekiston Respublikasi ham unitar davlat hisoblanadi.

Davlat tuzilishi shaklining ikkinchisi – bu murakkab davlatlar. Murakkab davlatlarga – federatsiya, konfederatsiya va boshqa davlat tuzilmalari kiradi.

Federativ⁶ davlat – bu davlatlarning shartnoma va qonuniy tartibga solingan birlashuvini ta'sis etishga asoslangan ittifoqdir. Demak, o'zaro birlashishga intiluvchi bir qancha mustaqil davlatlar mavjud bo'lgan joydagina federatsiya tashkil etilishi mumkin.

Federativ shakldagi davlat qonun chiqaruvchi organlarga, ijro etuvchi va sud organlariga ega bo'lgan bir necha davlatlar – sub'ektlar birlashmasidan, ittifoqidan tashkil topadi. Federativ davlatlarda sub'ektlar o'ziga xos nomlar bilan – respublika, shtatlar, kantonlar, yerlar deb ataladi. Amerika Qo'shma Shtatlari, Rossiya Federatsiyasi, Germaniya Federativ Respublikasi va boshqa ko'pgina davlatlar federativ davlatlar hisoblanadi.

Federativ davlat bir necha suveren davlatlarning ittifoqidan tashkil topgan suveren davlatdir. Federatsiyada umumfederativ davlatning hokimiyati va boshqaruv organlari, konstitutsiyasi, byudjeti, davlat ramzlari bo'lishi bilan birga unga kiruvchi davlatlarning ham o'z hokimiyati va boshqaruv organlari, konstitutsiyasi mavjud bo'ladi.

⁵ «Унитар» сўзи лотинча «unus» – «бир» сўзидан олинган бўлиб, «ягона» деган маънони англатади.

⁶ «Федератив» сўзи лотинча «feodus» сўзидан олинган бўлиб, «иттифок», «шартнома» маъноларини англатади.

Hozirgi vaqtda davlatlarning rivojlanishi «sof holda»gi unitar va federativ davlat tuzilmasiga ta'sir o'tkazib kelmoqda. Unitar davlatlar ayrim huquqlarini ma'muriy-hududiy bo'linmalariga bermoqda, federativ shakldagi davlatlarda esa ularning markaziy organlari hokimiyatlarini butun federatsiya hududida mustahkamlashga harakat qilmoqdalar.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyoning o'rta va shimoliy qismida joylashgan bo'lib, shimoliy-sharqda Qirg'iziston, shimol va shimoliy-g'arbda Qozog'iston respublikalari, janubiy-g'arbda Turkmaniston, janubiy-sharqda Tojikiston Respublikasi bilan, janubda qisman Afg'oniston bilan chegaradosh.

O'zbekiston Respublikasining maydoni – 447,4 ming kv. km.

O'zbekiston Respublikasining davlat tuzilishiga keladigan bo'lsak, u tuzilishiga ko'ra, unitar (oddiy) davlat hisoblanadi. Boshqa unitar davlatlardan farq qilgan holda, O'zbekiston Respublikasining davlat tuzilishi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Chunki uning tarkibiga mustaqil Qoraqalpog'iston Respublikasi ham kiritilgan.

Demak, O'zbekiston Respublikasi alohida huquqiy maqomga ega bo'lgan Qoraqalpog'iston Respublikasidan, viloyatlardan hamda Toshkent shahridan tashkil topgan.

Viloyat – O'zbekiston Respublikasi ma'muriy-hududiy birliklar tizimida eng yuqori bo'g'in bo'lib, alohida o'rin tutadi. Viloyat o'z tarkibiga boshqa ma'muriy-hududiy bo'laklarning hammasini oladi va shu tariqa muhim tashkiliy funksiyani bajaradi. Bu hududiy bo'linma joylarni markaz bilan bog'lab turadigan aloqa tuzilmasidir. Respublika miqyosidagi davlat organlari o'z vazifalarini, joylardagi organlar bilan aloqalarini faqat viloyat va uning davlat boshqaruv organlari – viloyat hokimligi orqali amalga oshiradi. Shu bilan birga, viloyat o'z tarkibiga kiruvchi quyi hokimiyat vakillik va ijroiya organlari faoliyatiga rahbarlik qiladi hamda ularni umumdavlat va mahalliy manfaatlardan kelib chiqib birlashtiradi.

Viloyat hududlari o'z navbatida tumanlarga va viloyatga bo'ysunuvchi shaharlarga bo'linadi. Har bir viloyatda tumanlarning soni turlicha bo'ladi.

Viloyat yirik ma'muriy-hududiy bo'linma sifatida barqaror bo'lishi lozim. Uning tuzilishi, mustahkamlanishi, yiriklashishi yoki bo'linishi iqtisodiy jihatdan asoslantirilishi lozim. Mazkur ma'muriy-hududiy birlik iqtisodiyotning barcha sohalarini kompleks rivojlanishiga olib kelishi lozim.

84-modda. Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar, Toshkent shahrining chegaralarini o'zgartirish, shuningdek viloyatlar, shaharlar, tumanlar tashkil qilish va ularni tugatish O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining roziligi bilan amalga oshiriladi.

Viloyat va respublikaga (Qoraqalpog'iston Respublikasiga) bo'ysunuvchi shaharlar turkumiga kamida 30 ming aholisi, muhim sanoat ahamiyatiga ega bo'lgan istiqbolli iqtisodiy va madaniy markaz hisoblangan shaharlar kiradi.

Tumanga bo'ysunuvchi shaharlar toifasiga sanoat korxonalari, kommunal xo'jaligi, davlat uy-joy fondi, rivojlangan ijtimoiy-madaniy muassasalari, savdo, umumiy ovqatlanish, maishiy xizmat ko'rsatish korxonalari mavjud bo'lgan hamda

aholisi 7 ming kishidan kam bo'lmagan va uning uchdan ikki qismini ishchi, xizmatchi hamda ularning oila a'zolari tashkil etgan shaharchalar va boshqa aholi manzillari kiritiladi. Bunda mazkur aholi punktining ma'muriy ahamiyati va rivojlanish istiqbollari e'tiborga olinadi.

Shaharchalar ham ma'muriy-hududiy birlik bo'lib, uning turkumiga sanoat korxonalari, qurilishlar, temir yo'l stansiyalari va boshqa muhim ob'ektlar yaqinida joylashgan hamda kamida ikki ming aholisi bo'lgan aholi punktlari kiritilishi mumkin.

Qishloqlar – ma'muriy-hududiy bo'linishning quyi bo'g'inlaridan biridir. Shahar hududlariga kirmaydigan, ma'lum aholi soniga ega bo'lgan qishloq markazlari va ma'lum sanoat ob'ektlari atrofida istiqomat qiluvchi aholining yashash joylari qishloqlar bo'lishi mumkin.

Ovullar esa qishloqlarga qaraganda kichikroq hajmdagi yashash va turar joylardan iborat aholi punktlaridir. Ovullarda, ko'p hollarda, chorvador oilalar istiqomat qilib, ular, aso san, ko'chib yuruvchi bir necha cho'ponlar oilalaridan tashkil topadi.

XVII bob. Qoraqalpog'iston Respublikasi

85-modda. Suveren Qoraqalpog'iston Respublikasi O'zbekiston Respublikasi tarkibiga kiradi. Qoraqalpog'iston Respublikasining suvereniteti O'zbekiston Respublikasi tomonidan muhofaza etiladi.

O'zbekiston Respublikasi ma'muriy-hududiy bo'linishi tizimida **Qoraqalpog'iston Respublikasi** alohida ahamiyat kasb etadi.

Har bir millatning o'z taqdirini o'zi belgilash tamoyili asosida qoraqalpoq millati O'zbekiston hududida o'z davlatini muxtor Respublika shaklida tashkil etgan edi. O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligiga erishganidan so'ng, Qoraqalpog'iston Respublikasi mustaqil-suveren deb e'lon qilindi. Ushbu maqom O'zbekiston Respublikasining Mustaqillik deklaratsiyasida, O'zbekiston Respublikasining Davlat mustaqilligi asoslari to'g'risidagi qonunda va Qoraqalpog'iston Respublikasi Konstitutsiyasi⁷da o'z ifodasini topdi.

Qoraqalpog'iston Respublikasining ma'muriy-hududiy tuzilishi Qoraqalpog'iston Respublikasi Konstitutsiyasida o'z ifodasini topgan bo'lib, 66-moddaga binoan Qoraqalpog'iston Respublikasi tumanlardan, shaharlardan, shaharchalardan, ovullardan iborat.

Qoraqalpog'iston Respublikasida eng yirik ma'muriy-hududiy birlik – bu tuman hisoblanadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi O'zbekiston Respublikasining shimoliy-g'arbida joylashgan. Maydoni 164,9 ming kv. km. Qoraqalpog'iston Respublikasida 15 ta tuman, 12 ta shahar, 16 ta shaharcha, 112 ovul bor.

Qoraqalpog'iston Respublikasining poytaxti Nukus shahridir.

⁷ Qoraqalpog'iston Respublikasi Konstitutsiyasi 1993 yil 9 aprelda qabul qilingan.

O'zbekiston Respublikasining ma'muriy-hududiy tuzilishida **Toshkent shahri** alohida o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 6-moddasiga binoan O'zbekiston Respublikasining poytaxti – Toshkent shahri.

Poytaxt shahar bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega. Unda davlat va jamoat tashkilotlarining markaziy idoralari, davlat boshlig'ining qarorgohi, chet el diplomatik vakolatxonalari joylashadi, davlatning asosiy siyosiy va iqtisodiy tadbirlari amalga oshiriladi.

Toshkent shahri Toshkent viloyatining ma'muriy markazi bo'lib, maydoni 256 kv. km.

Ma'muriy-hududiy bo'linish – bu qonun asosida tuzilgan, ma'lum nomga, tegishli davlat-huquqiy maqomga ega bo'lgan va boshqa ma'muriy-hududiy bo'laklar bilan, boshqaruv va bo'ysunish munosabatlari bilan bog'liq O'zbekiston Respublikasi hududining tarkibiy qismidir.

O'zbekiston Respublikasi hududining ma'lum ma'muriy bo'laklarga bo'linishi, davlatning asosiy funksiya va vazifalarini amalga oshirishda zarur tadbir bo'lib hisoblanadi.

Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari ma'muriy-hududiy bo'lakda o'z vazifalarini shu davlat hududiy bo'laklari orqali amalga oshiradilar. Demak, ma'muriy-hududiy bo'laklarga mos ravishda davlat apparatining tegishli bo'g'inlari ham takomillashtiriladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasida tumanlarni tuzish va tugatish Qoraqalpog'iston Respublikasi hukumatining taklifiga muvofiq Jo'qorg'i Kenges tomonidan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining roziligi bilan amalga oshiriladi.

Qishloqlar, ovullarni tuzish va tugatish tegishli tuman hokimlarining iltimosnomasiga asosan xalq deputatlari viloyat Kengashlari tomonidan, Qoraqalpog'iston Respublikasida esa – Jo'qorg'i Kenges tomonidan amalga oshiriladi.

«O'zbekiston Respublikasida ma'muriy-hududiy tuzilish, toponimik ob'ektlarga nom berish va ularning nomlarini o'zgartirish masalalarini hal etish tartibi to'g'risida»gi qonunning 4-6-moddalariga binoan esa Qoraqalpog'iston Respublikasining chegarasi faqat uning roziligi bilan Jo'qorg'i Kenges qaroriga asosan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan o'zgartirilishi mumkin.

Viloyatlar va tumanlarning chegaralarini o'zgartirish tegishli viloyatlar, Toshkent shahar hokimlarining iltimosnomasiga asosan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining taklifiga muvofiq Oliy Majlis tomonidan amalga oshiriladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasida tumanlarning chegaralarini o'zgartirish tegishli tuman hokimlarining iltimosnomasiga binoan Qoraqalpog'iston Respublikasi hukumatining taklifiga muvofiq Jo'qorg'i Kenges tomonidan amalga oshiriladi.

Qishloqlar va ovullar chegarasini o'zgartirish, aholi punktlarini birlashtirish tegishli tuman hokimlarining iltimosnomasiga asosan xalq deputatlari viloyat Kengashlari tomonidan, Qoraqalpog'iston Respublikasida esa – Jo'qorg'i Kenges tomonidan amalga oshiriladi.

Qoraqalpog‘iston Respublikasining poytaxtini belgilash va ko‘chirish O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining roziligi bilan Jo‘qorg‘i Kenges tomonidan amalga oshiriladi.

Viloyatlarning ma‘muriy markazlarini belgilash va ko‘chirish tegishli viloyat hokimlarining iltimosnomasiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining taklifiga muvofiq O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan amalga oshiriladi.

Tumanlar, qishloqlar, ovullarning ma‘muriy markazlarini belgilash va ko‘chirish tegishli tuman hokimlarining iltimosnomasiga binoan xalq deputatlari viloyat Kengashlari tomonidan, Qoraqalpog‘iston Respublikasida esa – Jo‘qorg‘i Kenges tomonidan amalga oshiriladi.

Shaharlarning chegaralarini belgilash va kengaytirish tegishli viloyat, Toshkent shahri hokimlarining iltimosnomasiga asosan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining taklifiga muvofiq O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan amalga oshiriladi.

Qoraqalpog‘iston Respublikasida shaharlarning chegaralarini belgilash va kengaytirish tegishli tuman, shahar hokimlarining iltimosnomasiga asosan Qoraqalpog‘iston Respublikasi hukumatining taklifiga muvofiq Jo‘qorg‘i Kenges tomonidan amalga oshiriladi.

Shaharchalarning chegaralarini belgilash va kengaytirish tegishli tuman hokimlarining iltimosnomasiga asosan xalq deputatlari viloyat Kengashlari tomonidan, Qoraqalpog‘iston Respublikasida esa – Jo‘qorg‘i Kenges tomonidan amalga oshiriladi.

Viloyatlar, tumanlar, shaharlarga nom berish va ularning nomini o‘zgartirish tegishli viloyat hokimlarining iltimosnomasiga asosan O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan amalga oshiriladi.

Qoraqalpog‘iston Respublikasida tumanlar, shaharlarga nom berish va ularning nomini o‘zgartirish tegishli tuman, shahar hokimlarining iltimosnomasiga asosan Jo‘qorg‘i Kenges tomonidan amalga oshiriladi.

Shaharchalar, qishloqlar, ovullar, aholi punktlariga nom berish va ularning nomini o‘zgartirish tegishli tuman, shahar hokimlarining iltimosnomasiga asosan xalq deputatlari viloyat Kengashlari tomonidan, Qoraqalpog‘iston Respublikasida esa – Jo‘qorg‘i Kenges tomonidan amalga oshiriladi.

Viloyatlar, tumanlar, shaharlarga nom berish va ularning nomini o‘zgartirish vaqtida O‘zbekiston Respublikasida mavjud bo‘lgan nomlarni berishga, shaharchalar, qishloqlar, ovullar, aholi punktlariga esa Qoraqalpog‘iston Respublikasi yoki ushbu viloyatda mavjud bo‘lgan nomlarni berishga yo‘l qo‘yilmaydi.

Viloyatlar, shaharlar, tumanlar, qishloqlar, ovullar, shaharchalar, aholi punktlariga odamlarning nomini berishga, shuningdek ularni tarixiy voqealar sharafiga nomlashga qoida tariqasida yo‘l qo‘yilmaydi.

Viloyatlar, tumanlar, shaharlar, shaharchalar, qishloqlar, ovullarni tuzish, tugatish, chegaralarini o‘zgartirish, ma‘muriy markazlarni boshqa joyga ko‘chirish, aholi yashaydigan punktlarni shaharchalar toifasiga ko‘chirish, ma‘muriy-hududiy

birliklarni nomlash, nomini o'zgartirish masalasiga bag'ishlangan qarorlar albatta O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Axborotnomasida chop etilishi lozim.

86-modda. Qoraqalpog'iston Respublikasi o'z Konstitutsiyasiga ega. Qoraqalpog'iston Respublikasining Konstitutsiyasi O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga zid bo'lishi mumkin emas.

O'zbekistonning davlat mustaqilligiga erishishi, o'z navbatida, Qoraqalpog'istonning ham davlat suverenitetini qo'lga kiritishiga olib keldi. Qoraqalpog'iston davlat suverenitetining poydevorini yaratishda dastlabki asos sifatida, 1990 yil 20 iyunda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasining suvereniteti to'g'risidagi Deklaratsiya"ni ko'rsatib o'tish mumkin. Mazkur hujjatda Qoraqalpog'iston O'zbekiston Respublikasi tarkibidagi suveren respublika, deb e'lon qilingan edi. Shu bilan birga, Qoraqalpog'istonning 1990 yil 14 dekabrda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi tarkibida Qoraqalpog'iston Respublikasi suvereniteti to'g'risidagi Deklaratsiyasi"da ham uning suveren maqomi belgilab qo'yilgan. Mazkur Deklaratsiyaning 9-bandida Qoraqalpog'iston Respublikasining suvereniteti uning Konstitutsiyasi bilan ta'minlanadi, O'zbekiston Respublikasi Qoraqalpog'iston Respublikasi manfaatlarini uning Asosiy Qonuniga ko'ra va O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiq himoya qiladi, deb qayd etilgan edi.

Binobarin, Qoraqalpog'iston Respublikasining O'zbekiston Respublikasi tarkibidagi huquqiy maqomini mustahkamlashda 1991 yil 31 avgustda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to'g'risida"gi Qonun muhim o'rin tutadi. Unda Qoraqalpog'iston Respublikasining hududiy yaxlitligi va suvereniteti tan olinadi.

O'zbekiston Respublikasini Qoraqalpog'iston Respublikasini o'z tarkibiga olgan unitar davlat sifatida e'tirof etish bilan birga, mamlakatimiz davlat tuzilishida federalizmning ba'zi xususiyatlari ham mavjud ekanligini ta'kidlash joizdir.

87-modda. O'zbekiston Respublikasi qonunlari Qoraqalpog'iston Respublikasi hududida ham majburiydir.

Suveren Qoraqalpog'iston Respublikasining huquqiy maqomini belgilab beruvchi muhim huquqiy hujjatlar sifatida O'zbekiston Respublikasi va Qoraqalpog'iston Respublikasi Konstitutsiyalarini e'tirof etish mumkin.

1993 yil 9 aprelda qabul qilingan Qoraqalpog'iston Respublikasining Konstitutsiyasi davlat tuzilishining asosiy prinsiplarini, davlat hokimiyatining tizimini va davlat, jamiyat, shaxs munosabatlarining huquqiy asoslarini belgilab berdi. Ta'kidlash joizki, mazkur konstitutsiya o'zida jahon konstitutsiyaviy tajribasini, inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish va tartibga solishning ilg'or amaliyotini, jamiyatning demokratik asoslarini mujassamlashtirgan.

Qoraqalpog'iston Respublikasining Konstitutsiyasi 6 bo'lim, 26 ta bob va 119 ta moddadan iborat.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi ustunligini so‘zsiz tan oladi. Xususan, Qoraqalpog‘iston Respublikasining Konstitutsiyasi 1-moddasida “Qoraqalpog‘iston – O‘zbekiston Respublikasi tarkibiga kiradigan suveren demokratik respublika... O‘zbekiston Respublikasi bilan Qoraqalpog‘iston Respublikasining o‘zaro munosabatlari O‘zbekiston Respublikasi va Qoraqalpog‘iston Respublikasi o‘rtasida O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi doirasida tuzilgan shartnomalar hamda bitimlar bilan tartibga solinadi”, – deb belgilab qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 15-moddasiga muvofiq, O‘zbekiston Respublikasining butun hududida (Qoraqalpog‘iston esa uning tarkibiy qismidir) O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlari ustunligi so‘zsiz tan olinadi.

Ushbu modda demokratik huquqiy davlatning eng asosiy belgilaridan biri Konstitutsiya va qonun ustuvorligi tamoyilidan kelib chiqadi. Shu bilan birga, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Konstitutsiyasining 15-moddasida Qoraqalpog‘iston Respublikasida O‘zbekiston Respublikasi va Qoraqalpog‘iston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlarining ustunligi so‘zsiz tan olinishi belgilab qo‘yilgan.

88-modda. Qoraqalpog‘iston Respublikasining hududi va chegaralari uning roziligisiz o‘zgartirilishi mumkin emas. Qoraqalpog‘iston Respublikasi o‘z ma‘muriy-hududiy tuzilishi masalalarini mustaqil hal qiladi.

Davlat hokimiyatining ta’siri ma‘lum hududga va tegishlicha aholiga joriy qilinishi har qanday davlatning muhim belgisidir.

Davlatning o‘z hududida Konstitutsiyasining va qonunlarining ustunligi suverenitet belgilarining biri hisoblanadi. Konstitutsiyaning ushbu moddasida Qoraqalpog‘iston o‘z ma‘muriy-hududiy tuzilishi masalalarini mustaqil hal qiladi, davlat hokimiyati organlari tizimini belgilaydi, deb mustahkamlangan.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi Konstitutsiyasining XVI bobi Qoraqalpog‘iston Respublikasining ma‘muriy-hududiy tuzilishi masalalariga bag‘ishlangan bo‘lib, uning 67-moddasida “Tumanlar, shaharlar tashkil qilish va ularni tugatish, shuningdek, ularning chegaralarini o‘zgartirish Qoraqalpog‘iston Respublikasi Jo‘qorg‘i Kengesi tomonidan amalga oshiriladi” deb belgilab qo‘yilgan.

O‘zbekiston va Qoraqalpog‘iston hududlarini ajratib turadigan chegaralarni o‘zgartirish zaruriyati tug‘ilsa, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining roziligini olish lozim bo‘ladi.

89-modda. Qoraqalpog‘iston Respublikasi O‘zbekiston Respublikasi tarkibidan Qoraqalpog‘iston Respublikasi xalqining umumiy referendumida ajralib chiqish huquqiga ega.

Mazkur moddada bayon qilingan qoida Qoraqalpog‘iston Respublikasi Konstitutsiyasining 1- va 9-moddalarida hamda referendumga oid O‘zbekiston Respublikasi va Qoraqalpog‘iston Respublikasining qonun hujjatlarida yanada rivojlantirilgan.

Referendum o'tkazish haqidagi qarorni Qoraqalpog'iston Respublikasining Jo'qorg'i Kengesi qabul qiladi, ovoz berish sanasini ham uning o'zi belgilaydi. Referendumda qabul qilingan qaror Qoraqalpog'iston Respublikasi hududida oliy yuridik kuchga ega va faqat referendum yo'li bilan o'zgartirilishi yoki bekor qilinishi mumkin.

Mazkur konstitutsiyaviy norma Qoraqalpog'iston xalqining o'z taqdirini o'zi hal qilish huquqini, shuningdek, Qoraqalpog'iston Respublikasining suverenitetini O'zbekiston tan olganligini anglatadi. Shu bilan birga, ushbu qoida xalqaro huquq normalariga mos keladi. Xususan, 1966 yil 16 dekabrda "Fuqarolik va siyosiy huquqlar haqidagi xalqaro Pakt"da barcha xalqlar o'z taqdirini o'zi belgilash huquqiga egadirlar, deb belgilangan.

Ushbu moddada, shuningdek, Qoraqalpog'iston Respublikasining O'zbekiston tarkibidan chiqish huquqini amalga oshirish mexanizmi mustahkamlangan bo'lib, bunda jamiyat va davlat hayotining eng muhim masalalarini fuqarolarning to'g'ridan-to'g'ri ovoz berishi (umumxalq referendumi) bilan hal etilishi lozimligi to'g'risidagi demokratik talab o'z ifodasini topgan.

90-modda. O'zbekiston Respublikasi bilan Qoraqalpog'iston Respublikasining o'zaro munosabatlari O'zbekiston Respublikasi va Qoraqalpog'iston Respublikasi o'rtasida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi doirasida tuzilgan shartnomalar hamda bitimlar bilan tartibga solinadi. O'zbekiston Respublikasi va Qoraqalpog'iston Respublikasi o'rtasidagi nizolar murosaga keltiruvchi vositalar yordamida hal etiladi.

Sharhlanayotgan moddada Qoraqalpog'iston Respublikasining O'zbekiston Respublikasi tarkibidagi huquqiy maqomi ikki tomon o'rtasidagi munosabatlarda davlat suverenitetini o'zaro hurmat qilish va tan olish zahirida, qonunlar ustuvorligiga tayanib va unga rioya etib ish yuritish asosida amalga oshirilishi huquqiy jihatdan mustaqamlangan.

Ikkala davlat konstitutsiyalarining normalari bilan bir qatorda, bu munosabatlar ular tuzadigan shartnomalar hamda bitimlar bilan tartibga solinadi.

O'zbekiston va Qoraqalpog'istonning munosabatlarini shartnomalar va bitimlar ko'rinishida huquqiy mustahkamlab qo'yish, o'z navbatida, Qoraqalpog'iston Respublikasining, boshqa ma'muriy-hududiy birliklardan farqli o'laroq, alohida maqomga ega ekanligini anglatadi.

Ta'kidlash joizki, har qanday huquq sub'ektlarining o'zaro munosabatlarida muayyan masalalar yuzasidan nizolar va ziddiyatlar yuzaga kelishiga tabiiy hol sifatida qarash kerak. Bunda yuzaga keladigan nizolar murosaga keltiruvchi vositalar yordamida, ya'ni nizoli masalaning mohiyatini jiddiy va chuqur o'rganish hamda buning natijasida har ikkala tomonning manfaatini e'tiborga olgan holda murosali qarorga kelinadi.

Ushbu o'rinda alohida qayd etish lozimki, mustaqillik yillarida Qoraqalpog'iston Respublikasining rivojlanish jarayonida uning ijtimoiy hayotiga oid bo'lgan barcha masalalar va muammolar O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi doirasida hal etib kelinmoqda.

O‘zbekiston bilan Qoraqalpog‘iston Respublikasi o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni tashkiliy jihatdan mustahkamlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashining Doimiy Vakolatxonasi tuzilgan. Ushbu vakolatxona Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashining O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi bilan, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi vazirliklari, davlat qo‘mitalari, idoralari va boshqa tashkilotlari bilan xo‘jalik hamda madaniy qurilish masalalari bo‘yicha kundalik aloqalarini amalga oshiruvchi organ hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, kiritilgan o‘zgartish va qo‘shimchalarning siyosiy-huquqiy ahamiyati, ko‘lami va hajmidan kelib chiqib, ushbu Konstitutsiyani Yangi tahrirdagi Konstitutsiya deb aytish uchun barcha asoslar yetarli.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutq /Sh.M. Mirziyoyev. - Toshkent: «O‘zbekiston», 2016. -56 b.

2. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma’ruza, 2017 yil 14 yanvar. - Toshkent: «O‘zbekiston», 2017.-104 b.

3. Mirziyoyev Sh.M. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi” mavzusidagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzasi. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 48 b.

4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017 yil 13 iyundagi “Qonun va adolat ustuvorligini ta'minlash – barcha ezgu ma'isadlarimizga erishishning eng muhim sharti” mavzusidagi ma’ruzasidan [http://uza.uz/oz/politics/qonun va adolat-ustuvorligini taminlash-barcha-ezgu-ma-sadlar-13-06-2017?sphrase_id=2579526](http://uza.uz/oz/politics/qonun_va_adolat-ustuvorligini_taminlash-barcha-ezgu-ma-sadlar-13-06-2017?sphrase_id=2579526).

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2022 yil, 20 dekabr.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., 03/23/837/0241-son.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi “2022 — 2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022 y., 06/22/60/0082-son.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 martdagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-5040-son qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 26.03.2021 y., 07/21/5040/0243-son.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 3 maydagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4307-son qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 04.05.2019 y., 07/19/4307/3079-son.

5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 17 sentyabrdagi “Ta’lim tizimida ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 736-son qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 19.09.2018 y.

III. Elektron ta’lim resurslari

1. <http://www.lex.uz>
2. <http://www.norma.uz>
3. <http://www.gov.uz>
4. [http:// www.strategy.uz](http://www.strategy.uz)
5. <https://president.uz>
6. [http:// www.edu.uz](http://www.edu.uz)

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutq /Sh.M. Mirziyoev. - Toshkent: «O'zbekiston», 2016. -56 b.

2. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017 yil 14 yanvar. - Toshkent: «O'zbekiston», 2017.-104 b.

3. Mirziyoev Sh.M. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi” mavzusidagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 48 b.

4. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 488 b.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2017 yil 13 iyundagi “Qonun va adolat ustuvorligini ta'minlash – barcha ezgu ma'isadlarimizga erishishning eng muhim sharti” mavzusidagi ma'ruzasidan http://uza.uz/oz/politics/qonun-va-adolat-ustuvorligini-taminlash-barcha-ezgu-ma-sadlar-13-06-2017?sphrase_id=2579526.

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2022 yil, 20 dekabr.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., 03/23/837/0241-son.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi “2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-son Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022 y., 06/22/60/0082-son.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 martdagi “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-5040-son qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 26.03.2021 y., 07/21/5040/0243-son.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 3 maydagi “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar

to'g'risida"gi PQ-4307-son qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 04.05.2019 y., 07/19/4307/3079-son.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 17 sentyabrdagi "Ta'lim tizimida ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 736-son qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 19.09.2018 y.

III. Elektron ta'lim resurslari

1. <http://www.lex.uz>
2. <http://www.norma.uz>
3. <http://www.gov.uz>
4. [http:// www.strategy.uz](http://www.strategy.uz)
5. <https://president.uz>
6. [http:// www.edu.uz](http://www.edu.uz)